

700
2/4

A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET ÉVKÖNYVE

XLI. ÉVFOLYAM. 1914.

4 MÜMELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK:

MARCSEK ANDOR és WIESE GYULA.



KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ, 1914
SZEPESI LAPOK NYOMDAVÁLLALATA.

REGEN-HALT



SCHUTZMARKE

Utánzás ellen
törvényesen védve.

Minden darab véd-
jeggyel van ellátva.

Árjegyzék ingyen.

REGEN-HALT



SCHUTZMARKE

**Pehelykönnyű és vízhatlan
esőköpenyek gyára.**

Vízhatlan hálózások.

Téli sportfelszerelések
nagy választékban

Sí- és szánraktár.

BERCO Wien VI/K

Mariahilferstrasse 1/c.



Nachdruck verboten.

**Az árúk jóságáért és tartóssá-
gáért kezeskedik jó hírnevünk.**

**A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE**

XLI. ÉVFOLYAM. 1914.

4 MŰMELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK:

MARCSEK ANDOR és WIESE GYULA.



KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

**IGLÓ, 1914
SZEPESI LAPOK NYOMDAVÁLLALATA.**

300880

Szerkesztőbizottság.

Elnök: Fischer Miklós

Tagok: Dénes Ferenc, Grósz Alfréd, Hajts Béla, Kintzler Árpád, Kiss Albert, Lóvy Mór, Prochászka Lajos, Rokfalussy Lajos, Róth Márton és az osztályok képviselői.

Köszönetnyilvánítás.

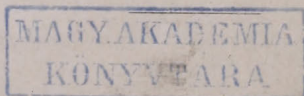
A t. szerző uraknak, akiknek dolgozatai ez Évkönyvben megjelentek, továbbá Hajts Béla, Kintzler Árpád és Scherffel Aladár uraknak egyes cikkek fordításáért, valamint Róth Márton úrnak szíves tanácsaival nyújtott támogatásáért hálás köszönetet mond

a szerkesztőség.

Az Évkönyvben megjelent cikkek tartalmáért a szerzők felelősek.

Azokat a t. urakat, akik Évkönyvünket becses cikkeikkel támogatják, kérjük, hogy dolgozataikat legkésőbbben f. évi október hó 1-éig küldjék be.

A szerkesztőség.



Tartalom.

TELEKI SÁNDOR gróf: Husz Dávid méltatása	Lap 1
--	----------

Értekezések.

DR. POSEWITZ TIVADAR: A Táttra régi kutatói II.	5
DR. GYÖRFFY ISTVÁN: Bibliographia botanica Tatraënsis III.	17
DR. CZIRBUSZ GÉZA: Néhány magyarországi megye elnevezése	27

Leírások.

GRÓSZ ALFRÉD: A Marmotatornyok gerince	37
--	----

Egyesületi ügyek.

A. M. K. E. védnöke, tiszteletbeli elnöke, tiszteletbeli tagjai, tisztviseelői, központi választmánya	51
A. M. K. E. bizottságai, képviselői	52
Évi jelentés	54
Az egyesület tanácskozásai 1913-ban	67
A. M. K. E. múzeumi bizottságának jelentése	73
A. M. K. E. zárószámadása	76
A. M. K. E. alapítványainak kimutatása	78
A. M. K. E. költségelőirányzata	80

Az osztályok jelentései.

Eperjesi osztály	82
Gölniczvölgyi osztály	83
Gömöri osztály	84
Iglói osztály	86

	Lap
Kassai osztály	86
Keleti Kárpátok osztálya	90
Lőcsei osztály	91
Sziléziai osztály	92
Zólyommegyei osztály	94
Siosztály	97

GRÓSZ ALFRÉD: A tátrai mentőügy rövid ismertetése	98
DR. FORBERGER BÉLA: A Magyar Turista Szövetség megalakulása	100

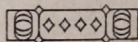
Vegyes közlemények.

GRÓSZ ALFRÉD: A Magas Tátra 1913. évi új túrái	107
DR. GYÓRFFY ISTVÁN: Hazslinszky Fr. és K. G. Limpricht levelezéséből	108

Irodalmi ismertetések.

Dr. Bruckner Győző: A szepesi szász nép. PROHÁSZKA L.	116
Dr. Gyórfly István: A Magas Tátra növényvilága.	
THIRRING GYULA	118
Dr. Karl Ungar: Die Alpenflora der Südkarpathen.	
GYÓRFFY	120
Turistaság és Alpinizmus. H. Gy. A.	121
Budapesti Egyetemi Turista Egyesület II. Évkönyve. R.	124
Csorbatavi síkalauz. MARCSEK ALADÁR	125

Mars-lábszárvédő	126
Kérelem	126
Szentistványi Dániel. FEDOR	128
Körözvény	131



Husz Dávid méltatása.

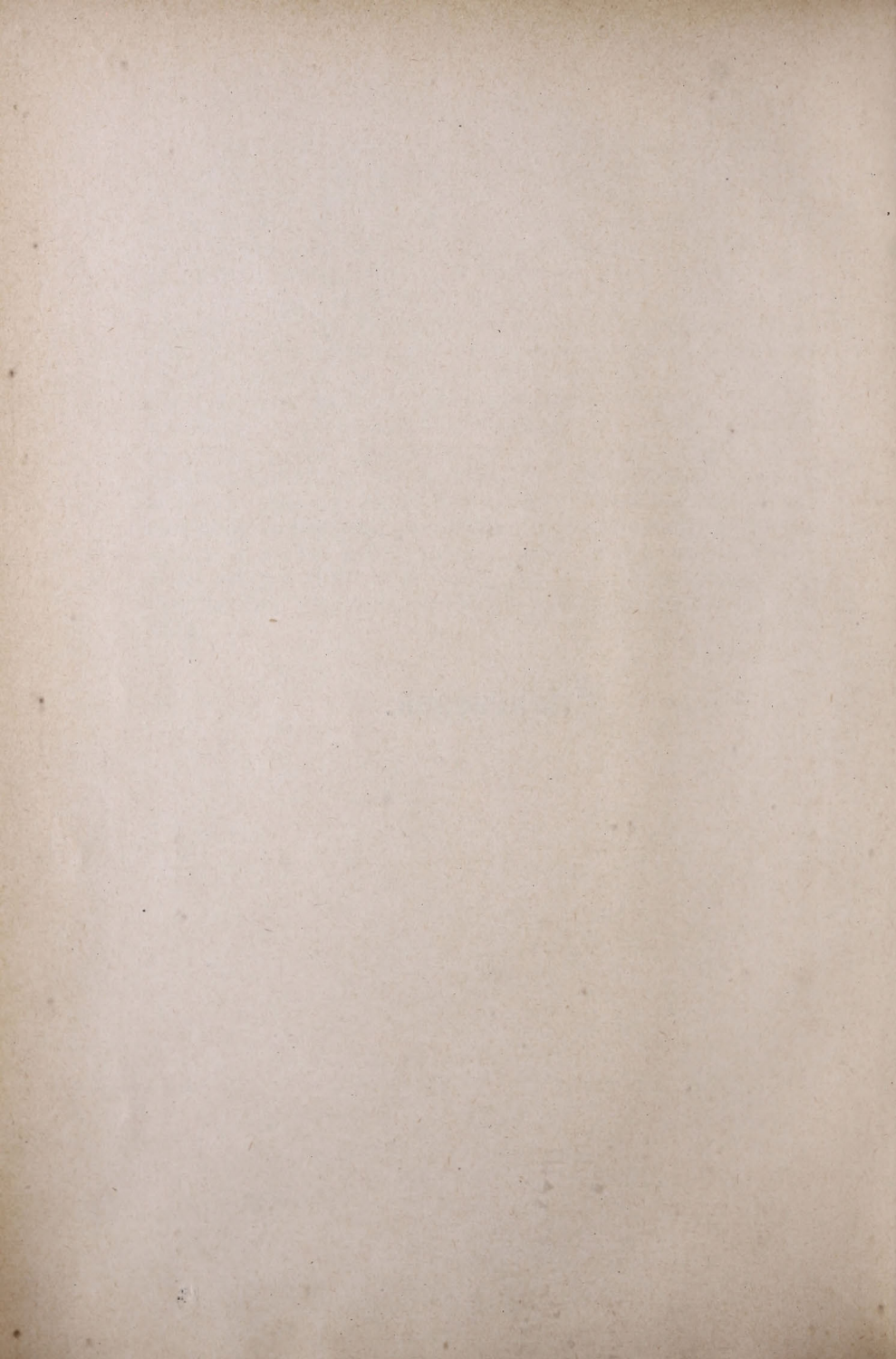
(A Husz-emlékmű leleplezésekor elmondotta Teleki Sándor gróf, a Magyarországi Kárpátgyesület elnöke.)

Megjelentünk itt ma kegyeletesen ünnepelni egy régen elhunyt munkatársunk emlékét. Majdnem 25 éve szólította őt el a halál s a neve úgy él közöttünk, mintha ő maga is még az élők sorában volna. A természetnek rendje, hogy az elhunytak iránt érzett fájdalom enyhül, a veszteség súlya csökken; lassanként elhervadnak a temetőbe hordott virágok s begyepesedik a sírdomb. Egyeseknek azonban megadatott, hogy szellemük az utódok körében tovább él és mintha továbbra is részt venne a félbeszakadt munkában, mintha lelkük varázsával nemes célok küzdelmére állandóan serkentene, az agy nem érti meg, hogy elköltöztek s a lélek közelségüket sejtí. Így érthetjük meg azt, hogy csak ma, halálától számított negyedszázad után hull le a lepel az emlékről, melyet az idők próbakövét kiállott tisztelet emelt Husz Dávidnak.

Mi, a későbbi nemzedék, kik őt nem ismertük, úgy érezzük, mintha találkoztunk volna vele. Tudjuk, hogy egyházának áldozatkész, alázatos híve volt; tudjuk, hogy hazáján s szűkebb hazánkon: a szepesi felföldön lelkesült gyermeki szeretettel csüggött. Tudjuk, hogy mint úttörő nemcsak megértette, de küzdő harcosa, áldozatokat nem kimélő előmozdítója volt a közoktatásügynek. Neki az iskola nem egyedül az írás-olvasás tára volt, de a fészek, mely a nemesebb érzelmeket, a hazafiság erős erkölcsseit és a Szepességhez való szilárd ragaszkodást kikölti. Mint első egyike megmenteni igyekezett szűkebb hazája emlékeit, műkincseit. Tudta jól, mily sásszárnyakon nyargal az enyészet s hogy a múlt gondolatok művészeti és néprajzi kifejezőinek pusztulását semmi sem pótolhatja. Anyagi és munkás áldozatok árán biztos révet biztosított a Felföld emlékeinek s a hely, mely befogadta múlt idők tárgyainak gyűjteményeit, most megőrzi kegyeletünk látható jelét, megőrzi az ő képmásának márványba véseit emlékét.

Csak keveseknek jut osztályrészül, tisztelt hölgyeim és uraim az, hogy nevüket örökös betűkkel a történelem lapjaira bevéssék. Keveseknek jut osztályrészül az, hogy az egész emberiség pályáját irányító tevékenység vezérei, szövétnekei lehessenek. A gyorsan feledő századok ezer és ezernyi nevet, emléket behatolnak, keveset kimél meg a rozsda még akkor is, ha munkája nemes, tevékenysége áldásos vala! De hölgyeim és uraim, mindnyájunknak ki van jelölve munkakörünk és ha e körön belül megtettük kötelességünket, ha minden igyekezetünk oda irányult, hogy a reánk szabott feladatnak tőlünk telhető legjobb mérvben megfeleljünk, ha önmagunkat javítva nemesítő és javító hatást gyakorolunk a kis vagy nagy körre, melyhez tartozunk, akkor egy-egy homokszemet, egy-egy kavicsot, egy-egy téglát hordunk az emberiség haladásának nagy épületéhez, melyhez a történelem nagy és nemes alakjai sziklákat hengerítettek. Midőn pedig meleg kegyelettel meghajolunk azok előtt, kik a jót akarva igazi jót cselekedtek, nem annyira őket, mint önmagunkat tiszteljük meg.

Értekezések.



A Tátra régi kutatói.

Irta: dr. Posewitz Tivadar.

II. rész.

(1830—1870.)

A Tátra régi irodalmának felsorolásában előzőleg az 1830-ik évig jutottunk. Ekkor jelent meg Sydow kitünő leírása, melyben az addig megjelent összes műveket felsorolja. Ez a munka a Tátra régebbi irodalmának méltó záró köve.

Jelen második rész 1830—1870-ig terjed. Ebből a korból több utazónak kivétel nélkül német leírása kelt. A Tátrának ez újabb látogatói mind rajonganak hegységünkért és nagy lelkesedéssel írják le tapasztalataikat. A hatvana években jelent meg a Tátrának két kitünő leírása is; az egyik egy szepesi magyar tollából való s magasan kiemelkedik a Tátra kutatói sorának átlagából.

Mellékletek :

Reyemhol: A Magas Tátra térképe.

Koristka: Az északi és a déli Tátra látképe.

Koristka: Tátrarájok (Csorbai tó, Halastó, Öttó).

Irodalom :

V. ö. az I. rész irodalmával (30—40).

Hegyről hegyre. (Bergauf und Bergab.)

Néhány évvel Sydow látogatása után 1835-ben egy másik német utazó járta be Tátránkat.¹ Őt is Ritter Károly, a berlini híres geográfus és egyetemi tanár, a Tatra személyes ismerőjének élénk színekkel festett előadásai lelkesítették fel e vállalkozására. Dr. Hartlaub Gusztáv két társával a Krakó és Novitarg között levő Lubien nevű falu közeléből pillantotta meg először „Európa időjósát“, a fenséges Tátrát. Bukovina helység felé mentőkben gyanus alakoknak nézték e három diákot és a falu bírāja elé vitték, honnan azonban csakhamar kiszabadultak.

Első túrájuk a Rosztokai völgyön át a Lengyel Öttöhöz vezetett, majd pedig a Halastóhoz és a Tengersizemhez. Javorináról megmászta a Sirokát és a Jégvölgyi csúcsot. Azután kocsin Késmárkra mentek, hol a Lomnici csúcs megmászását határozták el. Előbb azonban felkeresték a Drechsler-házikót, felkapaszkoztak a Homlokhegyre és a Vaskapuhoz. A Lomnici csúcsot a Kőpatak felől mászták meg és visszajövet Tátrafüreden pihenték ki magukat, miután ismét hazautaztak.

Megemlítendő, hogy ez útjukban Hartlaubék leginkább a növények és a madarak világát tanulmányozták.

1835-i utazásuk leírása azonban csak 1870-ben jelent meg kevés számú példányban, melyekhez csak személyes ismerőseik juthattak. 1900-ban elhatározta a Magyarországi Kárpátgyesület ez érdekes útleírás kinyomatását, hogy a feledéstől megóvja; így jelent meg XXVII. évkönyvünkben 1900-ban.

Az első Tátrakalauz. (1842).

Tizenkét évvel Sydow könyvének megjelenése után a Tátrával foglalkozó új németnyelvű mű hagyta el a sajtót.

¹ 1833-ban jelent meg a „Der vaterländische Pilger“ című napárban egy rövid Tátraleírás: „Beschreibung der Karpathen nebst den darauf befindlichen Seen“ címmel. E leírás a régibb Tátrakutatók leírása alapján készült s azért inkább a régibb Tátrairodalomnál kellett volna megemlítenünk. Igen érdekes adat, hogy Tátrafüred épületei még alig harminc éve épültek. Meg van említve a Pribilinaí tó is, melyről még Koristka is szól 1864-ben.

Címe: Tizennégy nap a Központi Kárpátokban, kalauz a Tátra és a Liptói havasok egyes érdekes helyeihez. Irta Reyemhol Károly 1842-ben.¹

A szerző Lohmeyer névvel a sziléziai Neisse városban gyógyszerész volt s írói nevét nevének visszajától vette. Néhány Tátrautazó lelkes útleírása és a Sydow-féle Tátrakönyv olvasása ébresztették benne a Tátra meglátogatásának vágyát. Egyik krakói utazása alkalmával 1839-ben rándult ki először a Nagy Halastóhoz. A kedvezőtlen időjárás gátolta meg utazása folytatásában. Három évvel reá újra megkísérli a Tátra beutazását. Ezúttal a legszebb idő kedvezett neki és három társának.

Úti jegyzetét hazatérte után könyvalakban adta ki. Könyvében a legismertebb túrákat sorolja fel, megemlékezik az éjjeli szállásokról, több útbaigazítást ad, térképet közöl (a Sydow-féle térképet egyszerűsített alakban) úgy, hogy Tátra-könyve valóban nagy hézagot pótol.

Szerinte célszerűbb az északról jövő utazóknak először a Tátra északi részét meglátogatni. Novitargról első túrája a Koscieliskói völgybe vezet, amelyben a Tomanova-hágóig lehet vándorolni. Majd a császári vashámorba Zakopaneba vezeti a turistát, ahonnan a Héttavi völgybe (Gasiénica-völgy) a legfelsőbb tóig jut. Ez azonban nagyon fárasztó. Másnap Poronin és Bukovina helységekben keresztül, honnan nagyszerű a kilátás a hegységre és hol meg is kell hálni, a Nagy Halastóhoz visz az út. Itt Homolács, az akkori tulajdonos kis kunyhót építtetett. A következő napon a Swistowkán át a Lengyel Öttó és a Siklawa-vizeséhez vezet. A Bialka folyónál szekérre szállunk és Javorinára hajtunk. A Bialkahíd az óvatos osztrák határőrség által minden évben lebontatik és csak egy gerenda maradt meg szédüléstől mentes gyalogosok részére. A hatodik napon a Kópahágón át lehet Késmárkra lovagolni, hol pihenő napot tartunk, vagy Felsőerdőfalvára megyünk. Most vagy a Lomnici csúcsot mássza meg az ember, vagy a Krivánt. Lohmeyer az előbbi túrát választotta, melyet felette vonzóan ír le. A Kőpataki tónál kezdte a hegy megmászását és lejövet a Tarpataki völgyön át Tátrafüredre, a kies kis fürdőhelyre ment. Itt kipihenve magát, az Öttavat keresi fel a turista, vagy a Lengyel nyeregére megy. Hazamenet ajánlja Lohmeyer, vagy a Tycha-völgyön

¹ Vierzehn Tage in den Zentralkarpathen; ein Wegweiser nach einigen der interessantesten Partien des Tátragebirges und der Lip-tauer Alpen nebst Karte von Carl Reyemhol 1842.

át Koscieliskóra vándorolni és az északi oldalról hazafelé utazni, vagy a Vág völgyön át folytatni az utat vissza Sziléziába.

Lohmeyer a legérdekesebb tûrákat ecseteli. Tiszta áttekintést nyerhetni a múlt század negyvenes éveiben divott kirándulásokról. Stílusa szép, telve nagy lelkesedéssel a Magas Tátra iránt.¹

A múlt század hatvanas éveiben négy munka jelent meg a Tátráról:

Kárpáti képek (Karpathenbilder) írta Hildebrandt F. E. 1862.

Egy kárpáti utazás (Eine Karpathenreise) szerzõje Dr. Ascherson és társai 1864.

A Magas Tátra a Központi Kárpátokban. (Die Hohe Tátra in den Zentralkarpathen) írta Koristka 1864.

A Központi Kárpátok (Die Zentralkarpathen) szerzõje Fuchs Frigyes 1863.

A Kárpáti képek, a második Tátrakalauz, mely a hegy-ségen át kevésbé járt utakon vezet minket. Dr. Ascherson Kárpáti utazása mutatja, mily hiányos volt akkortájt az ellátás és utazás különösen a Tátra északi oldalán. Koristka és Fuchs ugyanazon cél után törekedtek és kiegészítik egymást némiképen. Mindketten érezték egy jó Tátraterkép hiányát; mindketten Tátraterképet készítettek. Fuchs önérejbõl, saját mérései alapján, Koristka a régebb katonai felvétel alapján. Koristka tudományosan írta le a Tátrát, Fuchs inkább gyakorlati irányt követett különös tekintettel a Tátrautazókra. Mindketten azonban kiváló munkát végeztek.

Kárpáti képek. (Karpathenbilder.)

Ezen cím alatt jelent meg 1862-ben néhány Tátraturá leírása Hildebrandt F. E. tollából, húsz évvel késõbb mint Reyemhol „Tizennégy nap a Központi Kárpátokban“ címû könyvecskéje.

¹ Az ötvenes évek második felében egy tátrai utazás leírása jelent meg, mely ugyan semmi újat nem tartalmazott, a teljesség kedvéért azonban itt említendõ fel. Címe: Reiseskizzen aus den Alpen und Karpathen von K. A. Sonklar. 1855-ben történt meg az utazás. Wienbõl vasuton magyar Hradischba utaztak, majd pedig kocsin Trencsénbe, hol a Vág völgyébe értek. Ebben a völgyben folytatták az utat és tovább Csorbán, Poprádon át Késmárkra, majd pedig Tátrafüredre mentek, hol néhány napig idõztek és több kirándulást tettek. A Wienbe való visszautazás a Garamvölgyön és a felsõmagyarországi bányavárosok érintésével történt.

1857-ben jelent meg a Magas Tátra rövid leírása W. F. Warhanektõl: Die Hohe Tátra; eine physikalisch-geographische Skizze. (Sechstes Programm der k. k. Oberrealschule in der Vorstadt Landstrasse in Wien). Mellékelve van a Sydow-féle térkép kis méretben az irodalom felhasználásával.

A Kárpáti képek a második Tátrakalauz, mely nagy lelkesedéssel és igen vonzóan van megírva. Hildebrandtnak nem volt szándéka útikönyvet kiadni, hanem csupán néhány túrát friss emlékezetből akart jövőbeli utazók számára leírni. Nem közönséges túrákat, hanem mindaddig nem divó, a közönséges utaktól eltérő irányokat kívánt követni.

Reyemhol kényelmes, nem nagyon fárasztó túrákat ajánl az utazóknak (kocsin a Halastóhoz, gyalog a Lengyel Öttöhoz, kocsin Javorinára, lóháton a Kopahágón át Késmárkra), Hildebrandt ellenben a Zawraton át vezet a Halastóhoz és a Lengyel nyergen át Tátrafüredre, mely túrát ezen időben igen vakmerőnek tartották.

Hildebrandt is, mint minden északról érkező turista a galiciai Novitargon át utazott a zakopanei vashámorba. Innét első-sorban a Koscieliskói völgyet látogatja meg, majd pedig Walla, a hírneves lengyel vezető vezetése alatt a fent említett túrát tette meg, melynek végpontja a „Kárpáti tusculum“, Tátrafüred volt. Hildebrandt nem dicsérhette eléggé az akkori bérlőt, Reinert és nejét és oly annyira megtetszett neki Tátrafüred, hogy lelkesedésében felkiált: „Aki ezt a kedves helyet egyszer meglátta, soha többé el nem felejtheti!“

Késmárkot csak futólagosan érintette, majd pedig az akkortájt két legismertebb csúcs, a Lomnici csúcs és a Kriván kerül sorra. A Lomnici csúcs megmászását Hildebrandt nem találta oly nehéznek, mint azt Lohmeyer leírta. A Krivánt a Belanszkói korcsmától mászta meg és az északi oldal sziklahasadékai közt a Kriván emlékoszlop néhány töredékét találta. A hazautazás a Vágvölgyön át történt.

Könyve végén Hildebrandt tizenöt napra terjedő túrákat ajánl; ezek: a Koscielisko-völgy, Giewont, Héttavi völgy (Gasienica-völgy), Lengyel Öttö és Halastó, Siroki és Fekete tó völgye, a Kopahágón át Tátrafüredre, Tarpataki és Felkai völgy, Lomnici csúcs és a Kriván. Visszamenet a Tomanovahágón át Koscieliskoba, vagy a Vágvölgyön át Sziléziába.

Nagyobb túrákat nem bíró utazóknak ajánlja Hildebrandt az utazást Krakón át Bochniába vasuton, majd póstakocsin Késmárkra és Tátrafüredre, honnan minden túra egy-egy nap alatt megtehető. Tátrafüreden kívül szállást még Belanszkóban is lehet kapni; az északi oldalon pedig a zakopanei vashámorban és a tisztviselőknél Javorinán.

Szépen ecseteli Hildebrandt a Tátra és Tátrafüred jövőjét, mely jóslat be is teljesedett. A Kárpáti képek oly nagy lelkesedéssel és oly vonzóan vannak megírva, hogy ritkítják párjukat.

*Egy kárpáti utazás.*¹ (Eine Karpathenreise).

Ritter Károly, a hirnevés berlini geográfusnak a Magas Tátrát nagy lelkesedéssel ecsetelő előadásai Ascherson botanikusban ébresztettek vágyat a Tátra beutazására. 1864-ben nyár derekán néhány társával meg is valósítottá tervét. Aki akkoriban a Tátrát meglátogatta, annak a természet iránti rajongással és idealizmussal kellett eltelnie, hogy megbirkózhassék az éjjeli szállások, ellátás és az akkori hegyi utak bajaival, sőt hiányával is. Aschersonék akkor még fiatalok voltak, azért könnyen estek át a sok kellemetlenségen.

Az út Krakón át Novitargra vezetett, innen meglátogatták a Pienin-hegységet, a Vörösklastromot és mindenütt botanizálva, visszatértek Novitargra. Ezen kitérő után a Tátrába mentek. Zakopanén át a Koscieliskovölgy bejáratánál lévő koscieliskói korcsmában megháltak és másnap nevezett völgyet végig bejárták. Másnap a zakopanei vashármorban éjjeleztek és megmászták a Glewont-hegyet. Mindkét kirándulásnál rossz idő kísérte őket. Ez megakadályozta őket a Halastóhoz és a Lengyel nyergen át a déli oldalra menni. Így Javorinára mentek, hol azonban annyira megtelve találták a vendéglőt, hogy csakhamar mégis elindultak a Halastó felé. Eső kísérte őket itt is. Negyedóránnyira a Halastó közelében egy színben megháltak. Visszatérve Javorinára, kellemetlen meglepetésben részesültek. Gyanus alakoknak nézték és csendőrkiséréttel kellett Késmárkig menniök, hol csakhamar szabadlábra helyezték őket. Néhány napi pihenés után felkeresték a Drechslerházikót és környékét. Visszatérve Késmárkra, elváltak. A berliniek és közöttük Dr. Ascherson is, a galíciai Sandecre utaztak, honnan vasuton tértek vissza Berlinbe. A breslauer botanikusok Tátrafüredre mentek, megnézték a Tarpataki völgyet és végül megmászák a Krivánt. Hazamenet végig utazták a Vágvölgyet és Oderbergen át szeptember elején, ötheti utazás után. visszatértek Breslauba.

A Kárpáti utazás olvasása által világos képet nyerünk a Tátra északi részén a múlt század hatvanas éveiben divott viszonyokról. Az éjjeli szállás tisztátlan volt, széna vagy szalmából állott, eledelül tej és kenyér, túró és tojás volt kapható.

¹ Eine Karpathenreise. (Egy 1864 augusztus és szeptember hav utazás.) Írták Dr. P. Ascherson, H. Engler, M. Kuhn és C. Reisman.

*Koristka Tátraleírása*¹ (Die Hohe Tátra in den Zentralkarpathen.

Koristka, a prágai műegyetem tanára, 1860-ban négy hetet töltött a Tátrában. Magassági méréseket végzett volt a Kis Kárpátokban és miután még néhány heti szabad ideje volt, felhasználta ezen időt a Tátra tanulmányozására. Tájékozódni kívánt a kétséget ki nem zárt magassági viszonyokról, hű képet akart szerezni a csodás hegység alkatáról és még néhány adat birtokába akart jutni, hogy a Tátráról megbízható térképet készíthessen, mely minden tudományos tanulmány alapját képezné.

Feladata lényegesen megkönnyebbült azáltal, hogy a wieni vezérkar háromszögelési személynzetének 1822—1823. években eszközölt felmérései alapján készült Tátratérkép egy másolatát megkapta és céljaira felhasználhatta.²

A legjobb eszközökkel ellátva a Vág völgyön át Vágfalvára utazott, miután a Rohács hegycsoportot meglátogatta volt. Első kísérlete a Krivánt Vágfalváról megmászni nem sikerült. A Pavlova-réten meghált, másnap Na priehyba hegyhátig ment, amikor a rossz időjárás visszatérésre kényszerítette. Három nap múlva Csorbatőről megint elindult a Kriván megmászására és most minden akadály nélkül meg is mászta.

Koristka ezután Poprád és Késmárk érintésével Tátrafüredre utazott, ahonnan a Tarpataki völgyet az Öttöig végig vándorolta, később a Lengyelnyereregre ment és a Nagyszalóki csúcsot mászta meg. Majd Zdjáron át Javorinára utazott. Meglátogatta a Halastavat és a Tengerszemes-csúcsot, valamint a Lengyel Öttavat és Novitargon át haza visszatért.

A Menguszfalvi völgy kivételével minden völgyet részben vagy egészben bevándorolt.

Koristka kitűnő tudományos munkája az első német földrajzi folyóiratban „Mitteilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt“ 1864-ben látott napvilágot. Nagyon átnézetes a Magas Tátrának a szöveghez mellékelt színezett térképe 1:100.000. Emeli a munka értékét a Tátra két látképe délről és északról, valamint néhány a hegység egyes részleteit fel tüntető rajz.

Koristka nagy előnyben volt Fuchs-val szemben, mert az 1822—23 évekből való katonai Tátrafelvételt vehette térképe alapjául; e nélkül ily jó térképet nem lett volna képes készi-

¹ Koristka: Die Hohe Tátra in den Zentralkarpathen. (Mitteilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt 1864).

² Ezen katonai térkép tudvalevőleg soha nyilvánosságra nem került.

teni. Rendelkezésére állott a legelőkelőbb földrajzi folyóirat, mely pénzt nem kimélt, hogy a térképet és a rajzokat művészies kivitelben közölhesse. Fuchs ellenben magára volt hagyva, saját mérési alapján készítette el Tátraterképét, melyet azonban pénz hiányában nem adhatott ki. Így csak egyszerű kivitelű kisebb térképet mellélkelhetett munkájához.

Koristka tudományosan írja le a Központi Kárpátok fekvését és kiterjedését, ecseteli a földtani viszonyokat, nem hisz a hegység ércgazdagságában. Leírja a saajátságos völgyképződést és a magashegyi tavakat. Ez utóbbiakat egyenként táblázatban sorolja fel. Részleteseben foglalkozik a Csorbai tó, az Öttő és a Halastóval. Leírja továbbá a klimatikus viszonyokat és a növényzet határait.

Az utolsó fejezetben némi tájékozást ad a Tátraturákról. A többnyire kezdetleges megszálló helyek felsorolása után néhány túrát ír le: Liptóújvárról Koscieliskóra vagy a Koprova-völgybe, Belatszokórol a Krivánra, Csorbáról vagy Lucsivnárol a Menguszfalvi völgybe; Tátrafüredről a Felkai és a Tarpataki völgybe, a Nagyszalóki és a Lomnici csúcsra, Késmárról a Fehérvizvölgybe és a Kopahágón át Javorinára. Javorináról a Halastóhoz, vagy a Lengyel Öttöhoz; Zakopanéból Koscieliskóra.

Koristka számos magassági mérést eszközölt, melyeknek adatait felsorolja. Tátraleírása nagy tudományos értékkel bír, melyet mindig meg fog tartani.

Fuchs Frigyes Tátrakönyve. (Die Zentralkarpathen.)

(1799—1875.)

Fuchs Frigyes Szepesmegyében született. A pesti egyetemen földmérést hallgatott, letette a geometer vizsgát, majd a Wien melletti mariabrunni erdőakadémiára ment, hol bürokratikus okok miatt a vizsgálóhoz nem bocsátották. Így a praktikus pályára lépett. Aradmegyében néhány évet töltött, hol azonban a mocsárláztól sokat szenvedett. Visszatért tehát hideg hazájába, ahol igen sokoldalú tevékenységet fejtett ki.

Nagy elfoglaltsága mellett azonban még elég időt szakíthatott magának, hogy a Tátrát — melynek legalaposabb ismerője volt — többször beutazza. A külföldi Tátrautazók őt keresték fel tanácsot kérvén tőle és utbaigazítást. Jó térkép akkor még nem volt, aminek hiányát Fuchs legjobban érezte. Forgalomban volt a Sydow-féle térkép, mely azonban utazási célokra használható nem volt. Így elhatározta Fuchs, hogy

maga készít térképet, de nagy elfoglaltsága miatt csak 1862-ben jutott hozzá, 62 éves korában. Már azelőtt a hegység többszöri beutazása alkalmából számos magassági pontot határozott meg és több birtoktérképet szerzett volt meg, melyek azonban csak a felső erdőhatárig terjedtek. De ezen sok adat ellenére szükségessé vált a hegység trigonometrikus felmérése. A régiebb, az 1822. és 1823. években a wieni vezérkar által eszközölt felvételek birtokába nem juthatott és így kénytelen volt a felmérést maga eszközölni. Segítségére voltak az általa megmért nagyszámú magassági pontok és az erdős régióban a birtoktérképek. Ezen régió felett azonban iránytűvel és légsúlymérő segítségével vette fel a völgyek felsőbb szakaszait, valamint a vízfolyásokat és a tengerszemeket.

Hivatalos támogatás nélkül fogott Fuchs a munkához. Sokan ismerték és mindenki szívesen támogatta; hiszen tudták, miről van szó.

1862 nyarán, mint már jelezve volt, elvégezte Fuchs a trigonometrikus felvételt, a reá következő télen megrajzolta a térképet és megírta a kalauzt, 1863-ban pedig sajtó alá bocsátotta munkáját.

Fuchs: „Hegyi utazók kézikönyve“ könnyen, érthetően és vonzóan van írva. Nem olyan száraz, mint a jelenkori úti könyvek, hanem élénken ecseteli a természetet és saját élményeit is. Praktikus célt követ, de tudományos alappal bír.

Fuchs leírja a hegységet, a völgyek lépcsőzetes alkatát, a magashegyi tavakat, a kilátó pontokat a Tátrahegységre és azon kérdésre, honnét szebb a Tátra, a déli vagy az északi oldalról, azt feleli: „A fenséggel egyesített szépség szempontjából a déli oldalé, az imponáló vadság, a sziklavilág nagyszerűsége szempontjából pedig az északi oldalé az elsőség.“ A Tátra beutazására — Fuchs szerint — legjobb idő június hó vége, amikor a hegység rendszeren már hómentes, a növényzet teljes kifejlődésben van és az erdőséget a madarak éneke élénkíti. Megszálló helyek: Késmárk és Lucsivna a déli oldalon, valamint Belanszko. Az északi oldalon: Javorina, Koscielisko és Zakopane, de itt kevesebbel kell megelégedni.

Fuchs leírja továbbá az akkori időben divott útirányokat a Tátra déli és északi oldalán és felsorolja a kirándulásokat. Fő kirándulópont a déli oldalon Tátrafüred. Innét látogatják meg a nagy és a kis Tarpatákat, a Felkai völgyet a Lengyei nyeregig; innét másszák meg a Lomnici és a Nagyszalóki csúcsot. A Menguszfalvi völgybe az ember Felkán, Lucsivnán és Menguszfalván át jut. A Krivánt megmászhatják Csorbatoról, de leginkább Belanszkoról. Egy másik kiinduló pont Késmárk, honnan a Kópataki tó, a Fehér és Fekete

víz völgye, valamint a Zöldtó legkönnyebben érhető el. Az északi oldalon Javorinán van megszállóhely, honnan a Halastóhoz és a Lengyel Ötőhoz lehet kirandulni, innen megmászható a Siroka. A zakopanei vashámortól pedig a Héttavi völgybe (Gasienica-völgy) és Koscieliskóra lehet elmenni. A könyvhez vannak mellékelve a Fuchs által megmért magassági pontok, valamint egy egyszerű Tátraterkép. (Az eredeti térkép pénz hiánya miatt nem lett kiadva).

Fuchs Frigyes a Tátrakutatók között az első helyet foglalja el. Fő érdeme, hogy ő e sőnek eszközülte a Tátra trigonometrikus felmérését a saját erejéből, minden segítség nélkül és az első megbízható Tátraterképet is ő adta ki.¹ Kézi könyvében leírja az úgy a déli, mint az északi oldalon akkori időben divott összes kirándulásokat, mely tekintetben szintén előnyösen különbözik az előtte megjelent úti könyvektől, melyekben csak egyes túrák vannak leírva. Könyve manapság, mikor minden tekintetben fejlődött a Tátra, már elavult és utazás alkalmával már nem használható. Aki azonban mély betekintést kíván nyerni a hatvanas évek előtti Tátraviszonyokba, az bizvást olvassa el e könyvet és nem fogja megbánni, mert oly vonzóan és érdekesen van megírva, hogy mindenkör élvezetes olvasmányt fog nyújtani.

Legszébben nyilatkozik Fuchsról Dr. Scherner, a sziléziai Tátraapostol.² Felmagasztalja őt, amiért munkájával a nagyközönségnek feltárta a Tátrát. Ennek következtében minden hírneves külföldi utazó nála tisztelgett és személyes barátságát kereste. Fájlalja, hogy a Szepesség nem állított még e nagy fiának Tátrafüreden érdeme szerint való emléket.

A Magyarországi Kárpátegyesület azóta szerény keretek között pótolta e kötelességünket, amennyiben Tátrafüreden a nagy Tátrakutató iránt érzett hálából „Fuchs Frigyes emlékének“ feliratú szerény emléktáblát helyeztetett el.

Fuchs Frigyessele végződnék a régibb Tátrakutatások.

A Kassa—Oderbergi vasutnak 1871-ben történt megnyitása a Magas Tátrát is bevonta a világforgalomba. Ezzel, nemkülönben a Magyarországi Kárpátegyesületnek 1873-ban történt megalakulásával a Magas Tátrának új korszaka veszi kezdetét.

¹ A wieni vezérkar által az 1822. és 1823. években a Tátrában eszközölt felmérés tekintetbe nem jöhet, mivel nem közzétett soha; Koristka Tátraterképe pedig egy évvel később látott napvilágot.

² Dr. Scherner a mult század éveiben számos gyönyörű cikket írt a Tátráról s honfitársait éveken át buzdította a Tátra látogatására. Útikönyvet is adott ki. L. Magyarországi Kárpátegyesület története. 154. oldal.

A Tátraleírások és Tátrautazások felsorolása.

A szerző neve	Tátraleírás címe	Irta	Közölte	Tátrautazás	Történt	Leiratott
Fröhlich Dávid Augustini ab Hortis Keresztély (1598—1650) Zeiler M.	Geografiai tankönyv —	?	1639	Lomn. csúcs megmászása	1615	1639
—	—	—	—	Tátrautazások — —	1640	—
Simplicissimus	A magyar királyság új leírása — — — —	—	1664	—	—	—
id. Buchholtz György (1643—1723)	Das weit und breit erschollene Zipser Schneegebürge — — — —	1719	1899	Lomn. csúcs megmászása	1630 1648 között	1683
ifj. Buchholtz György (1688—1737)	A Tátra látképe Lomniczról tekintve — —	1717	1787	Nagyszalóki csúcs megmászása — — — —	1664	1774
Buchholtz J.	—	—	—	Utazás a Zöldtóhoz —	1724	1725
—	—	—	—	" " " —	1726	1726
—	Beschreibung des wundervollen karpatischen Schneegebirges — —	1756 1760 között	1783	Bizottsági Tátrautazás	1751	1787
Bél M. (1723—1736)	A Liptói Tátra első leírása	—	1736	Második utazás — —	1752	1787
ifj. Augustini ab Hortis Sámuel (1729—1792)	—	—	—	—	—	—
Czirbesz J. A. (1732—1813)	—	—	—	Tátrautazások — —	—	—
v. Windisch Fichtel Haquet	A Kárpáthegység rövid leírása — — — —	—	1772	Utazás a Krivánra —	1773	1773
—	—	—	1780	—	—	—
Magyarország földrajza	—	—	1788	—	—	—
Rövid megjegyzések —	—	—	—	—	—	—
Jegyzetek az északi Tátráról — — — —	—	1796	—	Kriván megmászása —	1792	—
—	—	—	1793	" " " —	1794	—
—	—	—	—	Lomniczi csúcs és Kriván	1793	—
Townson Genersich Keresztély	Jegyzetek a déli Tátráról	—	—	—	—	—
—	Utazások a Kárpátokban különös tekintettel a Tátrahegységre — —	—	1807	—	—	—
Wahlenberg	—	—	1813	Lomniczi csúcs, Kriván, Bolond-Gerő megmász.	1813	—
—	Jegyzetek a déli Tátráról (Első Tátraterkép)	—	1818	—	—	—
Beudant Mauksch T.	Jegyzetek a Tátráról —	—	—	—	—	—
—	Útmutató a szepesi kárpáti alpokban — —	—	1826	—	—	—
—	(Kézirat)	—	—	—	—	—
Sydow	Jegyzetek egy 1827-ben történt utazásról a központi Kárpátokban (Második Tátraterkép)	—	1830	—	—	—
Dr. Harlaub G.	Bergauf und Bergab —	1835	1870 resp. 1900	—	—	—

A szerző neve	Tátraleírás	Irta	Közölte	Tátrautazás	Történt	Leiratott
Reyemhol	Első Tátrakalauz — (Harmadik térkép)	—	1842	—	—	—
Hildebrandt	Második kalauz —	—	1862	—	—	—
Dr. Ascherson P.	Egy kárpáti utazás —	—	1864	—	—	—
Fuchs F.	Harmadik kalauz — (Negyedik Tátraterkép)	—	1863	—	—	—
Koristka	A Magas Tátra a köz- ponti Kárpátokban — (Ötödik Tátraterkép)	—	1864	—	—	—

A wieni vezérkar az első topografiai felvételt 1770-ben fogatosította a Tátrában II. József császár uralkodása alatt. A térkép technikai kivitele gyönyörű. Jelenleg a wieni k. k. Kriegsarchivumban őrzik.

A Tátra második felvétele a vezérkar által az 1822—1823 években eszközöltetett. A technikai kivetelnél sok kifogásolni való van. E két térképet nem közölték.

A harmadik felvétel a múlt század hatvanas éveinek elején történt. A negyedik felvételt pedig a wieni földrajzi intézet 1896 és 1897-ben eszközölte.



Bibliographia botanica Tatraënsis. III.

(A Magas Tatra Flórájára vonatkozó botanikai irodalom ismertetése. III. rész.)

Referens: Györfly István (Lőcse).

A Magas Tatra Flórájával foglalkozó, újabban — utolsó közlésünk¹ óta — megjelent munkák ismertetése alkalmával, ha áttekintünk az anyag felett, mindenekelőtt szembetűnik, hogy a súlypont inkább a Virágtalanok csoportjára esik s másodsorban a lengyel botanikusok sokirányú, eredményes munkálkodására. A Magas Tatra Flórájára különben kincses bányául szolgálnak a lengyel kiadványok, főleg a *Sprawozdanie* már régóta, azonban a nyelvi nehézség miatt kevésbé veszik tekintetbe a kiváló lengyel szerzők munkáit. Újabban ők maguk is belátták, hogy a csak tisztán lengyel nyelven megjelent cikkek: eltemetett kincs; ezért utóbbi években a szerzők munkái rövid francia vagy német kivonatát is adja a krakowi akadémiai kiadvány.

Az előbbi részekhez hasonlóan itt is a szerzők neve abc sorrendjében adom ismertetésemet.

Hálával emlékszem meg *Dr. Degen Árpád* úrról, egyetemi magántanár, a III. kir. állami vetőmagvizsgáló állomás igazgatója (Budapest) és *Dr. Alexander Zahlbruckner* úrról (Wien), a k. k. Naturhistorisches Hofmuseum növénytári osztálya vezetőjéről — akik a legnagyobb készséggel voltak szivesek a vezetésük alatt álló intézetek könyvtárából néhány könyvet kikölcsönözni.

Rövidítések:

Botan. Közl. = *Botanikai Közlemények*. A kir. magy. Természettudományi Társulat növénytani szakosztályának folyóirata. *Mágócsy-Dietz Sándor* közreműködésével szerkeszti *Moesz Gusztáv*. Budapest.

¹ I. rész. Magyarorsz. Kárpátgy. évk. XXXIX. évf. 1912: 21—25 (118—122 német kiadás); II. rész u. ott 1913. XL. évf.: 41—46 (40—45 német kiadás).

Hedwigia = *Hedwigia* Organ für Kryptogamenkunde und Phytopathologie nebst Repertorium für Literatur. Redigiert von Prof. Dr. Georg Hieronymus. Dresden — N.

Magy. Botan. Lapok = *Magyar Botanikai Lapok* (Ungarische Botanische Blätter). Kiadja és szerkeszti: Dr. Degen Árpád. Főmunkatársak: Dr. Győrffy István — Dr. Lengyel Géza. Budapest.

Sprawozdanie = *Sprawozdanie Komisji fizyjoğraficznej* obejmujace poglad na czynności dokonane w ciągu roku . . ., oraz Materyaly do fizyjoğrafii krajowej. — Akademia Umiejetności w Krakowie. — Kraków.

Borza S.: *Cerastium tanulmányok.* — Botan. Közl. XII. 1913: 41—79, (9)—(12).

Az élő *Cerastium*-okat tárgyalja szerző. E cikkből kiteszőleg a Magas Tátrában következő fajok fordultak elő: *Cerastium cerastioides* (L.) Britton, *C. latifolium* L. (házánkban csak a Magas Tátrában, főleg a magyar, a lengyel oldalon csak a Giewont-on nő), *C. uniflorum* Murith, *C. alpinum* L., *C. lanatum* Lam., *C. Lerchenfeldiamum* Schur és fo. *Simonkaiana* Borza (Tokarnya-n gyűjt. *Simonkai*). A fajok meghatározására egy latine szerkesztett határozó kulcsot is ad szerző.

Flora Hungarica exsiccata a sectione botanica Musei Nationalis Hungarici edita. Centuria I.

(Schedae: Jegyzék Magyarország növényeinek gyűjteményéhez. Kiadja a Magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztálya. Schedae ad floram Hungaricam exsiccata a sectione botanica Musei Nationalis Hungarici editam. Budapest, 1912. p. 1—42.)

A Magyar Nemzeti Múzeum növénytári osztálya, élén Dr. Filarszky Nándor udv. tanácsos, osztályigazgatóval, egy régen érzett hiányon segített, amikor főleg a tár tisztviselői segítségével megindította a jelzett exsiccatumot. A szép gyűjtemény I. centuriája magas tátrai adatai (a szepesi adatok zárójelben) ezek: (7. *Cudonia confusa*, 10. *Hydnum auriscalpium*, *Baeomyces byssoides*. 13. *Cladonia furcata* var. *pinnata*. 16. *Stereocaulon tomentosum*: Iglófüred leg. Filarszky), (26. *Amblystegium Juratzkanum*: Lócse leg. Szurák), (27. *Homalothecium sericeum*: Szlatvin leg. Szurák), (34. *Dianthus deltoides*: Iglófüred leg. Filarszky), 44. *Dentaria glandulosa*: a Stösschen tövében leg. Nyárády, (54. *Adoxa moschatellina*: Késmárk leg. Nyárády), (67. *Pirola secunda*, 68. *Calluna vulgaris*: Iglófüred leg. Filarszky), 70. *Primula minima*: kistarpataki Öttó leg. Szurák, (74. *Gentiana asclepiadea*: Igló-

füred leg. Filarszky), (82. *Chrysanthemum Zawadskii* leg. Filarszky, Szurák), 84. *Senecio carniolicus*: Kriván leg. Filarszky, (100. *Epipactis repens*: Iglófüred leg. Filarszky).

Győrffy István: *Über die Verbreitung der Molendoa Sendtneriana in der Polnischen Tatra.* — Magy. Botan. Lapok XII. 1913: 224—227.

A *Molendoa Sendtneriana* mohának a Lengyel Tatra több helyéről (Chocholowska Dolina: Mnich, Kościeliska dolina: Gröta Raptawickiej, Mietusia dolina, Nosal, Kopa Magory) való kimutatása.

— —: *Bryologische Seltenheiten.* IV.—XII. (Mit Taf. I.—II.) — Hedwigia Band LIV. Heft 1/2: 1—13.

Leírása s rajzokban való ismertetése 11 mohafaj rendellenességének és pedig: *Andreaea nivalis* fo. *Greschikii* (Kistarpataki völgy) és *Dicranella varia* (Lócse mellett) elágazó erű levele, *Buxbaumia viridis* (Lócse m.) ikertokja, *Pogonatum urnigerum* (Lersch-villa m.) közös fátyolka (calyptra)-val takart két tokja, *Bryum pendulum* (Sivabrada) tokja podosyncarpiaja, *Bryum argenteum* (Lócse) hasadt toknyelű példája és függeléssel ellátott tokja, *Splachnum sphaericum* (Késmárki Zöldtó völgye) széthasadt tokja, *Grimmia Doniana* (Trümmer-tal: Eisse) kihaladt tokja, *Bryum uliginosum* (Rothbaumgrund) csavarodott tokja — részletes tárgyalása. 2 táblán 11 rajz szolgál a szöveg megértéséhez. E rendellenes példák mindegyikét szerző gyűjtötte.

— —: *Chrysanthemum Zawadskii* Herb. bei Haligóc. — Magy. Botan. Lapok XII. 1913: 109—111.

Bár nem a Magas Tatra területéhez tartozik, de itt is megemlítjük, hogy a Pieninek híres endemicus növénye a *Chrysanthemum Zawadskii*, ez a szép rózsaszínű margaréta, Szepes megye északi részén Haligócz mellett is nő, ahol szerző akadt rá és gyűjtötte először.

— —: *A mohokról származástani és fejlődéstani szempontból.* (3 rajzzal) — Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz, 1913. évf. 1/2 sz. CIX—CX Pótf. Bpest 1913: 50—65.

A Tudomány mai álláspontját ismerteti a Mohok származásánál illetőleg. Tőzegmoha fajok tokja rendellenes légzőnyílásai leírása során megemlíti szerző, hogy a Podspady-Javorina közti „Do Boru“ tőzegesben gyűjtött anyagában a *Tilletia sphagni* is jelen volt.

Kryptogamae exsiccatae editae a Museo Palatino Vindobonensi. Centuria XXI, Wien, 1913.

(Schedae in Sep.-Abdr. aus dem XXVII. Bande der Annalen des k. k. Naturhistorischen Hofmuseums, p. 253—280. Auctore Dr. A. Zahlbruckner.)

A wieni Hofmuseum növénytári osztálya kiadásában megjelenő gyűjtemény újabb centuriája csak 3 adatot tartalmaz és pedig: No. 2086 *Dicranum Starkei*: Késmárki Zöldtő „Deutsche Leiter“ 1700 m. leg. Győrffy, No. 2089 *Buxbaumia indusiata*: Barlangliget vidéke, Kobili Vrch leg. Győrffy, No 1573 b, *Sphagnum acutifolium var. versicolor*: Tátraháza—Barlangliget közt, Lersch-villa m. leg. Győrffy.

Leopold Loeske: Die Laubmoose Europas. Mit Beiträgen von Prof. Dr. I. Győrffy, W. Mönkemeyer, Prof. Dr. J. Podpera, Dr. R. Timm und unter selbsständiger zeichnerischer Mitarbeit von P. Janzen herausgegeben von L. Loeske. I. Grimmiaceae von Leopold Loeske. — Berlin—Schöneberg, Druck u. Verlag Max Lande (Hoffmann & Campe's Verlag) XVI + 207 old. 4^o 18 Mk.

Egy újonnan meginduló, sok évre terjedő vállalatnak első kötete, amelyben a nagynevű szerző a Grimmiaceákat tárgyalja éles kritikai megvilágításban. A mohászoknak nélkülözhetetlen forrásmunkája lesz e vállalat. E kötetben, amely kifogástalan külsőben és kiállításban jelent meg, igen részletesen öleli fel szerző a magas tátrai Grimmia-kat is főleg a bryológiában elévülhetetlen érdemeket szerző bold. Dr. T. Chalubinski „Grimmiaceae Tatrenses“ classicus műve alapján. Mivel referens is munkatárs, biztosítva van általa hazánk mohflórája kellő méltánylása is Referensnek több rajza, kritikai felvilágosítása és adata található a műben. A mű befejezése 10—15 év alatt talán sikerülni fog s egyelőre egy második *Bryologia Europaea* kíván lenni, de valószínűleg előbb-utóbb egy *Bryologia universalis*-szá növi ki magát. A II. kötetben most dolgoztunk, a *Funariaceae*kat fogja tartalmazni s rövidesen meg fog jelenni.

Dr. P. Magnus: Zur Kenntnis der parasitischen Pilze Siebenbürgens. — Mitteilungen des Thüringischen Botanischen Vereins. Neue Folge XXX. Hett, Weimar 1913: 44—48.

J. Bornmüller az 1912. június és július havában, Erdélyben tett botanikai kirándulása alkalmával parasiticus gombákat is gyűjtött, amelyeket feldolgozásra Magnus-nak küldött volt. Ez adatok legnagyobbbészrt Erdélyre vonatkoznak. Néhány gombát J. Bornmüller visszautaztában a Csorbató-nál is gyűjtött, ez a munka azért érdekel bennünket is.

Magas Tátrai adatok a következők: *Uromyces Alchemillae* (Pers.) Wint.: Alchemilla vulgárison (Menguszfalvi

völgy, 1600 m.); — *Puccinia Mei-mamillatae* Semad., aecidium (Aec. Mei Mutellinae Wint.): Ligusticum (Meum) Mutellina (L.) Cr.-on (Csorbató felett a Menguszfalvi völgyben 14—1800), — *Pucc. De Baryana Thüm.*: Anemone alba-n (a Patria-csúcsra menet 17—1800 m.) — *Pucc. conglomerata* (Strauss) Kze et Schm.: Homogyne alpina-n (Csorbatónál gyakori, 13—1400), — *Endophyllum Sempervivi* (Alb. et Schwein) De By: Sempervivum montanum-on (Menguszfalvi völgy, 14—1800 m.) — *Coleosporium Campanulae* (Pers.) Lév.: Campanula Scheuchzeri-n (Mlinica-völgy, 14—1500 m.), — *Peridermium acicola* Rabenh.: Pinus Pumilio-n (Menguszfalvi völgy, 16—1800 m.).

Dr. Karl Müller: *Die Lebermoose (Musci hepatici)* (in Dr. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora von Deutschland, Oesterreich und der Schweiz) VI. Band, II. Abt. Lief. 15—18., Leipzig 1913.

A Májmohokra vonatkozó kiváló, modern, összefoglaló könyv második kötete folyik most. Hazai adatainkat kevésbé veszi figyelembe, mivel feltétlenül vagy csak megbízható adatokat vesz át, vagy csak olyanokat, amelyeknek példáit vizsgálta. Az említett hazai adatok legnagyobb része a Magas Tátrára vonatkozik; t. i. referens gyűjtéseit Dr. V. Schiffner wieni egyetemi tanár dolgozta fel és adta közre s ezeket közli főleg szerző, ami elég sajnálatos, mert hazánk májmoha Flórájából igen sok értékes adatot mutattak ki különböző szerzők.

Musci europaei exsiccati. *Die Laubmoose Europas unter Mitwirkung namhafter Bryologen* und Floristen herausgegeben von Ernst Bauer. Prag. Serie 18 No 851—900, Serie 19 No. 901—950.

Dr. Bauer (Smichow in Böhmen)-nek nélkülözhetetlen, a legnagyobb gonddal és csinnal kiállított pompás exsiccatura utolsó I serieséből a 18.-ik következő tátrai moha-adatokat tartalmazza: No. 853 *Andreaea frigida var. sudetica* Limpr.: Kistarpataki völgy „Seewand“-ján leg. Győrffy — No. 854 *Andreaea nivalis fo. Greschikii* Röhl: u. ott. leg. Győrffy — No. 872 *Molendoa Sendtneriana var. Limprichtii* Gyffy: Javorinai mészhavasok, Magas-Nowy barlangjában 1560 m. leg. Győrffy — No. 873 *Mol. Sendtneriana fo. pl. lucigenae* (Lichtform.); Javorinai mészhavasok: Nagy Muran Nagybarlang-jában gyűjt. Győrffy — No. 874 *Mol. tenuinervis* Limpr. fo. pl. lucig.: Bélai mészhavasok, Hátsó Mészárszékek mészfalán 1925—2000 m. gyűjt. Győrffy — No. 881 *Dicranum groenlandicum* Brid.: Kőpataki tó mellett leg. Győrffy.

Boleslaw Namyslowski: *Prodromus Uredinearum*

Galiciae et Bucovinae. Rdze Galicyi i Bukowiny (z mapa). — Sprawozdanie Tom. XLV. 1911.: 65—146.

Igen nagyértékű, kritikus összefoglalása a Galicia és Bukovina területéről eddigelé gyűjtött rozsdagombáknak. A munka csak azokat az irodalmi adatokat használja fel, amelyeknek különböző herbariumokba deponált példányait szerző maga revidálta. A legelső adatok 1888-ból származnak *M. Raciborski*-tól, aki 123 fajt sorol fel, míg szerző becses művében felemeli ezek számát 273-ra. Ezek közül 83 faj a Magas Tátrában is előfordul. A munka bennünket is közelebbre érdekel, amennyiben a Magas Tátra is szerepel bőven benne, különösen a lengyel oldal. De a magyar oldalról is közöl többet s pedig a következő helyekről: Nefcer-Koprova völgy, Tarpataki völgy, Kistarpataki Öttó, Pod-Bansko: Przybylina, Kriván, Muran, Csorbató, Popráditó, Tomanova-hágó, Rohács, ahol *K. Rouppert*, *Rogalski* és *J. Krupa* gyűjtöttek anyagot. A munka végén szerző a gazda növények abc sorrend szerinti pontos indexét (p. 137—141) és a galíciai, bukovinai egyes kerületekben előforduló fajok felsorolását adja. Egy táblán (tab. II.) Galicia és Bukovina kerületei vannak jelezve, aszerint, hogy melyikből hány faj ismeretes; e térkép alapján legjobban átkutatott területe Kraków és Lwównak van (115 faj). (Lényegtelen hiba, hogy az *Uromyces Veratri* egyik gazdanövényéül *Veratrum album*-ot említ szerző; ez tévedés, amennyiben Tátránkban *V. album* nem nő, csak a *V. Lobelianum*).

Nyárády E. Gyula: *Adatok a Szepesbélai Mész-havasok flórájának ismeretéhez.* — Magy. Botan. Lapok XII. 1913. No. 1/5: 111—117, (117—124 németül).

A *Javorinai* mész-havasok igen értékes Flórájához ad szerző fontos járulékot, különösen a Hawran-völgy ismeretéhez. Legfontosabb adata a *Carduus Nyárádyanus* Degen in litt. (= *C. lobulatus* Borb. × *glaucus* Bg), amelyet Dr. Degen határozott meg s adta diagnosisát p. 114 s amelyet a magas tátrai területen kívül szerző még a Pieninek-ből is közöl.

F. Petrak: *Der Formenkreis des Cirsium eriophorum (L.) Scop. in Europa* [Mit 6 Tafeln und einer Verbreitungskarte (Taf. VII.)] — Bibliotheca Botanica Heft 78, Stuttgart 1912.: 1—92, 40.

Szerző három évi tanulmányozásának eredményét adja e füzetben közre, amelyben behatóan foglalkozik ezzel a polymorphus és kereszteződésére igen hajlamos fajjal. Vizsgálatához anyagot hazai herbariumaink is szolgáltatottak. A Bevezető után (p. 1—4) a *Cirsium* nemzetség *Epitrachys* DC sectioja európai és ázsiai fajainak átnézetes táblázatát adja

(p. 5—9), majd morphologiai, physiologiai és biologiai viszonyait ismerteti (p. 9—13). A specialis részben minden faj-, alfajnál és a t. részletes latin diagnosis, synonyma, rajz, exsiccata jegyzék olvasható s az elterjedés pontos körülírása.

A Magas Tátrában csak a *Cirsium eriophorum*, *subsp. vulgaris* fordul elő, az alsóbb régiókban nagyfejű virágzatával a figyelmet könnyen magára vonva.

E. Prager: *Sammlung europäischer Harpidium- und Calliargon-Formen.* Berlin 1912. Selbstverlag.

Egy tátrai adatot is tartalmaz: No. 92 *Drepanocladus purpurascens var. falcata* Warnst.: Kistarpataki völgy az Öttő első tavának lefolyásában, 2000 m. leg. Győrffy.

Dr. Kazimierz Rouppert: *Grzyby, zebrane w Tatrach Beskidzie Zachodnim i na Pogórzu.* (Pilze aus der Tátra und den Westlichen Beskiden.) — *Sprawozdanie* Tom. XLVI. 1912.: 80—100.

Igen becses dolgozat, melyben *Rouppert* részben a Tátrában, részben a Beszkideken és Wieliczka mellett gyűjtött anyagot ismerteti. Bevezetőjében megemlékszik azokról a kutatókról, akik előtte gyűjtöttek, majd részletesen felsorol 253 fajt, melyek közül 162 a Magas Tátrából (úgy magyar, mint lengyel oldalról), 149 a Beszkidekből (közte 138 faj Wieliczka vidékéről) ered.

Szerző a Magas Tátra magyar oldalán következő helyeken gyűjtött: Pod Banskói Przybylina, Kriván, Smrecsini-, Nefcer-, Hlinska-, Koprova völgy, Gronik, Szkaradny zleb, Niznia Przehyba, Kamenista völgy, Walentkowa, Csorbató, Poprádi tó, Menguszfalvi völgy, Wrota Chalubińskiegó, Przelecz Pyszniańska, Kis- és Nagytarpataki völgy, Javorinka-völgy, Keleti- és Nagy Rohács, Zuberec.

Új fajként írja le a következőket: p. 96 »No. 214 *Ascochyta Bieniaszi* n. sp. pycnidiis rotundatis, sparsis, vix conspicuis, immersis, subepidermicis, ostiolatis, contextu pseudo-parenchymatico brunneo, 120—140 in diam.: sporidiis 16 μ longis, 4 μ latis, rectis, ellipticis, utrinque rotundatis, uniseptatis, ad septum non constrictis, hyalinis. In foliis *Delphinii oxysepali* a *F. Bieniasz* in Czerwone Wierchy lectis» egy spórarajzzal. — p. 96—97: »No. 217 b. *Septoria Ribis f. tatrica* n. f. maculis epiphyllis rotundatis, pallide ochraceis, circa 2 mm. latis, zona purpureo-brunnea 2—3 mm. lata cinctis; pycnidiis typicis epiphyllis, in zona etiam hypophyllis. In foliis vivis *Ribis alpini*. Kościelisko autumnu 1909, ipse legi. 1 rajzzal. — p. 97. No. 226. *Sphaeronaemella Kulczynskiana* n. sp. pycnidiis aggregatis, pallide luteolis, 1 mm. altis, in parte basali 216—300 μ latis, in parte apicali immar-

ginata 80–114 μ latis, contextu pseudoparenchymatico, p. basali 20 μ crassa, p. apicali 8–15 μ crassa; sporulis numerosissimis, basillaribus, 4 μ longis, 2 μ latis, hyalinis, utrinque ciliatis: cilia inferiore 4 μ longa, cilia superiore 8 μ longa; basidiis ramulis sporiferis septatis, 30–40 μ longis, 2 μ latis, arthris monosporis, 6–8 μ longis. Ad emortuos Hymenomyces (Hydnum, Agaricus) in regione silvarum montium Tatricorum (in p. septentrionali) autumno bis ipse legi: prope vallem *Lejowa* (1910), in silva ad *Hruby Regiel* (1911)*, (98. old. 2 rajzával).

A Magas Tátra és a keleti Beszkidek (*Chmielewski* gyűjtötte) egynémely adatát *Rouppert* egy táblázatban hasonlítja össze s ebből az tűnik ki, hogy a Magas Tátrában magasabbra hatolnak fel ezek a rozsdagombák, mint a Keleti Beszkideken. E táblázatot *Rouppert* a 82. oldalon közli; a táblázat maga ez:

Gomba neve anya növényével	Tátra	Czarna Hora	Külömb- ség m.-ekben
<i>Uromyces apiosporus</i> <i>Primula minima</i> -n	Czerwone Wierchy 2100 m.	Szpyci 1900 m.	200
<i>Puccinia Soldanellae</i> <i>Soldanella hungarica</i> -n	Pysznianska przetecz 1789 m.	Pozyzewska 1430 m.	359
<i>Puccinia conglomerata</i> <i>Homogyne alpina</i> -n	Rohacz Ostry 2050 m.	Pop Iwan 1870 m.	180
<i>Melampsora alpina</i> <i>Salix herbacea</i> -n és „ <i>retusa</i> -n	Rohatka 2290 m.	—	—
<i>Rhytisma salicinum</i> <i>Salix retusa</i> -n	Blyszcz- Bystra 2200 m.	Pop Iwan 2000 m.	200
<i>Lachnellula chrysophthalma</i> <i>Pinus montana</i> -n	Czerwone Wierchy 1900 m.	Dancerz 1500 m.	400
<i>Septoria Aronici</i> <i>Aronicum Clusii</i> -n	Blyszcz 2150 m.	Pietros 1800 m.	350
	(Rouppert)	(Chmielewski)	

Adam Wodiczko: *Materialy do mykologii Galicyi*
(*Materialien zur Pilzflora Galiziens*) — Sprawozdanie
Tom. XLV. 1911, Kraków: 40–57.

250 nyálka és másfajta gombát sorol fel szerző, melyek közt néhány a Magas Tátra lengyel oldaláról (Dolina Koscieliska, Uplaz do dol. Mietusiej, Mala Zaka, Toporowy staw) eredő gomba van, amelyeket *A. Zmuda* gyűjtött volt.

A. Z. Zmuda: *Bryotheca polonica*. Czešč I. Nr. 1—50, Cz. II. Nr. 51—100. Zaklad botaniczny uniwersytetu Krakowskiego.

(Schedae: I. fasc. Odbitka z czasopisma Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika *K o s m o s* XXXV. 1911.. Lwów p. 15—22.

II. fasc. ibidem XXXVII. 1912, Lwów 1912. p. 118—125.)

Kraków, Lwów környékén s a Magas Tátrában gyűjtött mohokat tartalmazó gyűjtemény, amelyek közül a *Pottia leucodonta* Schmp. és *Thyidium Philiberti* Limpr. Lengyelországra újak, úgyszintén a varietasok is legnagyobbrészt.

Magas Tatrai adatok — I. fasc :

No. 7. *Dicranodontium longirostre*: Lejowa dolina leg. A. Zmuda — No. 9 *Fissidens osmundoides*: Zakopane mellett Pardolowce leg. Zmuda — [No. 12 *Pottia leucodonta* Schimp: Kraków m. na brzegu Wisly, w Przeporzalach 19. V. 1910. leg. A. Zmuda] — No. 14 *Geheebia gigantea*: Dolina Kościeliska, ponad Zródłem Lodowem leg. Zmuda — No. 20: *Rhacomitrium canescens* var. *ericoides*: Kościelisko m. leg. Zmuda — No. 22. *Orthotrichum speciosum*: Mala Laka leg. Zmuda — No. 28. *Mnium spinosum* (Voit.) Schwäegr.: Dolina Kościeliska leg. Zmuda — No. 30. *Bartramia Halleriana*: Dolina Kościeliska leg. Zmuda — No. 32. *Pogonatum aloides*: Molkóce leg. Zmuda — No. 33. b) *Neckera complanata*: Dolina Chocholowskie leg. Zmuda. — [No. 34. *Thyidium Philiberti*: Kraków m leg. Zmuda] — No. 39 *Plagiothecium undulatum*: Dol. Kościeliska, Smereczynowi staw leg. Raciborski — No. 44. *Cratoneurum commutatum*: Dol. Mietusia leg. Zmuda — No. 47. b) *Hylocomium splendens*: Neckera complanata-val, Dol. Kościeliska „Krakowi zlob“ leg. Zmuda — No. 48. *Rhytiadelphus triquetrus*: Uplaz a Kościeliska dolina-ban leg. Zmuda — No. 49. *Rhytidium rugosum*: Dol. Kościeliska leg. Zmuda.

II. fasc.

No. 51. *Dicranoweisia crispula*: Mlaki pod Siklawica leg. Raciborski — [No. 56. *Leucobryum albidum*: Puszcza Niepolomicka kolo Krakowa leg. Zmuda] — No. 62. *Splachnum sphaericum*: Dol. Kościeliska Smereczynowi staw, w Kosówce leg. Zmuda — No. 64. *Pohlia longicollis*: Czarny staw leg. Raciborski — No. 65. *Bryum caespiticium*: Dol. Koscieliska, Stoly leg. Zmuda — No. 70 a) *Aulacomium palustre*:

Molkówka leg. Zmuda — No. 72. *Pogonatum urnigerum*: Mickiewiczza leg. Zmuda — No 79. *Isothecium myurum* var. *scabridum* Limpr.: Dol. Mietusia leg. Zmuda — No. 82. *Brachythecium albicans* var. *macrophyllum* nov. var.: „Ramis elongatis, foliis late ovatis. acuminatis, longioribus (ad 3 mm.) et latioribus (ad 1.5 mm.), quam in f. typica; habitat in arenosis silvarum. Differt a var. *dumelorum* Limpr. foliis late ovatis brevius acuminatis, a var. *julacea* Warnst foliis longioribus, latioribusque“. Kraków mellett leg. Zmuda — No. 83. *Brachythecium rivulare*: Dol. Kościeliska *Cratoneurum filicinum* és *Hygrohypnum subsphaericarpon*-nal leg. Zmuda — No. 86. *Cratoneurum filicinum*: Dolina Kościeliska leg. Zmuda — No. 87. *Crat. commutatum*: Dol. Strazyska leg. Zmuda — No. 91. *Stereodon cupressiformis* var. *depressus* Roth [var. *nitens* (Moenk) Warnst.]: Dol. Kościeliska leg. Zmuda — No. 92. *St. Lindbergii* var. *elatus* Schimp.: Kościelisko mokra laka pod reglami leg. Zmuda — No. 94. *Ctenidium molluscum*: Dol. Kościeliska leg. Zmuda — No. 96. *Hygrohypnum subsphaericarpon*: Dol. Kościeliska a Pišana mellett leg. Zmuda — No. 100. *Rhytiadelphus squarrosus*: Hala Pyszna Dol. Kościeliska leg. Zmuda.

Hermann Zschacke: *Die mitteleuropäischen Verrucariaceen*. I. — (Mit Tafel III.) — Hedwigia Band LIV. Heft $\frac{3}{4}$: 183–198.

Szerző a középeurópai Verrucariaceae rendszeres ismeretetését vette tervbe Berlin, Breslau és Münster i/W gyűjteményeinek anyaga felhasználásával. Fenti cikke e sorozat első része, melyben hazánk, így a Magas Tátra efajta zúzmói is megemlíti bold. *Hazslinszky Fr.* és bold. *Lojka H.*, valamint saját gyűjtése alapján. (Egyik fajt a Pieninekből is említi, ahol *Boberszki* gyűjtötte).



Néhány magyarországi megye elnevezése.

Irta: Dr. Czirbusz Géza.

A megye (medja), ispán (župan), szolgabíró idegen eredetű magyar nevek bizonyítják, hogy a Dunának legnagyobb medencéjében települt magyarság a megyei közigazgatás neveit a szlovénektől és szerbektől kölcsönözte, ámbár az intézményt magát átvehette a frankoktól. Az is bizonyos, hogy a Dunavölgy minden időben országútja volt a költözőkő népeknek s az osztrák-magyar monarchia maig oly álladaiom, amelynek területébe belenyúlnak a szomszéd népek. Ezért Trümmerstaatnak: mozaik-államnak nevezi Harms professor monarchiánkat, következőleg a magyarság nép- és művelődésrajzolatí képe geo- és ethnographiai beékeltségére vezethető vissza.

Igy a megyék elnevezésénél nagyobb szerepet játszik a terület physiographiája, mint a birtokos családí neve, sőt középkori uzus szerint a keresztnév mellé aggatott, mondjuk család, nemzetség név eredetét nem mindig Ázsiában, hanem itt a magyarság európai hazájában s a birtokterület természeti, sokszor régíbb ethnographiai viszonyaiban kell keresnünk.

Ez névmagyarázataim kiinduláspontja. Igaz, hogy egyes magyar neveknél az u. n. névadó hőst, heros eponymost most sem mellőzhetjük. Például Trencsén megyénél, hol a Treba, Trebovitz személynév nagyobb valószínűséggel bír, mint a nevet adó körülmény: a kiirtott erdőség. Utóbbi esetben a szlovén istreba, istrebova, istrevina (a szlovén istrebíti = irtani szóból) szolgálna alapul. Liptó megyét szélében a Vág dűlja, rágja (sloven liptati), ez a körülmény elfogadhatóbb, mint a lipka = Freiung, szabadalmazott helynévnek segítségül hívása. A lipka szabad községet jelent, olyat, aminővel a tót és lengyel a lehota nevet szokta magyarázni. Hogy a turóci katlanvölgy sok bölénye (tur) volt névadója Turóc megyének és sok felvidéki folyónak (alföldinek nem), az ép oly geographiai magyarázat, aminővel Nyitra megyét értelmezzük, hogy a Tribecs-Zsgyár archai tömege e Ptacsnik trachyt vonulata közé ékelődő síksági öböl (nedro) a megye felszine.

Pozsony nevét a Kis Kárpátok hosszában elnyúló síkföldi határpáasztától (pasmó) kapta, habár a pozsonyi vár is adhatott nevet a megyének, amennyiben ez őrhelye volt a kelet-nyugati és dél-északi utak kereszteződésének. Az ilyen őrhely telke pedig, mely a Duna rése (szlovénul pozs) felett őrködött, per excellentiam zemljanak nevezetett a IX. században. Podzemlja e szerint az őrhely körüli és alatti térség. A magyar Pozsony így a szlovén pozsnina = szurdok körüli vidékről, a német Pressburg, a tót-ruthén vres = völgynyilástól kapta nevét, Zem plén megye szintén határszéli fekvésétől és várától kapta nevét, mert Magyarország északkeleti szélének, illetve Zalán országának keleti határmegyéje (Krajna) volt s a Bodrog bejáratát védelmezte az ikerfolyók Tisza és Bodrog vízgyűjtő területével együtt. Sátoraljauhely ellenben nem a Sátorhegytől kapta nevét, hanem az aljában elterülő és elárasztásra való mesterséges tavától (szlovénul: satorina), mely a gyepürendszerhez tartozott clausura aquae neve alatt.

Sáros megyének szintén hydrographiai eredetű neve van, amelynek a sároshoz kevés köze. A sarys, oroszul: zarjes annyi, mint a völgyszakadék, hegyi rés mögötti terület. Az a rés a Hernád-Tarca (helyesebben Toriza) tektonikus horpadékjára vonatkozik. A ruthénekre nézve ez határárkot jelentett, így Sáros ez árkontúli vidék. Mivel a finn nyelvbeli sarys = szélt, szegélyzetet jelent, (mordvinül sirä: él, csere-miszben sör = acies anguli, sarokszöglet) talán a finn-ugorból is lehetne e megye nevét értelmezni?

Szepes megye (Zips) régi neve egyszerűen zsupa = ispánság. Határkerület és igen fontos átmeneti terület volt ez Galiciába s a tótság legkeletibb exponense. Azért a zsupából (szlovén), zsupicából ép így kerekedhetett a Čipsz, mint a határmegyéül szolgáló gyöpütől (Verhau). A gyöpüt készítő favágók cseh tót neve scypes, s többes scypsi, a sciptin, scypin, (scepat, scipati) szóból. E szerint a Cibin, Szeben szintén kivágott, irtásos gyöpüstérséget jelentett. Talán még az irtásos helyek pataki neve a Sebes név is e scypsi szóból vette eredetét.

Abauj megyének török vagy bessenyő a neve.¹ Av = vadászterületet jelent törökül (innen Avas, Havas stb.) ouve = künül: völgyület, amely a Hernád tektonikus szakadékát jelenti. Talán a Hernád folyóneve sem tót, sem német, hanem

¹ Elfogadom azt a nézetet, hogy germánok és szlávok előtt kaukázusi népek laktak Magyarországon és hogy a trákok, albánok, kádok, hunok, avarok stb. a káz-család népei valának.

finn-ugor, mert cseremiszlül: korpo, finnül: horny, zyrjénül: kirla megfelelnek a magyar horhó = Klamm, Hohlweg, Riefe értelmének. A tót horny vagyis a hegytől jött folyó, górní, gornaszi (szlovén), e szerint az ugor szó elszlávosítása. A családnevét tehát birtoklott vidékétől nyerte, nem fordítva.

Torna megye sem a szlovén trnast = tövises szláv névből való, hanem az ugor taromból származik, mi szellős, szabad levegőjárást, magas helyet jelent. Vogulban orn, ornu = általában magaslatot jelent (Vámbéri). Ezzel nem akarok a turánisták mellé állani, csupán lehetőségét jelentem ki annak, hogy sok szlávnak tartott szó a szlávok előtt finn-ugoroktól, bessenyőktől, kozároktól is származhatott.

Nógrád, novi hrad = újvár szláv eredete kétségtelen, de már Hont és Borsódé kétséges. Az előbbinek valamelyes köze lehet a szerb hunkához, mi dombot jelent, megjegyezvén, hogy a tót nyelv közelebb áll a szlovénhez, szerbhez, mint oroszhoz vagy lengyelhez. Ezt meg a délvidéki ugorok (menekült hunok, alánok, kunok) puku = tuber, daganat (finnül) szavából lehet származtatni, mert cseremiszlül pongo, lapul voud, osztjákul ont, unt, vont halmos erdőt, pagonyt jelentenek. Jelenti a puku, ponk szó a megvadászható területet, sőt magát a vadállatot is, mindenképen tehát az erdős magaslatához és vadászathoz kötött fogalom, mi a XII.—XIII. századbéli állapotoknak megfelelne. A jászok róna földjén a jászokat (jazygok) ma cserkeszeknek tartják, régebben szarmataknak és törököknek. Így Wilser a germánokról írt (1912) könyvében. Heves vármegye ugor nyelveken hév, hő, meleg vidéket jelent: innen = hév+jó heves folyó, mert jog, jagi, úgy vogul nyelven folyómedret jelentett. Hévjó tehát meleg folyó, amint jász törökül általában síkságglakóra vonatkozik. Borsódé megye névadója a tiszafa, törökül borzuk lehetett. Bors vezér Anonymus találmánya. Etymologus kedvében ő Miskolcot szintén a Mischholtzból származtathatta volna, pedig ha már német, akkor Mistelholz t. i. szénégetésre alkalmas fa szolgáltatott a miskolci erdei település őfelnémet elnevezéséhez. Zólyom megye (Sohl) a lengyel zval szónak tótos (zlom: omladék) alakja s jelentménye egymásra halmozott gránit-sziklaszálak vidéke, aminő valóban Zólyom. Bars nevének gyökere a szlovén barst = rengeteg, a német Forst, angol forest. Az sincs kizárva, hogy a szlovén bazsina = Wiesental, rétvölgy jelentményben a Garam, Szikince, (Szklonica túkrös) Zsitva rétvölgyeinek vidékét jelzi a kurtított Bars szó. Gömör annyit jelentett, mint a zúzó, hengerezők, ványolók (hemernik), hámormunkások vidéke, kik a vasérceket (hlin: vasbánya) zúzzák össze. Nyelvszakosoknak az a magyarázata,

hogy Gölnc hlinec = agyagos vizet jelent, nem felel meg sem a folyó természetének, sem a vidék kulturális geographiájának. Lazius Gavinnariája az ófelnémet Gewann latinositása. Mivel e vidék kamarabirtok volt, lehet, hogy a Kammerből lett mai neve.

De már Komárom megye nevét nem szabad a hemerikek nyakába varrni, hanem a város geographiájától kell magyarázatot kérnünk. Komárom a Csallóköz (celjtna, ami szerb nyelven föloszthatlan litbizományféle birtokot jelentett) folyó sziget (gomila szlovénül), végén fekvődvén, zátonyainak köszöni szlovén (komna) nevét, komár pedig dák nyelven: vásárhelyet, gyülekező helyet, oláhul fejő helyet jelent. Erdélyben a juhfejő viskókat ma is komárnak nevezi az oláh. Szlovén, szerb vagy dák szó-e eredeti töve? nem tudom, de hogy összeseregést, csődületet, jelentett, az bizonyos. Ennél a szónál tehát a szónak jelentménye kulturtörténelmi oldala nyomós, nem formai elváltozása.

Esztergom nevét a Duna trachymederbeli sodra (strug) alapította meg s a parthoz kapcsolt folyószigete (ostrihun), melyen ma a bazilika áll. Mivel Salva néven már a rómaiaknál átkelő hely volt, a gyeprüendszer kapuinak szerepét játszotta. Győr neve avar s körsáncot jelent. Mosony (Mosaburg) tulajdonkép sárvár, ófelnémetül mos = posvány, burg = vár. Soprony nevét mégis csak Semproniustól kapta, amit dr. Récsey tagadott, mert Scarabantiából sehogy sem szülemlik meg a magyar Soprony. Utóbbi inkább Csepreget juttatja eszünkbe. Hölder kelta szótára nem nyújt kellő felvilágosítást arra nézve, hogy scarba = átkelő, gázló s ha Soprony csakugyan Scarabatia, akkor micsoda gázlót és hol kellett a rómaiaknak vagy keltáknak átgázolniuk a Szombathely—Badeni uton? A gázlót átkelést legfeljebb a Lajthára kellene vonatkoztatnunk, vagy az átkelést a Kismárton melletti hágóra, hol saroglyás szekerem (keltául: cárragho) keltek át. A carb szó a mai Karpfen = ponty. A Lajtha vagy a fertőtavi pontyokra értendő-e ez a hal? szintén bizonytalan. (Hölder: Keltisches Wörterbuch I. Nr. 803—810).

Vas megyébe bessenyőket (Wasen, Wesen, Bessenen) telepítettek. Ezt a Was, Wesen-t fordították le a németek Eisenburgra, pedig valószínűleg ugor szó határ jelentéssel. Mert vas osztjákul: véget érni, finnben wassi = lassari, zürjénül vos = elmulni, megszűnni. Ámbár a bessenyők elnevezését nem ismerjük, az a vas valószínűleg bessenyő nyelven határt jelentett. Nincs kizárva a szlovén vlas, vas = telep szava sem. A gyeptük fölött telephelyek örködtek. Zala megyének

(a római salan) kelta neve füzes folyót jelent¹ Szerintem szláv selo, salo = telep-helyet. Somogy ellenben szlovén eredetű (mit a somogyi házformája is mutat) és a suma-ból (Sumag, Sümegh) lett s erdős határvidéket jelentett. Somlyó alapjelentése sumljati = zizegni, susogni, sumljaszt tehát szélben zizegő hegytetőt jelentene szlovénul. Minthogy a Somlyó hegy elnevezése igen elterjedt vagy a szlovén nyelv volt a magyarok beköltözése előtt mindenütt elterjedve, vagy talán az is ő sugar eredetű, mert legtöbbször magyar vidékek szokásos hegy-neve. Legvalószínűbb hogy ez is a zlom = omladék magyarítása, ami épület romjára vagy a hegy, szurdok szaggatott voltára vonatkozik. A geographust t. i. ez érdekli. A som+od, vagyis somhegy deriválása felülhaladt nézet.

Veszprém megyét hagyományos szokásból a Weissbrunn-ból származtatják. Weissburg alatt az Árpádok idejében kőből épített várakat, fehérvárat értettek, ellentétben a barnaszínű földvárrel (Csernigrad, Csongrád), mely körül a nomád nép tanyázott. Szerintem Veszprém neve szlovén bez és bramva szavakból állott elő; bez fosztó praepositio nélkül, sine, bramva pedig védőfal, várfal. Azaz olyan vár, mely a Buhimvölgy és Séd vize felett meredeken, ároktalan várfal nélkül is erős sziklavár volt. Ez az értelmezés megfelel a veszprémi (ma püspöki) vár helyrajzolatának.

Baranya tulajdonkép bramva (= vár Bollwerk), brana (szlovén), hran, azaz a Mecsekhegy (mysok = hegyfok szlovénul, törökül burun) hegyi védővonala, amely a Dráva és Duna sarkát őrzi és figyelheti a Kapos (finnül rágó, vájó) vízének egész völgyrendszerét. Pécs várfokot, bércet (Zinne) jelent, nem kemencét. Az üregek a mészhegység barlangjaira (Grundbirnloch) vonatkoznak. Nem volt tehát sem öt tornya, sem mészégető kemencéje, mint állítólag Pestnek, inkább barlangos vagy üregekkel átliggatott szirtes hegységet neveztek az őfelnémetek Ofennek, Öfennek pedig a sarokhegyet, a folyó fordulatát.²

Óbudát eddig szintén római szénégető kemencéiről deriválták, főleg Oberhummer és Dr. Leiter geographusok. Rhamm azonban kimutatta, hogy téglavető, mészégető kemence,

¹ Zalan kemény = selo kamene = kővár és őrhely, mely a folyón való átkelést jelentette, miről persze a kun Anonymus semmit se tudott.

² Pécs nevét — úgy gondolom — a régi védelemrendszerből kell kimagyarázni. A pacsina, pecs = mocsár, láp a Ponyavica elárasztásából lett és Pancsovának adott nevet. Ez is clausura aquarum. V. ö. Milekker Bódog: Délmagyarország tört. geographiája 1914.

kamenica volt, sohasem pec (pek = sütni). V. ö. Rhamm: Urzeitliche Bauernhöfe 1908, 631. Bővebbet nyomás alatt levő könyvemben 21–23 lapon.

Pest megye nevét Pest város keletkezésével sokféleképp magyarázták, csupán régi topographiáját nem vették figyelembe. A rómaiak idejében az Aquincummal szemben levő vizafogó Contra-Aquincum halász- és átkelőhely volt a későbbi Pestnek névadója körülbelül az ujpesti sziget tájékán. A vizafogás az ujpesti, óbudai s a Margitsziget körében folyhatott, (a felsőbb kis sziget még látható volt 1876 Margitsziget felett), azért a római korbéli népek szókincsében kell e meghalászható vagy átkelésre kínálkozó helynek neveit keresnünk. Mint halásztelep ős Pest a vizának felbontásával, szárításával és füstölésével foglalkozott. De a halak (albán és oláh nyelven pesk) kibontása, szárítása kelta-szláv nyelven pestu-t jelent, őfelnémet nyelven puks (Fick: Wörterbuch der indogermanischen Sprachen I. 398), finnül pirtti-nek vagy pysti-nek nevezik a kormos, kis halszáritó és halfüstölő viskókat. Így a halászat adott a pesti partnak nevet, mely később átvitetett a Duna medernek Gellérthegy előtti legkeskenyebb részén alakult újabb Pestnek elnevezésére is. Itt már a szlovéneknek jutott szerep. A Gellérthegynék, mint szirthegynék (pez, pezina) finn nyelvbéli fordítása pysty, vagyis oly hegynek, amely a Duna kanyarulata fölött legszembetűnőbb s a Dunának vagy annak egyik fattyuágának (szlovénul bresta = fattyuág) könnyű átkelhetését mutatja, a Dunának soroksági kiszélesedése előtt. Transaquincum tehát halásztelep, Pest pedig révpárti település volt eredetileg. A régi Dunameder homoklerakódását a balpartí telkek pinceiben találni.

Pestmegyének népe a X–XII. századokban túlnyomólag uralaltái vagyis ugor és avar lehetett, azért van Zsolt megyének is avar neve t. i. homokos liget. A Pilishegy épp oly megfigyelő, szemlélő őrhegy lehetett, minő a Péterhalom volt vagy a mai Szemlődomb (specula, Leitschauer azaz határnező). Pilismegye nevét tehát a szemlélő megfigyeléstől, őrtanyától (pilk, pilkua az észtfinnben: hunyorgatni, szemlélni, figyelni) kell származtatni. Igaz, hogy az Albert-Irsa és Pilis körüli futóhomok vidéknek finnül szintén az a neve. De Csánki dr. és Pesty szerint az előbbi Pilishegy alját kell a régi Pilismegyének tekinteni.

Bács-Bodrog kettős nevű megyének neve lehet, török, lehet szlovén is, amint kétféle a felülete is. Ha a juhászatot (szlov. beka, balka) elősegítő déli bokortalan rónaságot vesszük névadónak, melynek török neve bek, beks — akkor az a szerb nevű Telecskának azaz halomvidéknek a

síksági része, bek, bak, boks = Bács. De ha a régibb talán kazi juhászat Bács megye névadója, akkor a tatár bakič vagy más kaz-nyelvbéli bakcse (albánul kert) törzseket kell elfogadnunk. A Bodrog név folyószigetet jelent szlovénül. Pesty szerint a Mosztonga és Kigyósér közötti területet értették alatta, mely csak később terjedt a Tiszáig. 1815-ig Bács-Bodrog dombos tájéka Torontálhoz tartozott.

Tolna megye a Duna öblös alsíkját (dolina) jelenti. A szlovének az egész alföldet dolnak nevezték. Torontál megyének nagy része Anonymus Kazárszágának tartozéka volt a IX. században és az Árpádok első idejében. A Kőrösök a Tisza árterületét kumük nyelven teren-nek = mélynek, a síkságot pedig tal-nak mondják, innen a teren-tal elnevezés. Mivel a IX. században a besenyők országa választotta el Márki dr. szerint a kazárok országától hazánkat — e két nép nyelvében kell a szófejtést keresnünk. Temes megye déli tájékat jelent kelta nyelven. A két megyét Lelevel (Geographie du moyen age, 1850: XIII. XIV.) térképei szerint 1144–1150. körül északon kunok és oláhok (Romani), délen pedig ugor és vegyes török népség lakta. Ezek adtak Keve vármegyének nevet, mely mocsáros szigetet, folyóközt jelent török nyelven. Ez az avar határőrvidék olyanféle volt, minő a Zips, Vas vagy Krajna, (Zemplén), de csakhamar megszűnt elszlávosodás folytán. Krassó-Szörény kettős neve félig török, félig szláv. Az utóbbi északi tájékat (sever) jelent, t. i. a Dunától északra esőt, Krassó pedig állítólag kara-szu fekete, iszapos vizet. Finn magyarázat szerint kaarata = nekirohan, karesti = hullámozva folyik, ami a Karas folyóvíz hydrogr. jellegére illik. De hát honnan került ide ez a török szó megyei és folyóelnevezésnek? Bizonyára érdemes volna Dél-magyarország régi turáni neveit és multját tisztába hozni. Szerintem a krassó a szlovén kraseti = irtani igéből jött és határgyepüt (Verhau) jelentett¹

Már Arad megyét Edrizi Arin (ér) néven ismeri, bizonyára a Szarazér, nem a Maros vidékéről, a Csánád szintén török származásra utal. Szánád török jelentése határkő, jel (hasonló nevű hegy a Mátrában, Szanda) a csagatájban (sun = se etcindre) kiszélesülést jelent, azonban sunnű = szünetet, pauzát — így valami kikerekített megállóhelyet, szállást jelenthetett. Vagy átkelőt a Maroson, mert csanat kazi népek nyelvén tömlös tutajt jelent, melyen nyugatázsiai nomádok a folyókon átkelni szoktak. Békés mint bek + kassa = bokortalan rónát jelez kumük nye ven, de már Bihar erdős környéke

¹ V. ö. A krassóvonokról 1913 írt könyvemem.

inkább a finnugorból magyarázható. Finn *pä, paj* = fej, tető és *waare* = erdős hegy összetétele. A *kunban, avarban, törökben*: *arn, arun* szintén magaslatot jelentenek. A *Körös* (*kierä, kerü* = tekeregni, csavarodni) ép oly finn-ugor, aminő *török* a *Kumsu*, a *Berettyó* régi neve, *Szabó Károly* szittyamagyarázata szerint *Homosó ér*, mely voltaképp *kum-szu*, azaz *homoki víz* (vadi).

Még *Szatmár* nevét is az avarból lehetne magyarázni, mert *avarul zatcha* = folyóköz és *maar* = síkság, talaj, t. i. az *Alföldnek* az *Avas* hegység benyúló talapzata. Finnben *Szatmár Szamosnak* kikötőhelyét jelenti? *Kraszna* a hasonló nevű *karsztos, szirtes vidékről* (*lrs-na*) s hasonló nevű folyójáról van elnevezve, ámbar valószínűbb a *chrastna* tölgyesnév. Valamikor külön megye volt, ma *Kővár* vidékével *Szilágy* megyéhez tartozik. Előbbi a *Szamos furdalék-völgyére* (*Klamm*) ügyelő sziklás őrhely vala, utóbbi a *Szilágnak, Szilas* folyónak vidéke, a szőlőműveléséről *Zilah* nevet nyert főhelyével. A szőlőfűrt neve *kunul*: *zilak, zilah*, csagatájul *sidlag*, *tatarul* *jilák* *Gombócz* összehasonlító szótára szerint.

A *ruthén* megyék nevei természetesen ó-szláv és *kis-orsz* eredetűek. Igy *Ung* a délre (*jug, ug*) folyó *Ungról* kapta nevét, *Bereg* a *Tisza* fűzes-bokros ártere albánul *partvidék*. *Ugocsa* vagy *kis Ung* *kis-orsz* nyelven *termékeny határt* jelent. *Máramaros* ellenben, nézetem szerint, *avarszó* és *sóvidéket* (*mari* = só, *meere* = vidék) jelent. I. *Mátyás* idejében *szomszédságában* volt *Középp Szolnok* azaz *sómege* (*szlanik*) vidéke s a régi *Keméj* (*kunul*: *homokostér, bulgárul* (*kamak*) *kemény homokos tájék*) megye területén találjuk *Külső Szolnokot* a *sónak lerakodó* helyével *Szolnokkal*.

Szabolcs megyének neve *ruthén* eredetű. A *folyam* t. i. a *Tisza* mögötti vidéket jelenti, mert *ruthénul* *balschája*: *folyamot* jelent. A *ruthének*, *ugylátszik* nemcsak a határon kívül, hanem a *Kárpátokon* belül, mint igen *mozgékony pásztor-nép* *messzebbre elhaladtak*, mint azt eddig tudjuk és tanítjuk. A *lengyelek* *benyulakodott szigeteinek* szintén van nyoma a *Felvidék* úgy *geographiai* neveiben, mint *néprajzolat* *kölcsönvételeink* szótárában. *Sajnos, Hunfalvy Pál* és *Jankó János* *halála óta* a *történeti és tárgyi néprajzolat* *pihenőt* tart.

Legközelebb *megjelenő könyvem* *bővebb megokolását* hozza a *nevek fejtegetésének*, a *történeti geographia* *eme nálunk teljesen elhanyagolt ágának*, mely *negyedszázad óta* nem talált *munkására*, t. i. *Ratzel* és *Beschorner* *példája* szerinti *modern művelőre*, mert *oklevélkutató és nyelvészkedő* *szófejtő* *elég van*. Csak *geographus* nincs.

Leírások.

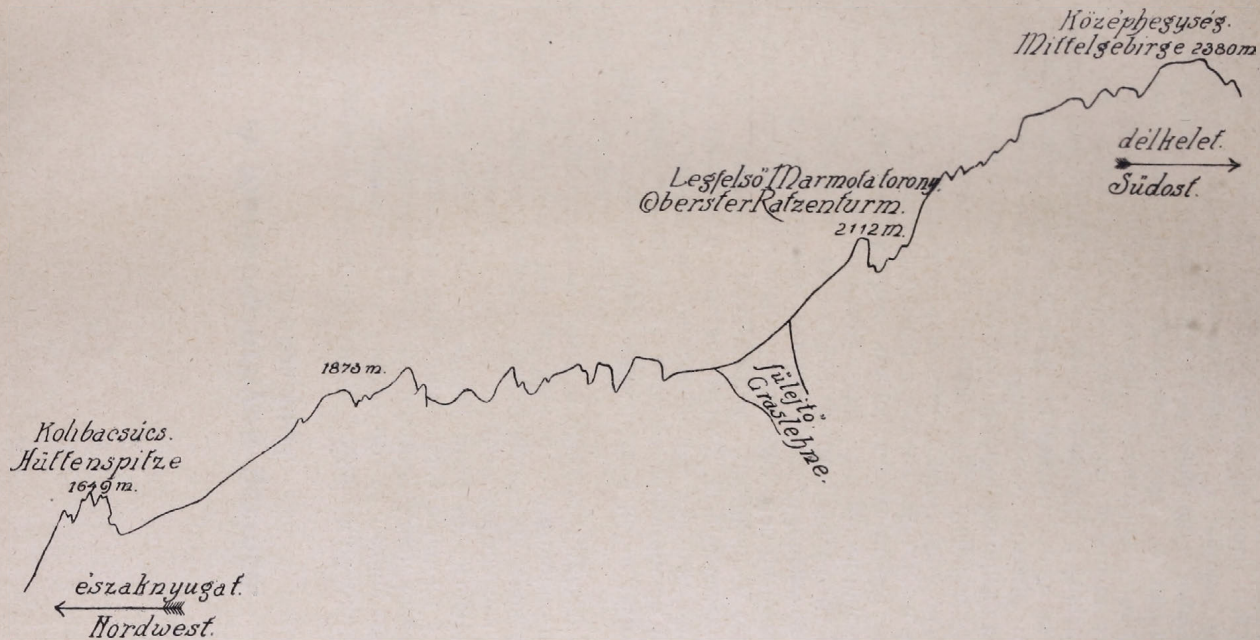
A Marmotatornyok gerince.

Irta: Grósz Alfréd.

Szeretek a bércek keresetlen vidékein kóborolni, próbára tenni az akaraterőmet, a tájékozódó és ítélőképességemet, vajjon rendelkezem-e elegendő rátermettséggel idegen terep átkutatására. Szeretek önmagamra utalva behatolni a hegyek rejtett titkai közé, hogy a szürtes útvesztők ismeretlenének elém háramló akadályai között, kalandos vállalkozási kedvvel a magam találékonyságából böngésszem ki az eligazodás és előbbrejutás módjait. Így vetődtem el a Marmotatornyok vidékére is. Odavonzódtam, mert át akartam fürkészni a bércmagány e látogatlan terepét.

Akik a Lengyelnyereg széles hátáról kóbor tekintetükkel végig követték a Fagyott tó katlanát körüljáró orموkat, azok a Marmotatornyok gerincének alig száznak többet egy közömbös pillantásnál. Hiszen szerény megjelenésével aligha terelné is magára a közfigyelmet. Legföljebb a részleteket bolygató tekintet akad meg a fűrészfogszerűen hasogatott élén.

A Marmotatornyok vonulata a Középhegység zömök tömegéből ágazik ki és csipkés tarajban süllyed alá a Poduplazki-völgy erdős mélységei felé. Aki az élmenetük megfigyelésére kellő érdeklődést szentel, meggyőződést szerezhet róla, hogy e hosszú sziklataraj a közepe táján egy a Lengyelnyeregről is jól látható, hatalmas fűlejtő által két különválasztott szakaszra van osztva. Egy megközelítően vízszintesen haladó alsóra, amelyből számos, körülbelül egyforma nagyságú torony agyarszerűen fölhegyeslő süvege nő ki, és egy ugyanolyan terjedelmű felső szakaszra, amely az említett fűlejtőtől kezdődőleg rohamosan emelkedik a Középhegység vállalai felé. Ezen utóbbi rész legönállóbb alakulata a legfelső Marmotatorny, amely társaitól elszigetelten, magányosan tekint alá a messzi fekvő szomszédjai felé. A gerinc fölötté már nélkülözi az önállóan különvált alakulatok jogánál fogva toronymévvvel illelhető kiemelkedéseket. A legfelső Marmotatorny fölött még egy tetszetős, megemlítendően nagyszabású felszőkés következik. Azontúl azonban már feltűnő jelentékenyen



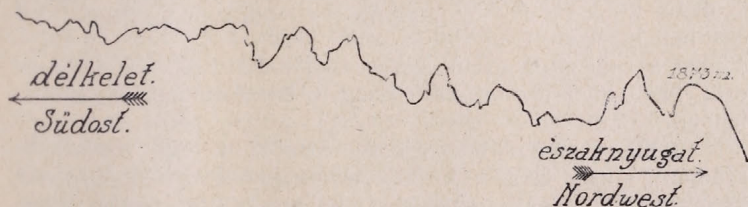
A Marmotatornyok gerincének érajza.

(A Csehtavi torony déli tővéből nézve.)

csökken a taraj lejtése. Legfelső gyöngén emelkedő részleteiben pedig csak omladékborított háttal végződik a gerinc a csúcskorona gömbölyded halmában.

Kétszer is elvetődtem e csoportba. Először a júniusi nyáridő esős elején, másodszer pedig egy kékegű augusztusi nap pazar verőfényében. Előbb egész haragját reámzúdította itt a tomboló vihar, utóbb a legragyogóbb pompájával fogadott az augusztusi nyájas napsugár.

Amint 1912 június másodikán reggel $1\frac{1}{2}$ óra körül kiléptem a Sziléziai menház ajtaján, vihartépett ködök lobogtak a Gránátfal összes egyenlenségei között. A Virágoskert alsó öblét teljesen kitöltötték a mogorván alakavargó fellegek. A hőmérséklet is fagypont alá süllyedt. Mi maradt egyéb hátra, mint fölvenni a vastaggyapjas ökölkeztűt és a szél toporzékolásának fitymálásával egykedvűen nekivágni a Lengyelnyereg útjának.



A Marmotatornyok gerincének élrája.

(A Rovinkivölgyből nézve.)

Átláthatlan borulat szegődött kíséromül, amely konokul kitarított mellettem, amíg a Lengyelnyereg északi lejtői alján fekvő Fagyott tó sivár katlanába nem értem. Ott mégis legálább némileg elfogadhatóbb idő uralkodott, amennyiben a sebes szélrohamok néha el-elkapkodták a sűrű felhőtakarót az alsóbb tájékok hamarosan ismét hamvas ködfüggönyök mögé rejtőző kulisszáiról.

Mivel a rakoncátlan délnyugati szél a szírtek hangos kőhangszerein egyre csak zúgva-sikongva ismételtette a folyvást romló idő sötét fenyegetéseit, sokáig határozatlanul ténferegtem a szakadatlan hőmezők élettelen magányában. Lestem a szűrkeség oszladozását. Miután türelmes várakozásom hiabavalónak bizonyult, végre is tájékozatlanul kellett a kitűzött celom felé útra kerekednem.

Legelőször is a legfelső Marmotatorny alatti terjedelmes fűlejtőig mentem. Rajta föl gyalogolva, könnyű szerrel érhettem el a gerinc magaslatát. Onnan az alsóbb torónysorozat

megtekintésére igyekeztem. Minthogy azonban egy hamarosan megindulható eső kellemetlenségeit biztosra kellett várnom, azért nemsokára elálltam azon szándékomtól, hogy aznap ezt az egész alsó láncolatot lenti bezárultáig végigbújjam, és csak kevés ideig tartózkodtam ezen alsóbb rész csipkésen szaggatott terepén. Sietősen visszatérve a nagy fűlejtőn hátrahagyott holmimhoz, késedelem nélkül fogtam hozzá a felsőbb szakasz bejárásához.

Negyed tízkor széles, gyepes hegyháton útnak indulva, sétálva bandukoltam föl a legfelső Marmotorony tövéig. Meredeken aláomló északnyugati falán nagyobb akadályok nélkül, egyszerű, de nagyon tetszetős, nehéz mászással jutottam föl a tetejére. A szóbahozott falon a kőzet rendkívül kedvező rétegződésű, amely körülmény a fölhatolásnál igen előnyös tényezőként esik latba.

Be másként is képzeltem én az itt végzendő tereptanulmányozást! Fölkúszva az oromra, kilátásom csakis a legszűkebb környezetre szorítkozott. A haragosan sivító szélvész ellenben bőségesen kijuttatott vad öleléseiből. Durván tépte, cibálta a ruházatomat, mérgesen csapkodva arcomba a havas esőt. Nem is tartózkodtam sokáig e barátságatlan fogadtatás helyén.

Néhány métert leereszkedve kelet felé, egy csatornába szálltam, amely levitt a torony délkeleti tövébe. Onnan rövid, közepes mászással hamarosan fölkerültem a torony törpe szomszédjára, egy alacsonyabb kiemelkedésre, amelynek túloldali gerince szigorúan az élén járható be a mögötte lévő nyeregig.

E ponttól a hegyhát rohamosan szökik a magasba. A széles felszökést hosszirányban egy a közepén húzódo szakadékmeder két gerincere osztja. Az én baloldali gerincem képezi az utam természetes folytatását. Lejtési szög 45–50° lehet. Lépcsőzete kitűnő. Tetején egy pillérszerű kiemelkedés diszlik, amelyet 7–8 méternyire az orma alatt egy keskeny padon jobbról körüljártam, úgy hogy a túloldalról rövid derekas mászással értem el a felszökés kis ormocskáját.

A mögötte folytatódó élén először is két veszélyes egyensúlyi helyzetben levő, hatalmas tömbön kellett átbalanszíroznom, mire egy rövid lovagló részre kerültem. Néhány további méter után, érdekes, hosszú átlépés következett egy bemetszés fölött. Kis darabnyi újabb kőparipaszerű taraj után rájutottam a most már minden nehézséget nélkülöző terepre.

Itt hosszabb pihenőt tartottam (10⁴⁰–11³⁰). Felöltöttem a vízhatlan köpenyegemet, elrejtőttem egy oltalmat nyújtó zugba és egykedvű nembánomsággal bámúltam bele a nyo-

masztó homály ólmos szürkességébe. Komoran szágúldott körülöttem a rohanó felhőhad, ridegen kioltva minden időjavulást sejtetni próbáló reményt. A havas fürgeteg csak kántált, bugott szomorún, mint borongós novemberek lehangelő napjain az őszi szél, mikor zakatolva verdesi az ablak-táblákhoz a tehetetlen cseppeket.

Mire meguntam a széllel játszott bújócskát, ismét útra keltem. Egy jelentéktelen fűpúpot keresztelve, csekély mélységű horhosba ereszkedtek. (Belőle a Rovinkivölgy felé egy járható kuloár nyílik.) A horhost hatalmas hótetőzet födelezte. Óvatosan haladtam el az oldalában, mert kelet felé merészen kicsüngő tömeggel hajlott ki a levegőbe a letörésre kész hóerkély. Azután a gerinc élén igyekeztem ismét tovább a következő kiemelkedésre. (Belőle a Rovinkivölgy felé egy borda ágazik ki, amely egy fejalakú tömbbel tereli magára figyelmünket.) E földomborodásról könnyen mehetünk át a következő sziklás örmocskára, arról pedig az érdektelen gerincen végig a Középhegységre (12⁰⁰).

Metsző hidegen söpört végig rajta a vihar. Lélegzetet elállító, fojtó erővel süvített nekem. Marékszámra vágta szemembe a jeges esővel vegyest hulló keményszemű, szűrő darahavat. Nem is álltam sokáig az ostromát. A hófúváson keresztül kelet felől gyöngén áttetszett a csúcskorona második közeli orma. Hamar ányargaltam arra. Hirtelen kettéhasította egy légroham a harmadik testvér oromra lapúlt felhőkárpitot. Térdig gázolva a gerincet átlepett hópamlagba, gyorsan átlóholtam oda is. De egy pillanatig sem gondolhattam pihenésre. Inkább azon kellett töprengnem, hogy miként menekülhetnék leghamarább a borzasztó vihar elől. Merre le? Az volt ám a kérdés! Körülöttem vízszintes, fehér stráfokat vonva az ismeretlen környezetembe örült sebességgel zúgott át az ormon a rettenetes hófúvás. Látni most már nem láttam semmit. Eligazodnom csak térkép és iránytű után lehetett. Dermedező kezekkel húztam elő mind a kettőt. Tájékozódtam. Megállapítottam a délfelé vezető legkönnyebb irányt. A következő percben pedig már alásiklottam, szaladtam, ugráltam, a süppedékes hódúlón, szembe az irgalmatlanul paskoló jégveréssel, szembe a féktelenül nekivadult orkánnal. Amint leértem a legfelsőbb katlan vízszintesebb völgyalji területére, akkor tombolta ki az orkán legirtózatosabb dühét. A vízszintes és érdeskérgű hómezőn is annyira magragadott, hogy felborított, vitt, tolt, amerre az erejét szegezte. Kénytelen voltam a csákányom tövisét tövig beleütni a szilárd hótalajba és hasra fekve, mint valami jól elszigonyozott horgonyba

erősen belekapaszkodni a nyelébe. Különben elfujt és tova-gurított volna a vihar.

Amint alábbhagyott a tombolással, talpra ugrottam és nagyokat lihegve rohantam a nagytarpataki menházba. Rövid pihenő után pedig csuromvizesen, de felejthetetlenül izgalmas élmény önrzetes elégedettséget keltő romantikája igézetében, sudarázó esőben vándoroltam tovább a mélységben zúgva alásiető habos Tarpatak erdős völgyvilága felé.

* * *

Amilyen kurtán bánt velem a korai június mostoha szeszélye, oly kiengesztelően tette jóvá régi tervem kivitelének akkori megzavarását az augusztusi napok megérdemelt kegye.

Augusztus harmincadikán mocsoktalan kéken boltosult a Tatra fölött a derűs mennyország felhőtlen azurja. Bár megelőző nap igen fáradságos, kimerítő túrát végeztem, mégis fönt talált az első napsugár a Lengyelnyereg törmelékén. Gondtalanul heveredtem a kövek közé és mintha semmi egyéb főrekvésem és komoly célom nem lett volna, bohém nentörődömséggel sütkéreztem a langyos fényben. Elgyönyörködtem a panoráma minden érdekes szemlélnivalóján, örvendtem a hajnali órák teljes ékességének, érzékenyen reagáltam minden fölemelő benyomás behatására. Sportolni mindig lehet, gondoltam, de a kies hegyvidék korlátlan szabadságának magasztosságát sohasem tudjuk méltóbban csodálni, élvezni és megbecsülni, mint mikor így a testi-lelki jólét teljes birtokában, mondhatom fizikailag érezzük, miként telik meg a lelkünk zavartalan, tiszta örömmel, sugaras boldogsággal és az élet friss energiájával.

Csak az óram sebes mutatójának indulásra nógató figyelmeztetésére vándoroltam megint lassan tovább. Lesétáltam a Fagyott tóhoz, amely az északa csipós hidege miatt felerészben újból befagyott. Közelében elrejtettem a holmim minden nélkülözhető tárgyát és csak a legszükségesebb fölszereléssel fölpakolozva, bandukoltam tovább a Poduplazki-völgy kanyargó ösvényén.

Amint a vizesés alatt kíváncsi szemmel alácsatangolok, hirtelen elém bukkant két remek szarvasbika. Agancsaiknak óriási díszét büszkén hordozva, lépdegéltek a buja pázsitlegelen. Váratlan megjelenésemre magasra kapták tizennyolcagu agancskoronájukat és szobormereven megállva, báméskodtak rám. Elragadtatva nézegettem tíz méternyi közelségből a két szelid állatot. Dehogy is árultak el csak egy szemernyi félelmet is. Amint tovább róttam az ösvény röget, nyugodt békeséggel hajtották le ismét címeres fejüket és csemegéztek tovább a zamatos fű izletes táplálékából.

Követtem a járatos ösvényt, amíg az az 1818. méteres ponton alul (lásd az 1:25000 térképet) nagyobb lejtéssel le nem kanyarodott a völgybe. Ott leterve az útról, magasságveszteség nélkül haladtam tovább a legalsó Marmotatornyok felé, mindaddig, amíg dűsfüves lejtőn föl nem kapaszkodhattam közéjük. Gerincükről megint a Rovinkivölgyi oldalba bocsátkoztam le egy keskeny zergecsapásra. Azt néhány sziklabordán keresztül északnyugat felé követtem, majd az utolsó törpe bütykőkön át megint a hegyhát tetején törekedtem alá az 1873 m. pontig.

Ott a csenevész áfonyacserjékkel és apró törpefenyőbokrokkal átburjázott ormocskán kikérestem a legpuhább növényi pamlagot és lusta megelégedettséggel nyúltam végig illatos fekhelyemen. Azután az óramutatóm siettető igyekezetével szemben a legkonokabb figyelmetlenséget tanusítva, számolatlanul hagytam leperegni a rövid percek hosszú, hosszú sorát.

Ezuttal igazán nem panaszkodhattam, hogy az idő nem szerencsételtetett a kegyével. Olyan pompás nappal ajándékozott meg a kímülő nyár, amelyet ritkán lát a Tátra. A hegyek egész birodalma leírhatatlan főségben bontakozott ki körülöttem. A harmatos reggel makulátlan derűje a legüdebb színeit lehelte szét a néma tájékon.

Keleten a Rovinkivölgy csöndes mélységei fölött a Rovinki szarvak élesre hegyezett oszlopokként fölmeredő függélyes obeliszkjei képezték a zajtalan kőpusztaságok stilszerű háttérét, mellettük a Javorovetornyok csipkés vonulata furakodott bele a mozdulatlan levegő szeplőtelenül kék selymébe. Nyugat felé a hatalmas Woloszyn-hegylánc masszív tömegén kalandozgatott végig a tekintetem. Különösen szép kilátásom nyílt a Usehtavat magábazáró medencére, a legkiemelkedőbb azonban mégis a Kacsavölgy páratlan hegyfallal körülhatárolt gyönyörű tájára. Háttérében leírhatatlan főségben derengett a Márta cs.—Ruman cs.—Ganek reageteg triászja. A festői völgy pázsitos mélységébe ágyazott Zöld tavának csak a csücske kandikált elő az alacsony Vastag torony fogazott taraja mögül. Alúl a vízesések fehér habjai szelték át az őserdők egységes zöldjét. Alig látszott a vizük zuhanása, mikéntha hófehér csikok lebegtek volna ott a mohos falak és a fenyvesek sötétje közt. Távolias lággyá letompúlt robajzenéjük kellemesen dallamos morajként szűrődött föl hozzám. A Fagyott tótól lesurránó Poduplazki-patak nedves medrén ragyogva verődött szét a napsugár, mintha amarra a tömbök között csillogó jégshalag kigyózott volna, amelynek szeszélyesen kanyargó szerpentinjén, mint üveg-prizmákon törött meg a színes fény.

Elnéztem volna még sokáig a rendkívül szép panorama minden remekét, ha a nap már perzselőn nem tűzött volna az arcomba, ami mégis csak megszívlelendő intés volt, mert különben ugyancsak piríthatott volna az izzasztó munkával várakozó délidő égető hősege.

Mielőtt azonban elváltam a sziesztám kedves helyétől, még egyszer alakémeitem a megszűnő gerinc törpefenyőtakart végpontján túlra, megnyugtatta magam az iránt, hogy azon az immár erősen aláhanyatló végnyúlványon nincsen már egyetlen önállóbb sziklafő sem, amelyre a túra teljessége kedvéért föl kellett volna hágnom. Csak egész mélyen jobbra, lent húzódott meg egy halványfalú, szerény 1649 méteres kiemelkedés. De hogy én azért a 224 méternyi magasságkülönbséggel alább fekvő alacsony kupacért néhány teljes órahosszat bajlódjam a legmarasztalóbb törpefenyőhálózaton keresztül, arra még az aznapi kiváló mászókedvem mellett sem voltam berendezkedve. Tehát útra kerekedtem fölfelé. (10⁰⁰)

Mindenütt elsőrendű lépcsőzettel bíró jelentéktelen sziklabütykökön át érdektelenül folyt az útam, míg egy lapokkal páncélozott toronyhoz nem értem. Kissé balról elég bőven lettem rajta fogásokot, úgy hogy egyhamar a felsőbb lapok lazán odanőtt, buja levélmohapárnáin jártam és azonnal rá, a torony tetején bukkantam ki.

Kis kőpiramis összerakosgatása után letekintettem a túloldalon. Délre egy a gerincéltől oldalvást álló, feltűnően elkülönült pillér hegyeslett. Leereszkedve a torony tülso tövébe, a pillért, minthogy nem tartozik szorosan a gerinc képződményei közé. érintetlenül hagytam. Balról elmenve mellette egy csekély púpon haladtam át, majd egy háromcakkos torony épületéhez jutottam. Egy csatornában aztán föligyekeztem a baloldali és a középső torony közti bevágásba. E fejezettől kezdődőleg, megszakításokkal bár, de már komolyabb mászást igénylő helyek is következtek.

A bemetszésből először egy függeszhelyen főlhúzódva, jól tagozott sziklákön kúsztam föl a középső oromra. Visszaszállva a bevágásba, a balsó csúcs sima lapokkal vétezett letérésének fordultam. Felületes megtekintésre is elegendő meggyőződést szereztem róla, hogy ott, szigorúan az élen kísérletezve, nagyon kockázatos munkám akadhatott volna. Azért a táblás él csiszolt részét kikerülve, kimásztam jobbra a fűvel váltakozó, igen meredek, de legalább megfelelően lépcsőzetes oldalba és azon kapaszkodtam föl a torony hegyére (11¹⁰⁻¹⁵).

Hiányzó kőrakás fölépítése után a leszállás iránt kezdtem érdeklődni. Annnyit láttam, hogy túloldalt a kőzet visszahajló

rétégeződésű, azaz zsindeyesen lefelé lejtve, rakódnak egymásra a fogások. Kissé nehéznek tetszett ugyan e hely felülről is, de még cifrábbnak bizonyult, mint amilyennek látszott. Nyugodtan kimásztam a délkeleti horhos felé leszakadó falba, abban a hiszemben, hogy eléggé előnyösen alakult közetre bizhatom magam. Hirtelen azt tapasztaltam, hogy bizony ott helyénvaló a legnagyobb óvatosság. Amúgy is apró fogások gyanúsán mozogtak és a láb számára sem voltak ám valamilyen finom lépcsőkék. A gyéren lévő biztos kis fogások néhányja, leváló, kibillenő fölösleggel volt lefődve, amelyet ügyesen el kellett tisztitanom. A legnagyobb óvatossággal tördeltem le az elrepedt vagy ingó fogásokat, vagy kapartam le szögeseimmel a parányi szegélykéken kiburjándzott csepni fűüstököket, úgy hogy bizony eltartott meglehetősen darabig, amíg lemásztam a kis falon a hágó felé. Dehát inkább lassan kapaszkodom, különösen ha magányosan vagyok, semhogy a biztonság rovására siessek. Azután még egy ötméteres lépcsőfokon kellett alábocsátkoznom, mire mögöttem volt az első nagyobb-szerű akadály, a háromcsücskés torony. Visszatekintve reá, látszatra is csinosnak kellett minősítenem ezoldali letörését.

Még csak délelőtt volt és máris keservesen gyötört a szomjúság. Erőteljesen sütött a nap, forrón tűzött az izzó sugara. Menedéket keresve előle a sziklavetette árnyék hűsén, bizony sóvárgón pislantgattam alá a fürge patakok csobogó vizére. És némi megbocsátható irigységgel gondoltam a víz-dús völgyek virágos alján végigcsatangoló vándorok kényelmes sorsára. Ők akkor ihatnak, amikor jólesik. A szegény sziklamászó ellenben egész naphosszat a hátán cipeli az üdítő, megváltó italt, de önfegyelme tiltja, hogy mielőtt a szomjúság szintén eltikasztja, egy sovány korty víznél többet egyszerre lehörpintsen.

A taraj következő kiemelkedése mellett balról egy pad húzódott. Azon két köjel hirdette emberek ittjártát. Én inkább híven követtem a gerincet; könnyen odajutottam így is, ahová a pad is vitt. Onnan azután az élen kereszteztem a következő ormocskát.

A túlsó horhosból meredeken szökik föl a következő impozáns torony. Amint a tövéből szemügyre vettem a leomlását, észrevettem, hogy fönt, kissé balról, szétvált, elrepedt sziklák által alkotott hasadék tátong. Elsősorban abba igyekeztem. Ettől az iránytól azonban egy inkább mulatságos, mint váratlan epizód miatt le kellett mondanom. Nagy hátizsákom ugyanis annyira beleszorult a keskeny bevágásba, hogy szorongós helyzetemből csak úgy bírtam ismét kiszabadulni, hogy nolens-volens rák módjára visszacurukoltam a hasadék

alatti előbbi álláspontomra. E helytől aztán erős karhúzó-dásokkal kapaszkodtam a baloldali áthajló falacska fölé, mire már könnyen mehettem föl a torony tetejére.

Még csak alig érintette a lábam e sziklafő búbját, máris a következő pompás torony vad falát tanulmányoztam. Nagyszerű látvány. Az embert szinte meglepi a délceg, merész alakja. Első látszatra így szemköztről a följáró nyitját igazi problémának kellett hinnem. Magas falsíkja alig árult el némi kifejezettebb barázdaltságot, páncéljai szinte egységes felületben, tagozatlanul omlottak alá a nyeregbe.

Kíváncsian a további történendőkre, szálltam le feléje a mély csorbába, eleinte könnyű sziklákön, később pedig roppant meredek fűhajlaton át.

A nyeregből szakavatott tekintetem azonban rögtön kitalapogatta a torony legsebezhetőbb gyengéit. Valószínűleg kockázat nélkül bírtam volna fölkúszni az előttem fölagaskodó faltömeg jobb térfelén is. De akkor cipőt kellett volna váltanom. Balról azonban még alkalmasabb lehetőség kínálkozott. Arrafelé egy gyorsan emelkedő keskeny szalag hatolt föl a letörések közé. A kőzet megbízható szilárdsága mellett lépészetessége is kifogástalan, úgy hogy a közvetlen szomszédságban ásító mélység csak növeli e részlet érdekességét, riasztólag ellenben nem hat. Ezen említett exponált szalagon föligyekeztem az ikertorony két hegye közötti bemetszés alá, végül pedig a jobbsó orom szirtjein csinos mászással jutottam föl a két ormot elválasztó bevágásba. Abból a táblás élen kapaszkodtam föl a nyugati csúcsra, gyepárnás lapokon keresztül pedig a testvérorom tetejére is. (12⁰⁰)

Innen az apró törpefenyőbókrakkal borított oromról először csenevészfenyők fonadékán, majd éles sziklatarajon haladtam tovább, míg fölfelé egy érdekes, meredek lapon is keresztülkúszva, negyed egykor már a következő ormocskáról tekintettem széjjel.

Róla mindig szorosan az élvonulat magaslatát követve, nemsokára abba a széles fűves nyeregbe értem, amelynél az alsó egész toronysorozat határozott befejezését nyeri.

Mielőtt még letértem volna a gypes nyeregbe, föltornáztam a jobbsó különszakadt pillére is. (Északkeletről föl, ugyanott le). A gypes nyeregtől aztán érdektelen gerincvándorlás várt még rám, amely önállóbb alakulatokat nélkülöző sziklás terepen folytatódott, egészen a legelső Marmota-torony alatti azon terjedelmes pázsitlejtőig, amely a Rovinkivölgy felé szédületes letérésben omlik alá, a Poduplazki-völgy felé ellenben természetes, kényelmes lejárót nyújt.

Miután aznap programom szerint előírt feladatokat itt sikeresen befejeztem, most aztán odadőltem a pázsit balzsamos párákat lehelő szőnyegére és a fáradságos munkát jutalmazó megóhajtott eredmény örömkeltő tudatának birtokában, zavartalan élvezettel gyönyörködtem immár a vidék minden kedves látnivalóján.

Mint egy sejtett álomország legkáprázatosabb látomása úgy tárult elém a Kacsavölgy egész környékének érintetlen bércmagánya. Hej, hányszor ejtett már bámulatba regeszótt nagyszerű világa, hányszor bővölte már áhíthatos némaságra ajkamat és ringatta mámorba érzékeny lelkemet!

Most, hogy a sorvasztó ős közlése már csak arasznyi tartamat szabott a halódó nyár mosolygó holdóságának, hatványozott szeretettel csüngött a pillantáson a messzeség azuros szféráiba nyúló fellegvárain. És amint tekintetem a színes távlat bővkörébe révedt, amint önfeledten, örömittasan belemosolyoghattam az ékes csillogás áldott verőfényébe, lassan észrevétlen továbbsuhant fölöttem a délidő és leperegtek a rövidke percek, amelyeket búcsúvételre szánhattam, búcsúvételre a meleg bőkezű nyártól. Szerettem volna megakasztani a kérlelhetlen idő sebes szárnyát fáradhatlan lebbenésében, hogy hagyná még virulni a nyájas nyárnak édes üdvösségét, hogy ne bántsa a kéjes napok szépséges korát, mert akkoron az éltém valóságába beleszivárványlott a mesék minden igézte. Verőfényes ragyogásban tündöklött a hegyek egész világa. Minden kis atom telítve volt üdeséggel, egészséggel és pezsdülő erővel. A levegőben balzsamos illat terjengett, amely a völgyi virághímestérségek telizöldje felől dúsan tódult a napsütésben fürdő magasságok felé. A békés völgyek fenyőgesztekkel takart mélységéből eiszenderítően zsongott a taktéző vizek zűrzavaros morajából dallamosan egybeolvadó halk patakzaj, enyhe szellő szelíd muzsikája lágyan duruzsolta fülembé hízélgő szavát. Így váltak el a nagy hegyek hálálkodó fiuktól, aki nekik áldozta a nyáridő valamennyi ábrándját, nekik a legbensőbb érzelmeit, nekik osztatlan vágyakozását.

Az augusztus végi délután aranysugarán a Fagyotttó érintésével aztán átkeltem a Rovátka-hágon és a felhőtlen alkonyat szent nyugalomban alábballagtam a Tarpataki völgyön

Mikor ennek kéklehető árnyékából búcsút intettem a kék magas hegyek felé, föléledt bennem a letűnt nyár izgalmas küzdelmeinek annyi sok ragyogó reminiscenciája. Végigsimogattam őket becéző gyöngédséggel, terveket kovácsoltam a jövőidők mosolygó távolába és körülszóttam őket legszebb reményeim rózsás fonálával.

És míg a kékegű régiókba áteszményülő bérctetők láncára rózsásan szakadt az alkonypir utolsó csókja, amíg ott állva a völgy violás alkonyatában, sorsomat magasztaltam, hogy hegy-mászóvá hagytott nevelkednem és méríteni a vándorélet magasztos gyönyöreiből: azalatt eszembe jutott az a derék ember, akinek mindezt köszönhetem, de akinek nemes szíve fölött immár hús hant domborúl, — eszembe jutott az édes atyám. És ezer áldással gondoltam az ő becsületes szeretetére, hogy az idealizmus gyökerét oly kiirtatlanul plántálta serdülő lelkembe, hogy megtanított tisztelni azt, ami fenkölt és nemes és rajongani azért, ami igazán szép és csodás.¹

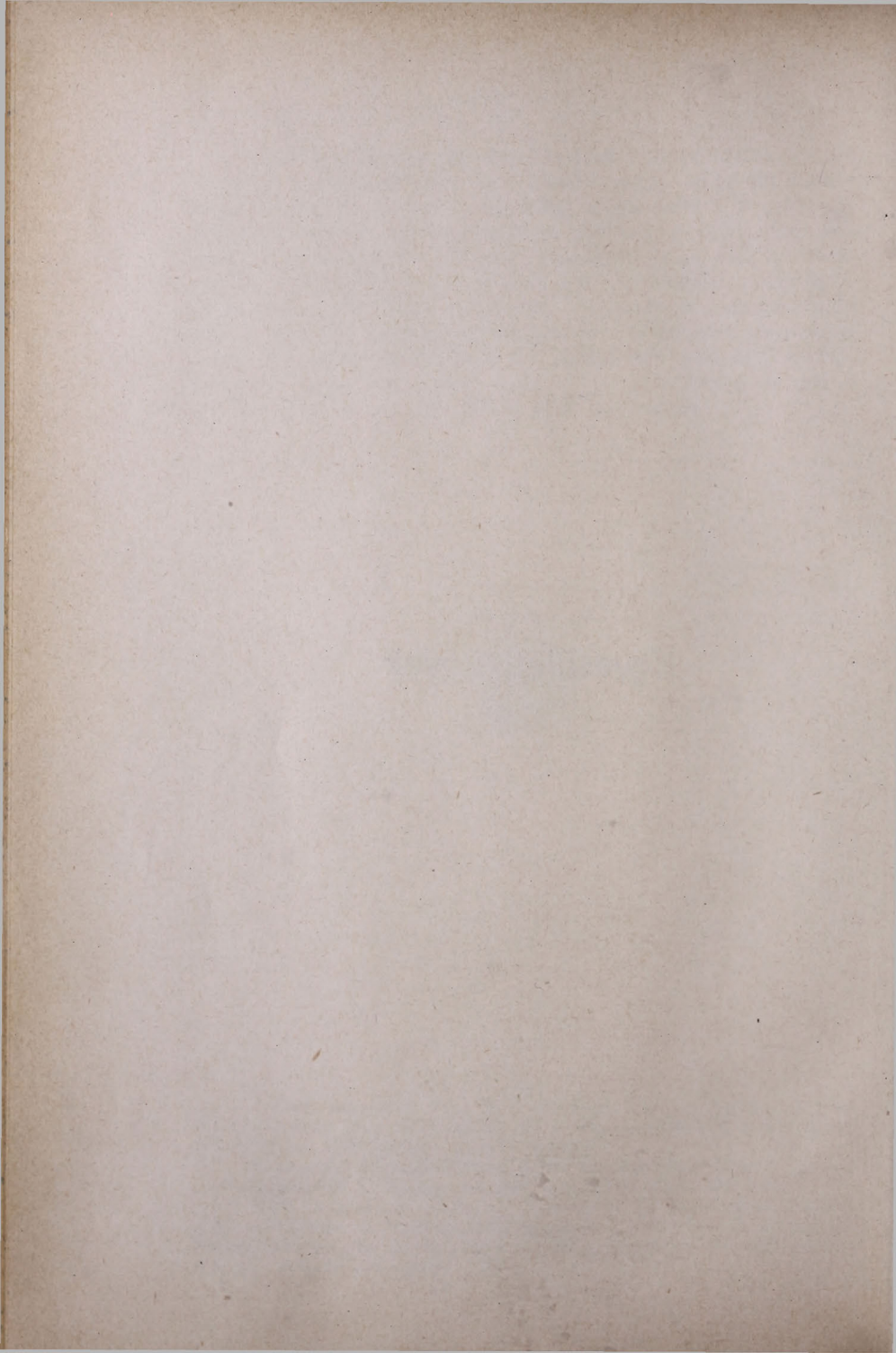


¹ 1908. augusztus 6-án W. Kulczynski, Tadeusz Swierz, és Mieczyslaw Swierz mint elsők járták be a Marmotatornyok vonulatának alsó felét (az 1873 méteres ponttól fölfele).

A Legfelső Marmotatornyot (2112 m.) első ízben Helena Dluska, T. Pawlewski és T. Swierz mászták meg 1909. augusztus 3-án.

1909. augusztus 18-án K. Piotrowski és Mieczyslaw Swierz, mint az 1908-ik évi túrájának folytatásaképen, traverzálták a Legfelső Marmotatornyot és járták végig az addig érintetlen további gerinceszakaszt a Középhegységig.

Egyesületi ügyek.



A M. K. E. védnöke:

Frigyes cs. és kir. főherceg Ő Fensége.

Tiszteletbeli elnök:

Gróf Csáky Albin Ő Nagyméltósága, meghalt 1912.

Tiszteletbeli tagok:

Döller Antal †, Róth Márton Igló, Siegmeth Károly †, Münnich Kálmán Igló, Benedicty J., Weber Samu †, gr. Bethlen András †, Christian Kraft zu Hohenlohe-Oehringen herceg, dr. Darányi Ignác Budapest VI., Andrassy-ut 52., gróf Csáky Zenó †, Fischer Miklós Igló, Dénes Ferenc Lócse, Johannes Müller Breslau, VI., Jahnstrasse 14., dr. August Otto Breslau, XVI. Tiergartenstrasse 16.

A M. K. E. tisztviselői:

Elnök: *gróf Teleki Sándor* főrendiházi tag, Budapest, VI. Vörösmarty-utca 34/a. Nyáron: Ujtátrafüred, Szikraház.

Ügyvivő alelnök: *Fischer Miklós* kir. tanácsos, a F. J. r. l., főgimnáziumi igazgató, Igló.

Másodalelnök: *Róth Márton* nyug. főgimn. tanár, Igló.

Titkár: *dr. Bruckner Győző* egyetemi magántanár, főgimn. tanár, Igló.

Pénztáros: *Thirring Gyula* főgimn. tanár, Igló.

Szerkesztők: *Marcsek Andor* főgimn. tanár, Igló és *Wiese Gyula* főgimn. tanár, Igló.

A zöldtavi Frigyes-menedékház gondnoka: *Rokfalussy*

Lajos áll. tanító, Igló.

Ügyész: *dr. Forberger Béla* ügyvéd, Igló.

Számvizsgálók: *Madarász Andor* tpenzt. vezérigazgató, Igló, *Szell Ödön* bankigazgató, Igló és *dr. Wesselényi Mátyás* kir. tanácsos, kir. közjegyző, Igló.

A központi választmány tagjai:

Ambrózy Albert, Nagyszalók; Artl Maurin, Breslau, XIII. Kaiser Wilhelmstrasse 103.; Bartóky József földművelésügyi államtitkár, Budapest, V. Kálmán-utca 20.; Bruchsteiner Jakab, Budapest, VII. Damjanich-utca 35.; Belóczy Sándor, Késmárk; Czibur Bertalan, Nagymihály; Csík Imre min. tanácsos, Budapest, IV. Koronaherceg-utca 10.; Dobó Adolf, Igló;

Dókus Gyula, Sátoraljaujhely; Farkas Pál orsz. képviselő, Budapest, VI. Aradi-utca 68.; dr. Filarszky Nándor udv. tanácsos, Budapest; dr. Flórián Károly, Eperjes; Folgens Kornél, Igló; dr. Forberger Béla, Igló; dr. Groó Béla, Ótátrafüred; dr. Guhr Mihály, Tátraszéplak; Hadinger Adolf vezérigazgató, Budapest, IV. Koronaherceg-utca 2.; Hajts Béla, Igló; Hoepfner Gusztáv vezérigazgató, Lőcse; Horti Valér kir. tanácsos, Késmárk; dr. Jármay László, Budapest, VII. Király-utca 4.; Jermy Sándor, Lőcse; Kálmán Gusztáv nyug. kereskedelemügyi államtitkár, Budapest, VIII. Üllői-ut 16/b.; Kertscher Sándor, Késmárk; báró Kohner Adolf, Budapest, VII. Damjanich-utca 20.; Karoliny Mihály, Arad; dr. Komarnicki Gyula Budapest, II. Török-utca 10.; dr. Lox Sándor, Lőcse; Lövy Mór, Igló; dr. Lupkovics József, Lőcse; Majunke Gedeon, Szepesszombat; dr. Neogrády Lajos, Lőcse; Nikházi Frigyes, Igló; dr. Papp Samu, Alsótátrafüred és Budapest, VIII. Baross-utca 3.; Péter Kálmán, Lőcse; Poñori Thewrewk Emil udv. tanácsos, Budapest, I. Lovas utca 18.; dr. Posewitz Tivadar, Budapest, VI. Stefánia-út 14.; Pulszky Garibaldi Ksod. vezérigazgató, Budapest, V. Rudolf-rakpart 6.; Reichart Dezső, Ótátrafüred; Ruttkai Ráth Péter, Budapest, VI. Aréna-út 84.; dr. Serényi Jenő, Budapest, I. Attila-utca 7.; Söltz Gyula, Budapest, VI. Városligeti fasor 6.; dr. Szlávik Mátyás, Eperjes; dr. Szontágh Miklós, Ujtátrafüred; dr. Szőnyi Dezső, Budapest, IV. Vörös Pálné-utca 34.; Takács József, orsz. képviselő, Gánóc; dr. Tóth István, Budapest, VIII. József-körút 37.; Weszter Pál, Nagyszalók; Weisz Miksa, Budapest, VI. Szondy-utca 75.; Winkler Ernő, Szepesszombat.

a) Az egyesületi múzeum bizottsága:

Elnök: *Krompecher Gyula*, Poprád.

Múzeumi őr: *Husz János*, Poprád.

Pénztáros: *Stadler János*, Poprád.

Könyvtárosok: *Brenner Mihály*, Poprád és *Lövy Mór*, Igló.

Szakvezetők: a) az állattani osztályban: *Horváth A. János*, Igló és *Husz János*, Poprád.

b) a növénytaniban: *dr. Györffy István*, egyetemi magán-tanár, Lőcse és *Scherffel Aladár*, Igló.

c) az ásványtaniban: *Róth Márton*, Igló és *Noszky Jenő*, Késmárk.

Rendes tagok: Baradlai Bertalan, Dénes Ferenc, Emericzy Ödön, Folgens Kornél, dr. Förster Kálmán, Hajts Béla, dr. Hankó Artur, Karoliny Mihály, Kulmann János, Kövi Imre és dr. Posewitz Tivadar.

b) Építőbizottság:

Elnök: *Majunke Gedeon*, műépítész, Szepesszombat.
 Az építőbizottság tagjai hivatalból: ügyvivő alelnök, másod-
 alelnök, titkár, pénztáros; választott tagjai: Csik Imre, Ambrózy
 Albert, Dénes Ferenc, Hajts Béla, Hefty Gy. Andor, Gábiel
 Adolf, Grósz Alfréd Jermy Sándor, id. Kregczy Tibold,
 Plotényi János, dr. Posewitz Tivadar, Rokfalussy Lajos és
 Weszter Pál.

c) Vezetőügyi bizottság:

Elnök: *Ambrózy Albert*, Nagyszalók.
 Jegyző: *Rokfalussy Lajos*.
 Rendes tagok: Ehlers Emil, Hefty Gy. Andor, dr. Groó
 Béla, dr. Guhr Mihály és dr. Szontágh Miklós.

d) Tátrai Önkéntes Mentőbizottság:

Elnök: *dr. Guhr Mihály*, Tátraszélplak.
 Alelnök: *dr. Szász Agoston*, Szepesszombat.
 Jegyző: *Hefty Gy. Andor*, Késmárk.
 Pénztáros: *Thirring Gyuta*, Igló.
 A végrehajtó bizottság tagjai a M. K. E. részéről: dr.
 Bruckner Győző, Reichart Dezső, Rokfalussy Lajos.
 Rendes tagok a M. K. E. részéről: Ambrózy Albert,
 Ehlers Emil, Hübka Károly, Maurer Artur, Medgyes József,
 Neubauer Zoltán, Schmör M., dr. Teschler Antal, Vandracek
 Dezső, Zsuffa András és Milán.

A M. K. E. képviselői:

Arad: Karoliny Mihály.
Brezsnóbánya: Faykiss Nándor gyógyszerész.
Budapest: dr. Serényi Jenő ügyvéd I. Attila-utca 7.
Debrecen: Fux Antal felső kereskedelmi iskolai tanár.
Késmárk: Horti Valér bankigazgató és Kertscher Sándor
 igazgató.
Losonc: György Lajos főgimn. tanár.
Matheóc: Thern Ede ev. lelkész.
Nyiregyháza: dr. Szopkó Dezső gyógyszerész.
Nagyszalók: Ambrózy Albert tanító
Pécs: dr. Kenessey Aladár közkórházi főorvos.
Podolin: dr. Csáky Károly orvos.
Poprad: Krompecher Gyula takarékpénztári igazgató.

Pozsony: Müllner Mihály ev. tanító.
Rózsahegy-Fonógyár: Teschler Ferenc.
Székesfehérvár: Bottka Zoltán tkpénztári pénztáros.
Szepesbéla: Gábrriel Adolf
Szepesófalú: dr. Klein Ignác ügyvéd.
Szepesolaszi: Majunke Géza.
Szpezzombat: Hensch László kereskedő.
Tátrafüred: dr. Groó Béla fűrdőorvos.
Tátralomnic: Láng A. Árpád fűrdőigazgató.
Tátraszéplak: dr. Guhr Mihály.
Zágráb: Kubányi Gyula máv. ellenőr.

Évi jelentés

a Magyarországi Kárpátegyesületnek 1912-iki működéséről.

Mielőtt egyesületünknek elmúlt évi munkásságáról számot adnánk, szenteljünk néhány percet egyrészt a jubileum örömének, másrészt a gyásznak s a kegyeletes megemlékezésnek.

Ez az esztendő a Magyarországi Kárpátegyesületnek *jubileumi éve* és jelentésünket akaratlanul is ünnepies, meghatott hangulat lengi át. *Negyven éves multra nézünk vissza*, melynek munkája nem volt meddő, törekvései nem légvárák, küzdelmei nem szelámalom elleni harcok. Jogos önérzet töltheti el ma mindazokat, kik e négy évtized munkájából kivették részüket, akár vezető szerepben, akár mint egyszerű, de buzgalomban egyaránt fáradozó harcosai az ügynek: *a magyar turisztika fellendítésének, a Tátra feltárásának*. Negyven év! *egy* ember életének nagy szakasza, egy életpálya javarésze, — de egy nagyra hivatott egyesület életében még nem a delelőt, hanem a *kezdetet* jelenti. A M. K. E. jóllehet a legrégebb hazai turistaegyesület, még fiatal egyesület; még nem egy téren fejlődésben van és egyre több és fontosabb feladatot tűz maga elé. Egy éven azonban máris minden más kulturális intézmény előtt mintául állhat: már eddig is megmutatta, hogyan kell szerény eszközökkel, de ideális lelkesedéssel győzedelmesen küzdeni reális célokért. E negyven év munkája eredményekben gazdag; a Tátra gyönyörű hegyvidékét utak építésével a Magyarországi Kárpátegyesület tette megközelíthetővé s szakadatlanul fáradozik ma is azon, hogy megismertesse és megszerettesse azt a hazai és külföldi természetkedvelőkkel egyaránt. Nagy áldozatok árán turistaházakat emelt, képzett, megbízható vezetőkről gondoskodott és az

ő érdeme az is, hogy legujabban telefonhálózat létesült az egyes fürdőtelepek és menedékházak között. Hisszük, hogy jubileumi örömünk ma visszhangra talál országszerte mindazok szívében, kik egyesületünk munkáját eddig érdeklődéssel kísérték.

Ünnepi hangulatunkat emeli továbbá egy turista- és fürdőtelep fennállásának *huszonötéves jubileuma* is. E jubiláló turista- és fürdőtelep *Tátraszéplak*, a *Weszter—Guhr—Nitsch* családok alkotása. Tátraszéplak keletkezésekor főleg csak turistaotthon volt, ma már európaihírű fürdőtelep, melyet turisták, nyaralók egyforma előszeretettel szoktak felkeresni, amióta a telep élén a kedves modoru és kiváló szakember *dr. Guhr Mihály* áll. Amikor az egész turistavilág, minden nyaraló, ki Széplakon megfordult, örömmel üdvözli a turista-telep tulajdonképeni kezdeményezőjét, az öreg *Weszter bácsit*, továbbá a fürdőtelepnek mostani vezetőjét és orvosát, *Guhr Mihályt* és a *Nitsch* családot, akkor nem maradhat el a M. K. E., amely épen a Magas Tátrát tette a turistaközönségnek ismertté és így ő a Tátra azon idegenforgalmának megindítója, amely idegenforgalom emelkedésének eredménye volt, hogy e derék szepesi családok tagjai vállalkoztak e turista-és nyaralótelep felépítésére. A M. K. E. július hó 14-én Tátraszéplakon tartott választmányi gyűlésen elnökünk, gróf Teleki Sándor szép szavakban tolmácsolta a M. K. E. üdvözlését dr. Guhr Mihálynál és a turista- és fürdőtelepnek ezen huszonöt éven át a turisztika terén szerzett érdemeit a M. K. E. ez évi jelentésében is megörökíti.

Jubileumi örömünk fokozódik, midőn az igen tisztelt közgyűlés tagjainak tudomására hozzuk, hogy ez évben *száz esztendeje* annak, hogy *Wahlenberg*, az európaihírű svéd botanikus látogatott el a Magas Tátrába, hogy azt növényteni szempontból ötfélfél hónapon át tanulmányozza. Tanulmányainak eredményét „*Flora Carpathorum principalium*“ c. hatalmas, alapvető Göttingenben latin nyelven megjelent munkájában boesátotta közre. Munkájának második részében a Kárpátok növényzetének 1346 fajtát ismertette tudományos alaposággal és felhívta ezzel az európai tudósok figyelmét a Magas Tátra flórájára. Nagy érdemeinek és dicsőségének emlékét hirdetik jelenleg is a Furkotavölgyben az ő nevével elnevezett Wahlenberg-tavak.

Az elmúlt esztendőben a M. K. E.-nek egyik legnépesebb és legtevékenyebb osztálya, a „Sziléziai osztály“ is *jubilált* és megülte huszonötéves fennállásának évfordulóját Breslauban. A M. K. E.-nek német nyelven is kiadott évkönyvei nagy

tetszést arattak Németországban és az erős agitáció eredménye volt, hogy 1887-ben megalakult a M. K. E. Sziléziai osztálya Breslau székhellyel. A M. K. E. ezen osztálya, mely közel 800 tagot számlál, a Magas Tátra feltárárásában tevékeny részt vett, sőt azzal, hogy Németországban a Magas Tátrának újabb és újabb híveket szerez és neki turistákat nevel, nemzetgazdasági szempontból fontos szolgálatot tesz hazánknak. Az osztály 1912. november 25-ikén ünnepelte fennállásának 25 éves jubileumát, mely alkalmából a központi elnökség külön íratban üdvözölte az osztályt, amelynek vezetősége meleg hangu levélben megköszönte az üdvözlést. A Sziléziai osztály érdemeit évi jelentésünkben is megörökítjük és az osztály-elnökségnek buzgó működéséért e helyen is köszönetet mondunk.

Hogy jubileumi hangulatunk teljes legyen, örömmel jelenthetjük, hogy a volt m. kir. *földművelésügyi miniszter* úr, gróf Serényi Béla ó nagyméltósága is kedves ajándékot hozott jubileumunk alkalmával, mikor 44938/X—3. sz. *leiratában* arról értesítette gróf Teleki Sándort, egyesületünk elnökét, hogy a totalizátor adóból a tárcájára eső összeget a legközelebbi években csaknem teljesen a Magas Tátra turistabereendezésére fogja fordítani, úgy hogy ezzel a tekintélyes összeggel *elsősorban a Magas Tátra rendeztetik be a turistakövetelményeknek teljesen megfelelően.*

A miniszter e nagylelkű elhatározásáért elnökünk már tolmácsolta neki a Magyarországi Kárpátgyűlés nagy hála-ját és köszönetét. A miniszter ebbeli elhatározására oroszán része volt *elnökünkön* kívül még *Csik Imre* miniszteri tanácsosnak és buzgó vál. tagunknak, úgy hogy a M. K. E. nagy elismeréssel és köszönettel tartozik neki.

Nagyjelentőségű, hogy a miniszteri leiratban szerepel a Klotild-útnak kiépítése Csorbatótól Podbanszkóra és onnét idők folyamán a Tomanovahágóra. A *podbanszkói útnak azonban csak akkor van igazán, stratégiai szempontoktól eltekintve, fontos nemzetgazdasági szerepe és jelentősége, ha az a Tomanovahágóig teljesen elkészült.* Ez az út lesz a Magas Tátra feltárárásának egyik legnevezetesebb tényezője, mert a Tátrának nagyobb mértékben való látogatottsága egyenesen tőle függ. A miniszteri leirat közli továbbá azokat a munkálatokat, amelyek a közel jövőben végrehajtandók és felkéri továbbá a M. K. E. elnökségét, jelentse be mielőbb, mely munkálatok volnának még azonfelül elodázhatatlanul szükségesek, hogy a mérnöki felvételek a legközelebbi alkalmas időben megtörténhessenek. E felszólításnak a M. K. E. 1913. évi júl. 14-én Tátraszéplakon tartott központi választmányi

ülésén megfelelően összeállította a szükséges útépitkezések és építendő menedékházak jegyzékét és azt memorandum alakjában illetékes helyre juttatta.

Áttekintvén a lefolyt év eseményeit, mindenekelőtt örömmel jelenthetjük, hogy a *turista- és idegenforgalom* a rossz időjárás ellenére is igen élénk volt. Különösen sok *tömegkirándulás* célpontja volt a Magas Tátra. Lelkes propagálója, dr. Ottó ezidén is sok németországi kirándulót kalauzolt hegyeink közé; több testület, köztük legutóbb a *Délvidéki Gazdák Egyesületének* 48 tagja, a *Verband deutscher Handlungshilfen* Leipzigről, a *kolozsvári Scepusia-egylet*, 36 tanintézet ifjúsága és 1224 turista (főleg németországi, osztrák, orosz és francia) vette igénybe a M. K. E. útmutatását, tanácsait a kirándulások összeállításánál és rendezésénél. Turistáink ma már nemcsak nyáron keresik fel a Tátrát, hanem téli pompájában is gyönyörködni akarnak s a testedző *téli sportok* minden fajának alkalmas teret találnak ottan. A rődlizás, bob stb., mint inkább passiv sportok, jobbára a téli szezsonban is élénk fürdőtelepek látogatói körében kedveltek, míg a hivatásos turisták és az ifjúság legújabban a *sísportot* űzi nagy lelkesedéssel. A M. K. E. központi tisztviselői vezetése mellett az iglói főgimnázium tanulói 4 sikirándulást tettek a Trigánra, Mlinicavölgybe s Furkotavölgybe, Késmárkról pedig Hefty Gy. Andor egyesületi és építőbizottsági tag vezette több ízben a felsőkereskedelmi iskola tanulóit sikirándulásokra a Magas Tátrába. Példájukat sokan követték mások is, sőt ez a szép és egészséges sportnem a nők között is mindig több hívet szerez.

Sajnos, hogy a tömeges diákkirándulások rendezésekor mindig megújul a régi panasz: *diákszallóink* még ma sincsenek s az ifjúság elszállásolása a Tátrában ezer nehézséggel jár. Egyesületünk *ujabb folyamodványt* intézett a *vallás- és közokt. miniszterhez* és a *honvédelmi miniszterhez* avégből, hogy a totalizátor-adóból juttasson a M. K. E.-nek annyit, amennyiből az állami fürdőhelyeken, — Csorbatón, Tátralomnicon és Fenyőházán — a régóta tervezett diákszallókat és a zöldtavi Frigyes-menedékháznál a diákszobát felépíthesse, de folyamodásunk eddig nem nyert elintézését. A csorbatavi Prónay-villa diákszallóvá való átalakítását tervbe vette a jövő évben a m. kir. földmívelésügyi miniszter a leirat értelmében.

Annál kívánatosabb volna pedig, hogy a diákszallók ügye végre dűlőre jusson, mert *turistaházakban* is meglehetősen szegények vagyunk. Ismeretes tény, hogy még legnagyobb fürdőhelyeink sem képesek mindig befogadni a szállást kereső turistaközönséget, szorosabb értelemben vett

menedékházaink pedig elégtelenek és a meglévők is gyökeres javításra szorulnak. Elsősorban az igazán hézagpótló *zöldtavi Frigyes-menedékház átalakítása és javítási munkálatait* kezdi meg az egyesület ez év őszén. Az építőbizottság, új elnökének *Majunke Gedeon* vezetése alatt, akit ez alkalommal is szívélyesen üdvözlünk elnöki minőségében, helyszínen járt hogy a legszükségesebb tennivalókat megállapítsa. A központi választmány hozzájárult az építőbizottságnak a zöldtavi menedékház tatarozására vonatkozó javaslataihoz és elhatározta, hogy az illemhelyeket az épületből kitelepíti, a konyhahulladékok számára pócegödrot épített, a pincét beboltoztatja, a szobákat töltőkályhával látja el, a tűzhelyet átrakatja, a kényeményeket és az istállót rendbe hozatja. A szobákban emeletszerűen új vaságyakat helyeztet el. A veranda és a menedékház nagyobbitása jövő évre marad, mivel a tatarozások mintegy 3500 koronába fognak kerülni. *Késmárk* sz. kir. város megkeresésünkre az építkezéshez szükséges fát *ingyen* adja az egyesületnek, amely áldozatkészségeért e helyen is hálás köszönetet mondunk.

A menedékház *bérelti* szerződése lejárván, az elnökség kihirdette a pályázatot. A béreltet a régi bérlő, *Adriányi János* kapta meg, évi 800 koronáért s a három évre szóló új szerződést a bérlő már alá is írta. Az új szerződés pontjai között nem egy célszerű újítás akad s gondos, körültekintésre valló szövegezése az egyesületi ügyésznek s a menedékház gondnokának érdeme.

A *Kőpataki tónál* régóta tervezett *menedékház* építését nem kezdte meg a M. K. E. a múlt év folyamán, mert *Miszlivics J.* késmarki építési vállalkozó a szerződéstől visszalépett. Az új építőbizottság, alapos megfontolás után, úgy határozott, hogy a menedékház építésének tervét, a Kőpataki tónál kijelölt helyen teljesen elejti, egyrészt azért, mert a kincstár a Mózesforrásnál 1914-ben ugyanis épített menedék-kunyhót, tehát a közelben még egy menház felesleges, másrészt pedig abból az okból, mivel a felső turistautat, a vadállomány kimélése érdekében, úgysem lehetne közvetlenül e menedékházhoz vezetni s így az kiesnék a legélénkebb turistaforgalomból. E helyett az építőbizottság a *Batizfalvi tó mellett menedékház* felépítését hozta javaslatba, amihez a legutolsó központi választmány is hozzájárult. E pont a fentebb érintett körülmények miatt sokkal alkalmasabb s anyagi tekintetben is célszerű. Mivel ugyanis az itt épülő menedékház javára az egyesület már 1151'03 koronás alapítvánnyal rendelkezik, ez a Kőpataki menház alapjával együtt majdnem 17000 K. volt 1912. dec. hó 31-én, amiből már kisebb igényeknek megfele-

lően felszerelt épületet emelhet. A menedékház felépítésére a m. kir. földmívelésügyi miniszter 84260/X—3. sz. f. évi július hó 3-án kelt leiratában a Konczyszta-csúcs tövétől a Batizfalvi tó északi partja mentén kincstári területet ajánlott fel az egyesületnek és a telek ősi jogának elismerése céljából tartozna azonban a M. K. E. a Felkán székelő m. kir. erdő-gondnokságnak minden évben egy koronát fizetni. Az építőbizottság f. é. július hó 14-én megtekintette a kincstártól felajánlott védett helyet, de miután onnét a Szepesi Felföldre kilátás nincsen, a talaj pedig morénás, az építőbizottság azt javasolta, kérje meg az egyesület Hohenlohe herceget, hogy engedje meg a Konczyszta tövében a menedékház felépítését, ahonnét a tóra, a tavat körülvevő havasokra és a Szepesi Felföldre is gyönyörű kilátás nyílik. Az elnök megígérte, hogy személyesen tárgyal ez ügyben Hohenlohe herceggel. Az építkezést minden körülmények között azonban még ez évben kezdi meg az egyesület akár kincstári, akár hercegi területen. A tóhoz vezető út javítását és a tó körüli út építését sürgősen kérelmezte egyesületünk illetékes helyen és megbízta Majunke Gedeont a menedékházi építkezés kereszttulvitelével.

Igen sokat áldozott a *Sziléziai ház* restaurálására a Sziléziai osztály. Megerősítette a háztetőt s az esővíz célszerűbb levezetéséről gondoskodott, a kéményeket pedig cinkbádoggal vonta be. Több sziklatömböt aláfalazással biztosított az esetleges leomlás ellen, másutt javította a deszkázást s az istállót, sütőkemencét s jégpincét is jobb karba helyezte. Belső felszerelés tekintetében ma e menház talán leggazdagabb ez egész Tátrában; újabban 40 drb. gombra járó takaróhuzatot, sok párnát, takarót szereztek be, a vezetők számára pedig új pokrócokat. Célszerű újítás, hogy ötágyas különszakaszt rendezett be a vezetőség a hálóteremben nők részére, továbbá, hogy kis könyvtárral szerelte föl a menedékházat. A ház előtt asztalok és padok kényelmes pihenőt nyújtanak.

Megemlítjük, hogy a kincstár a *nagytarpataki völgyben* levő *menedékházat* a jövő évben kiépítteti s ugyanakkor a Mlinica-völgyben a Fátyol-vizesés közelében kilátókunyhót építtet.

A *Branyiszkón* Tisza Miksa buzgó egyesületi tagunk tevékenysége és fáradozása folytán elkészült a *menedékház*, amelynek ünnepies megnyitása még e hónapban lesz. Tekintettel arra, hogy a szerződés értelmében a bérlő télen is köteles a branyiszkói menedékházban maradni, erősen ajánljuk a síelőknak e menedékház felkeresését.

A „*Lapis refugii-n*“ emelendő menedékház ügyét újab-

ban Hajts Béla, az Iglói osztály ügybuzgó titkára vette kezébe és reméljük, hogy a jövő évben ez a menház is már átadható lesz a turistaforgalomnak.

A *Kassai osztály* tető alá hozta a *Havason* épülő menedékházát.

A *Lőcsei osztály Daniházát* frissen befestette.

A *Zólyommegyei osztály a Gyömbéri* menedékházat s a *Rákóczi-kilátót* javította és felszerelte.

Az *útépítés* nagyobb arányokat nem vehetett az elmúlt év folyamán, mert az ismételten kért 10,000 korona útépítési segélyt a kereskedelemügyi miniszter fedezet hiányában ezúttal nem adta meg. Mivel azonban a jó utakról való gondoskodás a turisztika fejlődésének legelső feltétele s egyesületünknek egyik legfőbb feladata, a központi vezetőség nem fárad bele az utánjárásba és reméli, hogy előbb vagy utóbb kieszközölhet nagyobb összegű útépítési segélyt a kormánytól. Addig saját erejére támaszkodva folytatta az egyesület a megkezdett munkát: a *felső turistautat* a Sziléziai osztállyal együttesen tovább építi a Háromtócsától kezdve a Tarajka felé. Dénes Ferenc tiszteletbeli tag az ügy iránt való lelkesedésből önzetlenül elkészítette a felső turistaút trasseját az Óriás vizeséstől a Kőpataki és a Zöldtóhoz. Ha e trasse szerint épülne az út, akkor az európanevezetességű út lenne. De miután az illetékes tényezők féltik ettől az úttól a vadállományt, amelyre Tátralomnic fejlődése miatt szükség van, azért a kincstár csak 1300 m. magasságban engedhetné meg az út kiépítését. Az építőbizottság és Csik Imre miniszteri tanácsos július hó 6-án bejárták ezt az útirányt. A központi választmány pedig levette a tenhavasi út ezen részének a kiépítését egyelőre napirendről, mivel a zöldtavi menedékház tatarozása és a batizfalvi menedékház felépítése anyagilag teljesen leköti az egyesületet.

A felső turistaútnak a Háromtócsától a Tarajkára való kiépítéséig megszerezte a központ az engedélyt a *malompataki és kakaslomnici erdőbirtokosoktól* és ugyancsak megkereste a *felsőerdőfalviakat*, engedjék meg, hogy a Tarpataki völgyből Tátralomnicra holt eséssel vezető út magasabbra tétessék át, az *izsákfalviaktól* pedig engedélyt kért a *Szikraútnak* Tátraotthon, illetőleg Tátraszéplakig való kiépítésére. Szépesmegye alispáni hivatalánál pedig szorgalmazta a *Béla—Zár—Zakopanei út kiépítését*, illetve *kiszélesítését*. Ez az út jelenlegi állapotában kivált automobilközlekedés idején életveszélyes. Sajnos azonban, az alispáni hivatal az államépítészeti hivatalnál elégséges munkaerő és fedezet híján, csak azt az ígéretet kaphatta, hogy még 1917 előtt kiépül a kérdéses útvonal.

A kincstár a saját területén több utat épít; így a Nyugati Tátra feltárása érdekében is megtörtént az első lépés, amennyiben a kincstár még ez évben megkezdi a *Csorbató—Podbanszko* közötti útvonal *trasse*-ját. Elkészült továbbá az út kiszélesítése *Csorbatótól a Trigánra*, továbbá a *Mlinicavölgyben a Fátylvizeséshez*. Megkezdte továbbá a kincstár a *Nagytarpataki völgybe vezető sétatút* kiépítését. Az út a Zerge-szálló mögött a Jarmay-útból ágazik ki és az idén kiépítik a Tüzelőkőhöz, jövőre pedig a Nagytarpataki völgyben levő menedékházig, amelyet teljesen atalakítanak és vendéglővel látnak el.

Szép sétatútat építettek *Széplak* tulajdonosai az úgynevezett *Sárgafal* felé

A régi utak jókarban tartására, szükséges kijavítására az egyesület az elmúlt évben is gondot fordított. Támogatta ebbeli munkájában *Szepesbela* városa, mely a M. K. E. kérésére a „*Vörös agyag*“-on vezető híd javításának költségeire 200 koronát adományozott s a szükséges faanyagot ingyen átengedte, mely szívességeért ezuttal is köszönetet mond az egyesület. Maga a M. K. E. pedig a következő utakat hozatta jókarba: Felkai völgy—Sziléziai ház; kistarpataki út Szilágyi-út, Wagner-út, Rablókő, Turm és Ötforráshoz vezető utakat.

Útjelzést végeztünk az elmúlt évben a következő útvonalakon: Tátraszéplak—Batizfalvi tó (fehér); Felkai patak hídjától a gyalogösvényt a Sziléziai ház (piros-fehér); Sziléziai háztól—Lengyelnyereg (piros) és a kis Viszokára vezető út elejét; Sziléziai háztól a lovaglúton a Batizfalvi tó útjának kiágazásáig (piros-fehér); Sziléziai ház—Háromtócsa (kék) és Tátraszéplak—Sárgafalig (kék).

A rossz időjárás miatt augusztusra maradtak még a következő útjelzések: Tengersizemesúcs (piros felfrissítés), Koprovacsúcs (sárga), Vadorzohágó (piros), Poprádtavi megálló—Poprádi tó (felfrissítés), Furkotavölgy (kék), Matlárháza—Zöldtó (felfrissítés), Zöldtó—Kopahágó, Podbanszko—Kriván (fehér), Podbanszko—Koprovavölgy, Podbanszko—Tychavölgy (sárga), *Podbanszko—Kamenistavölgy* (piros), Tychavölgy—Tomanyahágó (piros), Tychavölgy—Kondraczkahágó, Tychavölgy—Goryckovahágó (piros), Tychavölgy—Liliovahágó, Tychavölgy—Tychahágó.

Örömmel számolhatunk be arról a nagyjelentőségű tényről, mely különösen a mentés szempontjából kiszámíthatatlan előnyt biztosít a közönségnek: a *telefonösszeköttetés létesüléséről*. A fáradságos, nem egy helyen nagy nehézséggel járó munkálatok, melyek mintegy 24000 korona költséggel jártak, ez évben teljesen elkészültek. Összeköttetést nyertek egymással a következő menházak és fürdőtelepek: *Csorbató—*

poprádtavi Majláth-menház; Széplak—Sziléziai ház; Ótátrafüred—Tarpatakfüred—Zergeszálló—Óttavi Téryház; Matlárháza—Zöldtavi Frigyes-menház, Ótátrafüred—Nagyszalók—Alsóerdőfalva, a vezetők falujával. Télen a kapcsolás úgy történik, hogy a fürdőigazgatóság Nagyszalókkal és Alsóerdőfalvával állandóan összeköttetésben van, hogy ily módon az esetleg megtörtént balesetről az igazgatóság s a központ minél előbb értesüljön s a mentőexpedíció azonnal útnak indulhasson. Nem lehet többé eset arra, hogy tájékozatlanság, késedelmeskedés életébe kerüljön egy-egy szerencsétlen turistának, kit meggondolatlansága, vagy erejének túlbecsülése veszélybe vitt. Egyesületünk gondoskodott arról is, hogy a telefonkezelésben minden m-nedékházi bérlő jártasságot szerezzon. *Bátran elmondhatjuk, hogy a tátrai telefonösszeköttetés nagyszabású és üdvös vívmánya a M. K. E.-nek.* Hála és elismerés illeti azokat, akik a szép terv megvalósulását lehetővé tették: elsősorban néhai Hieronymi Károly volt kereskedelmi minisztert, úgyszintén Münnich Kálmán, egyesületünk tiszteletbeli tagját, kik jóakarató utánjárásukkal segítségünkre voltak.

Mentőügyünk iránt az érdeklődés a múlt év folyamán sem csökkent és sokan támogatták a szép célt adományaikkal; így a *felvidéki takarékpénztárak* megkeresésünkre ezidén is gyarapították szokásos évi ajándékaikkal *mentőalapunkat*. Az *egyletközi mentőbizottság* szervezése céljából két ízben hívtuk meg a M. T. E. és B. E. T. E. kiküldötjeit értekezletre, de miután azok nem küldhettek ki megbízottakat, választmányi gyűlésünk elfogadta Fischer M. ügyvivő alelnöknek az egyletközi mentőügy adminisztrációjára vonatkozó javaslatait és megküldte azokat hozzászólás végett a testvéregyesületeknek. Az elnökség felkérte egyúttal nevezett egyesületeket, jelöljék meg a határidőt, amelyen belül az ügy végleges rendezésére az értekezlet összehívható legyen és azon végre ők is megjelenhessenek. Ha őszig a M. K. E. a testvéregyesületekkel a tárgyalást nem vehetné fel, avagy megállapodásra jutni nem tudna, akkor egyesületünk teljesen függetlenül és önállóan rendezi a Magas Tátrában a mentőszolgálatot.

A *vezetők felszerelése, kiképzése*, úgyszintén helyzetük javítása érdekében a legutóbbi időkben sokat tett egyesületünk. Új kötelekkel és kötszerekkel láttuk el őket s azt a *házikót*, melyet a Lőcsei Hitelbank részükre Ó-Tátrafüreden átengedett, pokrócokkal felszereltük. Az Országos Munkás-és Cseleddbiztosító Intézetnél baleset esetére az eddiginél sokkal előnyösebb feltételek mellett biztosítottuk az összes vezetőket. A

Tátrai h. é. villamos vasutak részvénytársaság igazgató-sága átiratunk értelmében méltányolva az egyesület szolgálataiban álló vezetőknek a tátrai idegenforgalom szolgálata és emelése érdekében való közreműködését, a hivatásos vezetők részére szolgálati utazásaik alkalmával félárú jegy váltására jogosító igazolványt engedélyezett. Az igazgatóság ezen előzenységét e helyen is köszönettel és elismeréssel emeljük ki.

Örömmel jelenthetjük, hogy az új *kalauzszabályzatot*, melynek megerősítésére négy év óta vártunk, elnökünk határozatos sürgetésére a belügyminiszter jóváhagyta. A szabályzatot kinyomatva a vezetők között szétosztottuk és jogosan remélhetjük, hogy ezután nem merül fel annyi panasz és kellemetlenség a vezetők és a turistaközönség között, mert a szabályzat pontosan körülírja amazoknak kötelességeit s mindkét fél szempontjából a legnagyobb méltányossággal intézkedik. Hogy pedig a fiatal vezetők hivatásuknak minél jobban megfelelhessenek, Ambrózy Albert és Rokfalussy Lajos vezetése alatt a Nyugat-Tátrába szeptemberben gyakorló túrara indulnak.

Az egyes *osztályok* részletes jelen ései alapján megemlítjük, hogy az „*Eperjesi osztály*“ ez évben is kivált felolvasások és kirándulások rendezésével; diákszallóját fentartotta, a szokásos diákturistapályázatot ez évben is kiírta s központi irodáját felszerelte.

A „*Gölniczvölgyi osztály*“ utakat javított s a Thurzó-hegyen a Gábormenház forrása víztárnáját jobb karba helyezte, azonkívül szintén több kirándulást szervezett.

A „*Gömörmegei osztály*“ jelenti, hogy a Tündérfokra vezető út elkészült, s több útjelzés is történt.

Az „*Iglói osztály*“ útjavítás- és jelzésen kívül a kirándulások vezetése terén buzgólkodott. 57 kirándulást tettek a M. K. E. vezetése mellett iglóiak, közöttük 15 sikirándulást a Magas Tátrába.

A „*Kassai osztály*“ véglegesen szervezkedett s a Kassavidéki Turistakörrel egyesült. Az aggteleki barlang kezelésére új szabályzatot dolgozott ki és a barlang ismertetése körül már eddig is sok érdemet szerzett.

A „*Keleti Kárpátok osztálya*“ tisztújítást tartott az elmúlt évben. Elnöke lett gróf Schönborn-Bucheim Frigyes Károly Munkácson, ügyvivő alelnöke Farkas Jenő Felsőbányán; másodalelnöke ladányi Bay Gábor Munkácson, titkára dr. Siegmeth Lajos Budapesten. Az osztály kirándulásokat rendezett és felolvasásokat tartott.

A „*Lőcsei osztály*“ forrásokat foglalt Gyula- és Gusztávházánál és kiépítette a röhrgrundi utat.

A „*Sziléziai osztály*“ az elmúlt évben ülte meg nagy tinnepséggel fennállásának 25 éves jubileumát, melynek emlékére tagjai között ajándékképen szétosztotta Siegmeth „Tátrafűhrer“ c. munkáját. Szép műútat készített a Hunfalvy-kunyhótól kezdve a nagyszalóki Háromtócsáig, melyet agilis elnöke tiszteletére Müller Johannes-útnak nevezett el. Menedékházát alaposan kitatarozta. Számos felolvasás és sikertült kirándulás is dícséri ezen osztály tevékenységét.

A „*Zólyomi osztály*“ menedékházait rendbehozatta és utat épített a Vartovkára.

Egyesületünk *budapesti képviselője* 1913. óta dr. *Serényi Jenő* ügyvéd. Az ezidei Évkönyvbe reá vonatkozólag sajnálatos tévedés csúszott be s ezért szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy azok a kellemetlenségek, melyek az előbbi képviselő pontatlanságából származtak, semmiképen sem tulajdoníthatók dr. Serényinek, ki e rövid idő alatt is, mióta M. K. E.-t a fővárosban képviseli, bebizonyította, hogy szíven viseli egyesületünk érdekeit.

A M. K. E. *poprádi múzeumának* ügyeire áttérve, jelentjük, hogy *Wünschendorfer Károly* eddigi múzeumi bizottsági elnök hajlott korára hivatkozván, lemondott ezen tisztségéről. A központi választmány 1913. márc 9 én Iglón tartott ülésén Wünschendorfer K. lemondását elfogadta s az egyesület nevében mely haláljának és köszönetének adott kifejezést a távozó múzeumi bizottsági elnöknek sok évi buzgó és eredményes munkájáért s egyben elhatározta, hogy ajánlani fogja a közgyűlésnek, válassza meg véglegesen e tisztségre *Krompecher Gyula* poprádi takarékpénztári igazgatót, mint a választmányi ülés által ideiglenesen megválasztottat, a múzeumi bizottság elnökévé.

A múzeumi jelentés részletesen beszámol a múzeum elmúlt évi gyarapodásáról, látogatottságáról és minden tekintetben igen szép fejlődésről tanuskodik.

Néhai *Husz Dávidnak*, a M. K. E. egyik legnagyobb jóttevőjének művészi kivitelű *mellszobra* elkészült. A *leleplezési ünnep* ma délután 1/45 órakor lesz *Poprádon* múzeumunk kertjében. A legnagyobb tisztelettel hívjuk meg az egyesület tagjait a kegyeletes leleplezési ünnepélyre.

Az *Évkönyv*, mint rendszeren, ezidén is 2500 magyar és 1400 német példányban májusban megjelent s a tagoknak s az egyesülettel csereviszonyban álló hazai és külföldi testületeknek megküldetett. A gazdag szövegen kívül öt darab a régi Tátra-rajzokat és térképeket reprodukáló szép műmelléklet ad neki különös értéket. Az elnökség azon volt, hogy az

előállítás egyre növekedő költségeinek fedezésére minél több hirdetést szerezzen. Evégből folyamodott a földművelésügyi miniszterhez, hogy az állami kezelésben levő fürdőhelyekre vonatkozó hirdetést helyezzen el az Évkönyvben. Akciónk sikerrel járt s a miniszter úr Tátralomnic-, Csorbató-, Fenyőháza- és Ránkfürdőről hirdetést tett közzé az Évkönyvben, melynek díja fejében az egyesületnek nagyobb összeget utalványozott ki.

A *Tátra irodalmát* Évkönyvünknek e című fejezete részletesen ismerteti s az újabban megjelent munkákról szakszerű bírálatokat is közöl. Megemlítjük, hogy a Magas Tátra feltárása érdekében és a Magyarországi Kárpát Egyesület munkásságáról tömör és tartalmas cikket irt az „*Uj Idők*“-be elnökünk, gróf *Teleki Sándor*. Ugyancsak az „*Uj Idők*“-ben ismertette *Farkas Pál* vál. tagunk a M. K. E. tevékenységét. Újabban *Éjszaki József*: „*A Magyar Tátra*“ c. kis ismertető füzetet bocsátott közre. A *Ksod.* vezérigazgatósága az idén is igen olcsó árért szép és izléses, külön tátrai menetrendet adott ki, mely a hivatalos részen kívül tömör és élvezetes ismertetést is foglal magában a Magas Tátráról. A magyar szöveget dr. *Posewitz Tivadar* lelkes vál. tagunk írta, a németet pedig dr. *Otto A.* tiszteletbeli tagunk. *Tadeusz Zwolinski* pedig megszerkesztette a Nyugati Tátra legújabb kiválóan sikerült térképét. Dr. *Bruckner Győző* központi titkár terjedelmesebb monografiát irt „*A szepesi szász nép*“-ről, mely munka a Magas Tátra vonatkozó mondákkal is foglalkozik és a Nemzetiségi Ismertető Könyvtár egyik kötete. A munka magyarul és németül jelent meg.

A Magyar Turistaegyesület a kiadásában megjelenő *Magyar Baedekerben* öt ívet fentartott a Magas Tátra részére és felkérte a M. K. E.-et, hogy a mű megírásában segédkezzék. Egyesületünk készséggel vállalta magára a ráeső rész feldolgozását és felhívta az egyes osztályokat, hogy saját vidékükéről alapos ismertetést irjanak; a Magas Tátrának a Felkai völgytől keletre elterülő részének szakszerű feldolgozását pedig a központ vállalta magára és megbízta a munkálatokkal *Grósz Alfréd* és *Rokfalussy Lajos* buzgó egyesületi tagjainkat és jeles hegymászóinkat és a Felvidék történelméről és műemlékeiről szóló rész felülbírlására felkérte a M. T. E. a központi titkárt. Sok szó esett különösen a szepesmegyei lapokban, az elmúlt év folyamán a *Divald-féle Tátra-albumról*, mely a várakozást általában véve kielégítette ugyan, de sem a fürdő- és nyaralótelepeket ismertető szövege, sem a képek elhelyezése nem állják ki a szigorú bírálatot. Néhány rosszul értesült kritikus az album ezen

fogyatkozásaiért a M. K. E.-t tette felelőssé, sőt olyan is akadt, ki felpanaszolta, hogy ilyen értéktelen dolgokra költik az egyesület pénzét. Ezzel szemben határozottan ki kell jelen-tenünk, hogy a M. K. E anyagi tekintetben a legcsekélyebb mértékben sem támogatta a mű kiadóját s ilyesmiről egyáltalában említés sem történt soha köztük. Erkölcsei támogatását, közreműködését azonban csakugyan megígérte és segítségére is volt Divaldnak az első rész „A Magas Tátra ismertetése“ c. szövegének megírásában s egyes képek megszervezésében. Ez a szöveg pedig kiválóan sikerült és szép, tömör, mondhatni klasszikus összefoglalást nyújt a Magas Tátráról. Róth Márton derék másodalelnökünk a szöveg szerzője. Ennyi és semmi más nem köti az egyesületet a Divald-féle albumhoz. Ezt azonban a kritikusok nem vették észre, vagy nem akarták észrevenni és felelőssé tették az egyesületet a fürdőtelepeket ismertető fogyatékos és hibás szövegért, amelyről a központnak egyáltalában tudomása sem volt, hiszen a kiadóval az volt a megállapodás, hogy az első részt a tátrai fürdőtelepek *hirdetése*i követik. A kiadó a hirdetések helyett ismertető szöveget íratott és anélkül, hogy erről előzetesen értesítette volna a központot, kinyomatta azt és a kész albummal lepte meg az egyesületet. Szomorú jelenség, hogy egyesek, anélkül, hogy ismernék a valódi tényállást, rögtön a Magas Tátra feltárásáért legtöbbet tett Magyarországi Kárpát-egyesületnek rontanak (mint pld. Pesti Hírlap egyik rövid cikke), jóllehet az albumban levő hiányokért az egyesületet semmiképen sem érheti gáncs.

Egyesületünk hivatalos lapját, a „*Turistaság és Alpínizmus*“ c. folyóiratot az elmúlt évben 400 k.-val segélyezte. A kitünően szerkesztett, szép kiállítású lap, melyet a M. K. E. tagjai kedvezményes áron megszerezhetnek, minden ajánlásra és pártfogásra méltó, annyival inkább, amennyiben ez évfolyamtól kezdve sokkal szebb kiállításban jelenik meg és már színes műmelléleteket is hoz.

Fájdalom, mai jubileumunkon, örömmünnepeünkön épen azok nem vehetnek részt, kik a M. K. E. felvirágoztatásáért a múltban legtöbbet tettek. Elköltözött közülünk múlt év folyamán egyesületünk tiszteletbeli elnöke, sok éven át volt elnöke, *gróf Csáky Albin* v. b. t. t. és *Döller Antal*, az egyesület egyik megalapítója, kiknek életéről, áldásos munkásságáról ezidei Evkönyvünk részletesen megemlékezik. Elhunyt továbbá dr. *Greisiger Mihály* választmányi és muzeum-bizottsági tag, *Topscher György*, a számvizsgáló bizottság tagja és *Putsch Tóbiás* választmányi tag. Örizzük meg kegyelettel és hálával emléküket.

Évi jelentésünket azzal az óhajtással zárjuk, bárcsak érdeklődést tudna kelteni szeretettel és lelkesedéssel végzett munkánknak rajza minél szélesebb körökben, hogy táborunk tette kész, új hívekkel gazdagodva, nagy jövő, biztos haladás reményében léphetné át az új, most kezdődő negyven év küszöbét.

Dr. Bruckner Győző
a M. K. E. titkára.

Gróf Teleki Sándor
a M. K. E. elnöke.

Az egyesület tanácskozásai 1913-ban.¹

A Magyarországi Kárpát-egyesület elnöksége az 1913. évben a közgyűlésen kívül 6 választmányi gyűlést hívott össze. Így az elmúlt egyesületi évben összesen 7 gyűlés volt és pedig március 9,² július 14, augusztus 3, október 6, november 2 és november 16-án egy-egy választmányi gyűlés; augusztus 3-án pedig a közgyűlés. Ezen gyűlések legfontosabb tárgyai és határozatai a következők:

A július 14-én Tátraszéplakon tartott választmányi gyűlés — amelyet az egyesület elnöke azzal nyitott meg, hogy Tátraszéplak fürdő telepét 25 éves fennállása alkalmából üdvözölte — főképp a magy. kir. földmivelésügyi minisztérium ama leiratával foglalkozott, mely a totalizátoradó tárcájára eső részét a Tátra feltárására kilátásba helyezi. Ezen összeg terhére a legközelebbi jövőben a következő munkák foganatosítandók: a Nagytarpataki völgyben levő menedékház átalakítása, sétaútnak építése a Zerge-szállótól a nevezett menedékházig,³ a Kis Morgás nyergétől a Zerge-szállóig vezető kincstári útnak újjaépítése, a Sziléziai menházhoz vezető kocsútnak alapos javítása, a Csorbai tótól a Poprádi tóig vezető út kiépítése (a Hohenlohe herceg területéig),⁴ a Mlinica-völgyi útnak tovább vezetése a Szkok-tóig és egy menedékháznak és kilátótoronynak építése a mostani sétaút végén levő sziklamagaslaton, a Csorbai tónál levő Prónay-villának alapos javítása és tanulószállóvá való átalakítása, a Lomnici csúcsra

¹ Hogy az eddigi gyakorlattól — mely szerint a gyűlések jegyzőkönyvei szószerint közöltettek — eltértünk, annak az a magyarázata, hogy az 1914. évi költségelőirányzat alapján az Évkönyv terjedelmét redukálni kellett; ezért a szerkesztőbizottság elhatározta, hogy a jegyzőkönyveknek csak rövid tartalmát közli.

² Ezen gyűlés jegyzőkönyve az 1913. évkönyvben már megjelent.

³ A tüzelőkőig már kiépült.

⁴ Ez az út már elkészült.

vezető turistaútnak javítása és kisebb menedékkunyhónak építése a Mózes-forrásnál, egy-egy turistaút építése a Csorbai tótól a Furkota-völgybe (egyelőre az alsó Wahlenberg-tónál levő morénafalig) az utóbbitól elágazva a Zlomiskó-völgybe és a beomlott aranybányák mellett elhaladva a Krivánra s végre a Krivánon levő Zöldtóhoz.

Mivel a miniszteri leirat az egyesületet felszólítja, hogy közölje az elodázhatatlan munkák jegyzékét, a központi választmány hosszabb eszmecsere után elhatározta, hogy a következő munkák keresztülvitelét kérelmezi: a Sziléziai menházhoz vezető kocsitűt áthelyezését (Dénes Ferenc tiszteleti tag tracirozása alapján), a Felkai tótól a Batizfalvi tóhoz vezető út megrövidítését és szélesbítését, a Batizfalvi tótól az Osztervára vezető útnak építését, az Osztervától a Poprádi tóig és Tátrafüredtől a Dr. Weisz-útig vezető út szélesbítését, egy-egy útnak építését a Királyorrtól a Nagyszalóki csúcsra, a Háromtótól Tátraszéplakra és a Királyorra, a Háromtótól a Blázy-völgybe, a Nagyszalóki csúcstól a Nagytarpataki völgybe, a Batizfalvi tótól a Ferencz József-csúcsra és a Weidautól a Homlokhegyre; a Batizfalvi tótól Felső-Hágira vezető útnak alapos javítását, a Zöld tónál levő Frigyesmenháznak nagyobbitását, egy-egy menedékháznak építését a Nagyszalóki Háromtónál, a Blázy-völgyben a Királyornál, a Hunfalvy-horhoson, a Hinczó-tónál, a Kriván alatt és a Lengyelnyergen.

Foglalkozott továbbá a választmányi gyűlés a zöldtavi Frigyesmenház renoválásával, a felső turistaút kérdésével, amely — tekintettel arra, hogy az egyesület a Dénes Ferencről elkészített tracirozáshoz a miniszter hozzájárulását nem kapta, az egyesület anyagi ereje pedig ez idő szerint a Frigyesmenedékház javításával és a Batizfalvi tó melletti menedékház építésével teljesen igénybe van véve — egyelőre a napirendről levéttetett. Ezek után a Szikra-út továbbvezetésével, a Batizfalvi tó melletti menedékház építésével és a tervezett közös mentőbizottság ügyével foglalkozott még a választmány. Végre kiegészítette az építőbizottságot *Plotényi* János kir. erdőmérnökkel és Hefty Gy. Andor egyesületi taggal.

Az augusztus 3-án Ó-Tátrafüreden tartott választmányi gyűlés a közgyűlés elé terjesztendő összes ügyeket és javaslatokat tárgyalta. Tárgyalta és magáévá tette továbbá Dr. Serényi Jerőnek egy Ski-osztály szervezésére vonatkozó indítványát, Gabriel Adolfnak a bélai alpokra vonatkozó munkatervét és az építőbizottság elnökének, Majunke Gedeonnak következő javaslatát: kerestessék meg a Tátrai villamosvasútnak igazgatósága, hogy engedje meg az utazás meg-

szakítását új jegy váltása nélkül. Elénk eszmecezerére adott alkalmat tátrafüredi képviselőnknek 308 K-ról szóló számlája. Csik Imre miniszteri tanácsos t. i. arra utal, hogy a fürdőtelepek a törvény értelmében kötelesek a beszédett gyogydíjakat az utak rendbentartására fordítani; s így az előmutatott számla kifizetése a fürdőtelep kötelessége volna. A központi választmány annak ellenére megszavazta a követelt összeget, azonban egyúttal kimondotta, hogy az egyesület és a fürdőtelep kötelességeit a jelzett területre vonatkozólag határozottabban meg kell állapítani és azért a vármegye előjáróságát szabályrendelet alkotására fogja felszólítani, amely a fürdőtelepeket a törvény értelmében a területükön levő utak rendben tartására fogja kötelezni. Kimondatott továbbá, hogy az útépitések és javítások az építőbizottság hatáskörébe tartoznak, arra senki más nem illetékes.

Az augusztus 3-án Ó-Tátrafüreden tartott közgyűlés az elnöki megnyitóbeszéd után — amely megkapó és eredeti voltában rövid visszapillantást engedett az egyesület negyven éves működésére — az 1912. évi jelentést, az 1912. zárszámadásokat, az 1913. költségvetést, az 1912. múzeumi jelentést, az 1912. osztályjelentéseket és az 1914. munkaprogrammot tárgyalta és elfogadta. Az utóbbi a következő: a Batizfalvi tó melletti menedékház építése, a Zöld tó melletti menedékház javítása, út építése a Három tótól a Szilágyi-útig, a Vörös agyagon át vezető útnak és hidnak javítása, a Kistarpataki völgyből Tátralomnicra vezető útnak a felsőerdőfalvai határra való áthelyezése, a Szikra-út kiépítése, kisebb javítások és jelzések. Elfogadta továbbá a közgyűlés Hefty Gy. Andor egyesületi tagnak azon indítványát, miszerint az elnökség a Kassa-Oderbergi Vasút igazgatóságát keresse meg, hogy társaskirándulások alkalmával utazási kedvezményeket biztosítson és Dr. Szász Ágost választmányi tagnak javaslatát, melynek értelmében a fürdőtelepek tagok gyűjtésére felszólítandók. Ezt követte a Frigyes-menedékház 20 drb részesjegyének kisorrolásáról szóló közjegyzői okirat felolvasása. E szerint a következő számok sorsoltattak ki: 10, 35, 78, 93, 99, 114, 126, 128, 130, 196, 202, 230, 247, 255, 258, 277, 285, 292, 304, 318. Néhány választást is meg kellett ejteni, melynek alapján Krompecher Gyula takarékpénztári igazgató a múzeumi bizottság elnökévé, Wiese Gyula főgimn. tanár a német évkönyv szerkesztőjévé, Hajts Béla és Dr. Szontágh Miklós választmányi tagokká és Madarász Andor számvizsgálóbizottsági taggá választott. Végre említésre méltó itt még az egyesület további fejlődésére oly fontos határozat, hogy az egyesület alapszabályai módosítandók, illetve megváltoztatandók. E célból a

közgyűlés bizottságot küldött ki, melynek tagjai: gróf Teleki Sándor elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Dr. Bruckner Győző központi titkár, Dr. Forberger Béla ügyész, Artl Maurin, a sziléziai osztály képviselőjében, Csik Imre miniszteri tanácsos, Dr. Guhr Mihály és Dr. Serényi Jenő választmányi tagok, Hefty Gy. Andor és Vignyázó János egyesületi tagok. A bizottság köteles a modern szellemben változtatott alapszabálytervezetet legkésőbb 1914. március 15-ig a központi választmány elé terjeszteni. A választmány végleges javaslata fölött a közgyűlés fog határozni.

Az október 5-én Tátraszéplakon tartott választmányi gyűlés első sorban a Magyar Turista Szövetség alapszabályt tervezetével foglalkozott és megállapította erre vonatkozó megjegyzéseit, kifogásait és óhajtásait. A mentőbizottság ügye is nagy lépéssel haladt előre e gyűlésen; a gyűlés elfogadta t. i. a központi titkár által elkészített alapszabály-tervezetet és kimondta, hogy azt a Magyar Turistaegyesületnek és a Budapesti Egyetemi Turistaegyesületnek megküldi. Ezzel kapcsolatosan elfogadták Artl Maurin választmányi tag indítványát, hogy a Magyarországi Kárpátgyógyászati Menedékházaiában a mentőactio megkönnyítésére bejelentési lapok helyeztessenek el, amelyekre az ott elszállásolt turisták útjukat és annak idejét bejegyzik; a bérlőnek joga van azoknak, akik a bejelentőlapot ki nem töltik, a szállást megtagadni. Az egyesület a vármegye előjáróságát is meg fogja keresni, hogy a Tatra összes fürdő-és menháztulajdonosait ilyen bejelentő lapok bevezetésére kötelezze. Miután még Dr. Serényi Jenő választmányi tag a Ski-osztálynak tőle szerkesztett ügyrendjét beterjesztette és az elnök javaslatára a vezetők kiképzésére és ellenőrzésére egy Ambrózy Albert, Dr. Groó Béla, Dr. Guhr Mihály, Dr. Szontágh Miklós, Rokfalussy Lajos, Grósz Alfréd és Hefty Gy. Andor tagokból álló bizottságot küldött ki, már csak néhány adminisztratív ügy intéződött el.

A november 8-án Poprádon tartott választmányi gyűlés örömdetenes tudomásul vette a Kassa-Oderbergi vasút igazgatóságának a kedvezményes menetjegyek engedélyezésére vonatkozó átiratát. Emez átirat értelmében a Magyarországi Kárpátgyógyászati Menedékházai tagjai társaskirándulások alkalmával II. osztályra szóló jeggyel az I. osztályban, III. osztályra szóló jeggyel a II. osztályban és fél II. osztályu jeggyel a III. osztályban utazhatnak, ha a kiránduláson legalább öt tag vesz részt és azok fényképpel ellátott igazolványt felmutatnak; a központi, illetve az osztályok elnöksége minden kirándulás alkalmából a résztvevőkről szóló és bélyegzővel ellátott jegyzéket állít össze, amely a vasúti igazgatóságtól kiállítandó felhatalmazással

együtt mind a pénztárnál, mind a menetjegyek megvizsgálásával megbízott vonatkísérő személyzetnek bemutatandó. Ezen engedmény kísérletként egy évre adatott meg. Ezen jelentés után a Magyar Turista Szövetséghez való csatlakozás képezte megbeszélés tárgyát; a választmány azonban véglegesen nem határozott, mivel az alapszabálytervezet nem volt meg a választmányi tagok birtokában s így tartalmukról alapos tájékozást nem szerezhettek. Az erre vonatkozó tárgyalást nov. 16-ára halasztották. E gyűlés tárgysorozatában még a következő adminisztratív ügyek szerepeltek: a Hohenlohe herceg kincstári igazgatóságától érkező átirat, mely a Batizfalvi tó melletti földdarab átengedéséről szól, Gabriel Adolf választmányi tag jelentése a Zöld tó és Fehér tó közötti út helyreállításáról és az ő indítványa a Weidau—Homlokhegyre vezető út építésének az 1914. munkaprogrammba való felvétele (elfogadtatott), a Husz- emlék 400 K t kitevő még fedezetlen költségének a múzeumalaphól való kiutalványozása, a Lőcsei osztály hozzájárulásának elengedése, a múzeumbizottság elnökének indítványa, mely szerint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Bizottsága megkerestessék, hogy a múzeum alapos tatarozására nagyobb összeget kiutalványozzon.

A november 16-án Poprádon tartott választmányi gyűlésen, mely főleg a Magyar Turista Szövetségre vonatkozó végleges állásfoglalás miatt hívatott egybe, e kérdés véglegesen elintéződött. Az ügyvivő alelnöknek nagy tetszéssel fogadott előterjesztésére, amelyben az alapszabálytervezetről alapos kritikát gyakorolt és melyhez még több választmányi tag is hozzászólt, a választmány abban állapodott meg, hogy a Magyar Turista Szövetség eszméjét elvben helyesli; a választmányt elhatározásánál az az elv vezérelte, hogy a Szövetség, ha helyes alapszabályokon nyugszik, kétségtelenül előnyére lesz a turisztikának. Ebből kifolyólag a választmány kimondta, hogy a nov. 29. és 30-ára egybehívott értekezleten, valamint a Szövetség alakuló közgyűlésén részt fog venni és kiküldi a Magyarországi Kárpát-egyesület képviselőiben gróf Teleki Sándor elnököt, Fischer Miklós ügyvivő alelnököt, dr. Forberger Béla ügyészt, Münnich Kálmán tiszteletbeli és Farkas Pál, Dr. Filarszky Nándor, Dr. Jármay László, Dr. Posewitz Tivadar, Dr. Tóth István, Reichhardt Dezső, Dr. Weisz Miksa, Dr. Haberern J. Pál, Dr. Dalmady Zoltán, Seltenreich Kornél és Dr. Szász Emil választmányi, illetve egyesületi tagokat.

Ez a gyűlés az önkéntes mentőbizottság ügyét is végleg elintézte. Miután a Magyar Turistaegyesület egyesületünknek a központi titkár által szerkesztett alapszabálytervezetét már ré-

gebben teljes egészében elfogadta, már csak a Budapesti Egyetemi Turistaegyesület megjegyzéseinek tárgyalása maradt hátra. Ezen egyesülettel is sikerült megállapodásra jutni, úgy, hogy az elnök a választmány őszinte örömeire a tátrai önkéntes mentőbizottság megalakulását kimondhatta. A mentőbizottság céljaira gróf Teleki Sándor elnök azonnal 100 K-t, az építőbizottság elnöke, Majunke Gedeon pedig 20 K-t ajándékozott. A mentőbizottság alakuló közgyűlésének összehívásával Dr. Guhr Mihály választmányi tagot bízta meg, míg a végrehajtóbizottság tagjaivá Dr. Bruckner Győző, Reichhardt Dezső és Rokfalussy Lajos egyesületi tagokat küldte ki.

1914-ben ezen évkönyv megjelenéséig egy választmányi gyűlés volt.

A február hó 14-ére Poprádra összehívott gyűlést az elnök rövid beszéddel nyitotta meg, melyben Dr. Weisz Miksa választmányi tagnak a Magas Tátra érdekében mindig tanúsított önzetlen buzgalmaért köszönetet és elismerést nyilvánított; ezen üdvözlésre ama körülmény adott alkalmat, hogy Dr. Weisz Miksa a mentőbizottság javára a legrövidebb idő alatt 2000 K-t gyűjtött. Napirend előtt az ügyvivő alelnök emelt szót, hogy rámutasson ama híresztelésekre, melyek szerint Hohenlohe hercegnek az a szándéka, hogy tátrai birtokait eladja és hogy külföldi vevőkkel tárgyalásokat folytat. Az elnök és Winkler Ernő választmányi tag megnyugtató kijelentései után a választmány kimondotta, hogy a m. kir. kormányt megkeresi, hogy Hohenlohe herceg tátrai birtokait — ha csak lehetséges — vegye meg, hogy a Tátra, mint nemzeti park megmaradjon; az elnököt egyszersmind fölkérte, hogy a Magyarországi Kárpát Egyesület emez álláspontját megfelelő helyen közölje.

A tárgysorozat legörvendetesebb pontja az elnöknek ama jelentése volt, hogy a m. kir. földművelésügyi minisztérium hivatalos leiratában hajlandónak nyilatkozott az egyesületnek a Tátrában végzendő munkálataira — elszámolás kötelezettsége mellett — egyelőre évi 3000 koronát kiutalványozni. Eme kijelentés alkalmat nyújtott az általánosan tisztelt és kedvelt elnök lelkes ünneplésére, aki az egyesület minden ügyét önzetlen odaadással szolgálja. Az elnökség egyszersmind felhatalmaztatott, hogy az ezen segély terhére végzendő munkák jegyzékét saját belátása szerint állítsa össze. Ezt követte az elnöknek az 1913. évi november 30-án megalakult turistaszövetségről szóló jelentése és az ügyvivő alelnök jelentése a szövetségnek véglegesen megállapított alapszabályairól. A központi választmány örvendetesen vette tudomásul, hogy a Magyarországi Kárpát Egyesület a Turistaszövetség alakuló

gyűlésén tekintélyének és múltjának megfelelő szerephez jutott, amennyiben a közgyűlés elnöke Teleki Sándor gróf, alelnöke pedig Fischer Miklós és Dénes Ferenc lett és hogy az eredeti alapszabálytervezet tárgyalásánál a Magyarországi Kárpátgyesület álláspontja részben érvényesült. Kimondatott, hogy a Magyarországi Kárpátgyesület a Magyar Turistaszövetségbe, mint egységes egyesület, valamennyi tagjával belép.

A tárgysorozat következő pontja az Aggteleki cseppkő-barlangra vonatkozott. Ez a Keleti Kárpátok osztályának birtokából a Kassai osztály birtokába került, mely a barlangot az átvételnél nagyon szomorú állapotban találta. Mivel a Kassai osztály nem rendelkezik a szükséges eszközökkel, hogy a barlangot a megérdemelt magaslatra emelje, az osztály rendbehozására megfelelő tervezetet dolgozott ki. Ezen tervezet értelmében, melyet a Kassai osztály titkára Dr. Möricz József olvasott fel, az egyesület kebelén belül az Aggteleki barlang részére külön osztály szerveztetnék; ennek az lenne a feladata, hogy a barlangot az osztálytól megvegye és rendbe hozza; az erre szükséges 21000 K. 100 koronás részesjegyek kibocsátásával volna előteremtendő, amelyekből a tervezet értelmében a központ egymaga 120 darabot jegyezne. A központi választmány késznek nyilatkozott, hogy a Kassai osztállyal a barlangra vonatkozólag tárgyalásokba bocsátkozik és a maga részéről a barlang összes kérdéseinek tisztázására bizottságot küldött ki. A bizottság tagjai: Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Münnich Kálmán és Dénes Ferenc tiszteletbeli tagok, Majunke Gedeon, az építőbizottság elnöke, Dr. Bruckner Győző központi titkár és Dr. Forberger Béla egyesületi ügyész. A bizottság a Kassai osztály részéről ugyanannyi taggal kiegészítődik.

Napirenden voltak még: az Önkéntes Tátrai Mentőbizottságnak december 28-án történt megalakulásáról, az 1914. évkönyvről, a Ski-osztály megalakulásáról és működéséről szóló jelentések, végre a Sziléziai osztály elnökének, Müller Johannesnek lemondása, amit őszinte sajnálattal vettek tudomásul Erdemeit, melyek a jegyzőkönyvben megörökítettnek, az elnök hosszabb beszédben ecsetelte; az új elnök, Stecher Paul szívélyes üdvözlésben részesült.

Telentés

a M. K. E. múzeumának fejlődéséről és állapotáról.

Amidőn az 1913. évre vonatkozó jelentésünket betérjeszteni van szerencsénk, mindenekelőtt legnagyobb sajnálattal

kell jelentenünk, hogy elnökünk, *Wünschendorfer Károly* úr, ki múzeumunk megalapítása óta a legnagyobb szeretettel és buzgalommal karolta fel annak ügyét s kinek sok évi fáradságtalan munkálkodásáért hálás köszönetet mondunk, aggkorára való tekintettel kénytelen volt ezen tisztségéről lemondani.

Helyébe a Magyarországi Kárpátgyesület 1913. évi augusztus hó 3-án tartott közgyűlésében *Krompecher Gyulát*, a Poprád-Felkai takarékpénztár igazgatóját választotta meg múzeumi elnökül.

Működésünk ez évben is a megszokott mederben haladt s bár sikerült gyűjteményeinket néhány tárggyal gazdagítanunk, rendszeres gyűjtésről ez alkalommal sajnálattal nem számolhatunk be, mivel új elnökünket — különben is csak 4 hónap állván rendelkezésére — egyrészt az állandó rossz időjárás, másrészt pedig családi betegségek akadályozták gyűjtési munkájában, főképpen pedig, mert nem állottak rendelkezésünkre a szükséges anyagi eszközök, hogy a vidékünkön még itt-ott található, különösen értékes iparművészeti tárgyakat beszerezhessük.

Megkezdttük ez évben múzeumi épületünk rendbehozását. A múzeumi ór lakása egyik szobájának padlóját ugyanis a gomba teljesen tönkretette, úgy hogy ott új padlót kellett lefektetnünk, a szobát kifestetni s a kályhát átrakatni, mely munkálatok 246 korona költséggel jártak. Ezen költségek legnagyobb részét, 220 koronát a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőisége volt kegyes saját pénztára terhére elvállalni, amiért még ezúttal is hálás köszönetet mondunk.

Ezzel azonban e munkálatok nem nyertek még befejezést, amennyiben ugyanis kitűnt, hogy a lakás másik szobájának padlója, sőt a könyvtárterem padlója s egyik szekrénye is gomba által van megtámadva. A Kárpátgyesület elnökségének tett jelentés mellett egyúttal a szükséges lépéseket is megtettük, hogy a Kárpátgyesület építőbizottságának elnöke Majunke Gedeon műépítész alapos vizsgálat tárgyává tegye az egész épületet és a gomba továbbterjedésének megakadályozására a szükséges intézkedéseket tegye.

A múlt évi jelentésünkben említett Husz Dávid-émlék-szobor közadakozás útján elkészült, múzeumunk kertjében felállított s augusztus 3-án nagy ünnepély keretében lelepleztetett.

Jelentenünk kell még, hogy a Budapesten 1913. évi augusztus 31-ike és szeptember 5-ike közt rendezett kereskedelem-történeti kiállításon múzeumunk egy régi városi hús-

mérleget 3 gránitsúlylyal, a régi gyógyszer-tár-felszerelésből két mérleget és hat fatégelyt, 5 drb kereskedő családi képet és családfát, 4 drb céhlevelet, 2 drb adóslevelet és egy Eperjes—Kassai gyorspostajegyet állított ki.

Múzeumunknak az 1913. év folyamán 3275 látogatója volt, kik között 25 iskola és egyesület 934 személylyel szerepel.

Önkéntes adakozásokból 591 korona 90 fillér folyt be, 300 korona természetrajzi államsegélyben részesültünk s a Poprád-Fekai takarékpénztár 50 koronát adományozott nekünk. E nagylelkű adományozóknak, továbbá azon nemesszívű adakozóknak és pártfogóknak, kik adományaikkal és tanácsaikkal múzeumunk fentartásához és fejlesztéséhez hozzájárultak, ezennel is leghálásabb köszönetet mondunk.

Múzeumunk az 1913-ik évben összesen 2572 tárggyal gyarapodott, még pedig a könyvtár 1233, a régiségtár 216, a néprajzi tár 21, a képzőművészeti tár 4 és a természetrajzi tár 1098 tárggyal.

Különböző gyűjteményeinket a következő adományozók gyarapították múzeumi tárgyakkal: gróf Andrássy Dénes, Benczik Árpádné, Bodnár András, özv. Chodász Jánosné, a m. kir. földművelésügyi minisztérium, Fráter György, Gally Ottó, Garass Béla, néhai Gréb János örökösei, dr. Gyórfly István, Husz János, özv. Husz Vilmosné, Janet Charles, Kapdebő Ilka, dr. Kertész Aba, dr. Krajcsovics József, Krieger Imre, Krompecher Gyula, Kupferschmied Sándor, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, Lesch Béla, Löwi Gyula, Luczy Sándor, Neubauer Zoltán, Pálmay Gyula, Peschko Margit, Politzer Béla, a Poprádi Gazdasági Kaszinó, Raab Árpád, Rechnitz Dezső, Schmidt Antal, Schoch Konrád, Singer István, Singer Zoltán, Sztrelkó Gusztáv, a „Tátravidék“ szerkesztősége, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium, dr. Veress Endre, Vida József, Weber Rudolf, Wünschendorfer Károly és Zapf Ferenc, kiknek valamennyiöknek legőszintébb köszönetünket mondjuk.

Zárószámadás 1913-ra. Bevétel: 5517'93 K, kiadás: 944'15 K; marad 4573'78 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1393'78 K, kiadás: 1393'78 K.

Poprád, 1914. január 8.

Husz János
a múzeum öre.

Krompecher Gyula
múzeumi elnök.

A Magyarországi
1913. évi bevételeinek és

Bevétel.

	K	f.	K	f.
<i>I. Tagsági díjak.</i>				
1. Központi tagok díjai:				
1912. évre — — — — —	88	38		
1913. » — — — — —	3221	18		
1914. » — — — — —	68	37		
2. Osztályok 40%-os járuléakai:				
Eperjesi osztály — — — — —	473	20		
Gölnicvölgyi » — — — — —	32	—		
Gömöri » — — — — —	130	80		
Iglói » — — — — —	96	—		
Kassai » — — — — —	181	60		
Keleti Kárpátok osztálya — — — — —	154	56		
Sziléziai osztály — — — — —	720	72		
Zólyomi » — — — — —	324	—		
3. Alapító tagsági díj — — — — —	120	—	5610	81
<i>II. Kiadványok, hirdetések.</i>				
1. Kiadványok eladásából befolyt — — — — —	26	25		
2. Jelvényekért » — — — — —	130	20		
3. Tagokmányért » — — — — —	2	20		
4. Hirdetéseikért » — — — — —	997	86	1156	51
<i>III. Adományok, kamatok.</i>				
1. Adományok — — — — —	50	—		
2. Alapító tőke kamatja — — — — —	716	06		
3. Vármegyei segély kamatja — — — — —	—	58		
4. Egyéb kamat — — — — —	3	03	769	67
<i>IV. Különféle bevételek.</i>				
1. A mentőalaptól — — — — —	271	09		
2. A múzeum építési alapjából — — — — —	400	—		
3. Útépitésre Szepesbéla városától — — — — —	200	—		
4. Útépitésből visszamaradt — — — — —	14	46		
5. Eladott tárgyak árának 75%-a — — — — —	8	25		
6. Husz-alapítvány gyarapodása — — — — —	608	10	1501	90
Pénztári maradék 1912-ből (kamattal)			15878	51
Összes bevétel 1913-ban			24917	40

Megvizsgáltuk és minden tételeiben

Igló, 1914. április 11.

Szell Ödön
számvizsgálóbizottsági tag.

Dr. Wesselényi Mátyás
számvizsgálóbizottsági tag.

Kárpátgyesület kiadásainak kimutása.

Kiadás.

	K	f	K	f.
<i>I. A kezelés költségei.</i>				
1. Tiszteletdíjak — — — — —	1200	—		
2. Irodai költségek:				
a) Iroda lakásbére, kiszolgálás, stb. — —	248	—		
b) Nyomatványok — — — — —	298	—		
c) Okmány- és levélbélyegek — — — — —	238	14		
d) Táviratok, szállítás — — — — —	60	72		
3. Utazási költség — — — — —	277	08		
4. Tagsági díjak beszédese — — — — —	72	24	2394	18
<i>II. Kulturális kiadások.</i>				
1. Évkönyv:				
a) Szerkesztői tiszteletdíj — — — — —	300	—		
b) Évkönyv nyomtatása — — — — —	2496	25		
c) Csomagolás, szállítás — — — — —	357	10		
d) Régi évkönyvekért — — — — —	6	—		
2. Tagsági díj az Orsz. Közművelődési Tanácsnak (1912-re) — — — — —	200	—		
3. A »Turistaság és Alpinizmus« segélyesése — —	400	—		
4. Hozzájárulás a poprádi Husz Dávid-emlék költségéhez — — — — —	400	—	4159	35
<i>III. Építés és turisztika.</i>				
1. Frigyes menedékházi részjegyek beváltása — —	300	—		
2. Menedékházakra — — — — —	2650	81		
3. Útépítésre — — — — —	1220	72		
4. Útjavításra — — — — —	608	—		
5. Útjelzésre — — — — —	77	02		
6. Osztályok segélyezése — — — — —	151	20		
7. Mentőszolgálat — — — — —	345	65	5403	40
<i>IV. Különféle kiadások.</i>				
1. Betét a Husz-alapítványhoz — — — — —	608	10		
2. Alapító tőke elhelyezése — — — — —	120	—		
3. Kalauzbiztosítás — — — — —	248	04		
4. Adó — — — — —	440	—	980	54
Összes kiadás 1913-ban			12937	47
Pénztári maradvány 1914-re egyenlegül			11979	93
			24917	40

helyesnek és rendben találtuk.

Madarász Andor
számvizsgálóbizottsági tag.

Thirring Gyula
központi pénztáros.

A Magyarországi Kárpát- kimutatása 1913. évi

	K	f.	K	f.
<i>I. Alapító tőke.</i>				
Kárpáti múzeum tartozása — — — — —			4000	—
Kassai osztály tartozása — — — — —			2000	—
Központ tartozása a mill. kiállítás alkalmából —			3600	—
Frigyes-menedékházi részjegyekben 1912. dec. 31-én	240	—		
9 drb kisorsolt részjegy visszafizetése — — —	180	—		
Marad 1913. dec. 31-én			60	—
Szepesi Hitelbank Lőcse 7201. sz. betétkönyvében (alapító tőke) Marad 1913. dec. 31-én			936	92
Szepesi Hitelbank Lőcse 7992. sz. betétkönyvében (kalauz-tőke) 1912. dec. 31-én — — — —	1005	75		
1913. évi kamatok hozzá		40	60	
1913. dec. 31-én			1046	35
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 6720. sz. btk.- ben (alapító tőke) 1912. dec. 31-én — —	13707	96		
Kisorsolt Frigyes-menedékházi részvények értéké- nek elhelyezése — — — — —	180	—		
1913. évi alapítvány elhelyezése — — — —	120	—		
1913. dec. 31-én			14007	96
Összes alapító tőke 1913. dec. 31-én — — —			25651	23
<i>II. Ordódy István K. alapítványa.</i>				
Szepesi Hitelbank Lőcse 7305. sz. betétkönyv szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	616	22		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —	24	88		
1913. dec. 31-én			641	10
<i>III. Múzeum építési alapja.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 8531 sz. betét- könyv szerint 1912. dec. 31-én — — — —	3368	54		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —	136	06		
1913. dec. 31-én	3504	60		
Kívét a Husz D.-emlékműre — — — — —	400	—		
1913. dec. 31-én			3104	60
Átvitel			29396	93

Az alapokat megvizsgáltuk, a meglévő betéti könyvecskékkal

Igló, 1914. április 11.

Szell Ödön
számvizsgálóbizottsági tag.

Dr. Wesselényi Mátyás
számvizsgálóbizottsági tag.

**egyesület alapítványainak
december hó 31-én.**

	K	f.	K	f.
Áthozat			29396	93
<i>IV. Milleniumi emlékkő-alap.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 8835. sz. btk. szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	91	51		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —		321		
1913. dec. 31-én			94	72
<i>V. Tarpataki völgy menedékházának alapja.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 13160. sz. btk. szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	380	14		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —		1538		
1913. dec. 31-én			395	52
<i>VI. Batizfalvi tó menedékházának alapja.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 13608. sz. btk. szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	1151	03		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —		4650		
1913. dec. 31-én			1197	53
<i>VII. Mentőalap.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 14843. sz. btk. szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	495	54		
Kamat 1913. dec. 31-ig — — — — —		2072		
Betét (adományok) — — — — —		50—		
		56626		
Kivét mentőszerekre — — — — —		27109		
1913. dec. 31-én			295	17
<i>VIII. Husz János alapítványa.</i>				
Szepesiglói takaré- és hitelintézet 14878. sz. btk. szerint 1912. dec. 31-én — — — — —	2218	13		
Kamat 1913. dec. 31-én — — — — —		9411		
Betét — — — — —		60810		
1913. dec. 31-én			2920	34
Összes alapítványok és alapok értéke 1913. dec. 31.			34300	21
Megjegyzés. A Kőpataki tó menedékházának alapja mint múlt évi pénztári maradék a bevételekhez iratott.				

összehasonlítottuk és mindent rendben és meglévőnek találtunk.

Madarász Andor
számvizsgálóbizottsági tag.

Thirring Gyula
központi pénz táros.

Bevétel.

A Magyarországi
1914. évi költség-

		K	f	K	f
<i>I. Tagsági díjak.</i>					
900 központi tag után 1914-re	— — — —	3600	—		
Eperjesi osztály 40% os járuléka 1914-re	— — — —	390	—		
Gölniczvölgyi	» » » —	36	—		
Iglói	» » » —	130	—		
Kassai	» » » —	220	—		
Keleti Kárpátok	» » » —	270	—		
Lőcsei	» » » —	150	—		
Sziléziai	» » » —	704	—		
Gömori	» » » —	230	—	5730	—
<i>II. Kiadványok és hirdetések.</i>					
Kiadványok eladása	— — — —	50	—		
Jelvények	» — — —	50	—		
Tagokmányok	» — — —	5	—		
Hirdetések	» — — —	1000	—	1105	—
<i>III. Adományok és kamatok.</i>					
Adományok	— — — —	100	—		
Alapító tőke kamatja	— — — —	900	—	1000	—
<i>IV. Különféle bevételek</i>					
Frigyes-menedékház bérösszege	— — — —	800	—		
» » javítására	— — — —	3500	—		
Batizfalvi tó mellett építendő menedékházra	—	1716	—	21416	—
				29251	—

Kárpátgyesület előirányzata.

Kiadás.

	K	f.	K	f.
<i>I. Kezelési költségek.</i>				
Tiszteletdíjak — — — — —	1200	—		
Iroda lakbère, kiszolgálás stb. — — — — —	280	—		
Nyomatvánvok — — — — —	150	—		
Okmány és levelbélyegek — — — — —	250	—		
Táviratok és szállítás — — — — —	60	—		
Utazási költség — — — — —	250	—		
Tagsági díjak beszédése — — — — —	50	—	2240	—
<i>II. Kulturális kiadások.</i>				
Évkönyv nyomtatási költsége — — — — —	1800	—		
Műmellékl-tek — — — — —	500	—		
Szerke zői tiszteletdíj — — — — —	300	—		
Évkönyv szétküldési költsége — — — — —	200	—		
Orsz. Közművelődési Tanácsnak — — — — —	200	—		
Turistaság és Alpinizmus segítvézése — — — — —	400	—	3400	—
<i>III. Építési és turisztikai kiadások.</i>				
Kisorsolt Frigye--menedékházi részjegyek beváltása	400	—		
Batiz'alvi tó mellett építendő menedékházra	17116	—		
Útépítésre — — — — —	1600	—		
Régi utak fenntartása és javítása — — — — —	500	—		
Útjelzés — — — — —	200	—		
Kalauzok tagsági díjai az orsz. segélypénztárba —	100	—		
Frigyes menedékház javítása — — — — —	3400	—	23316	—
<i>IV. Különféle kiadások.</i>				
Előre nem látott kisebb kiadások — — — — —	295	—	295	—
			29251	—

Az osztályok jelentései.

Eperjesi osztály.

Elnök: Uhlarik Mátyás.

Ügyvezető elnök: Szutórisz Frigyes.

Titkár: Vöröss Sándor.

Jegyző: Uhlig Artur.

Pénztáros: Theisz Ármin.

Az osztály tagjainak száma az 1913. év végén 395. Az év folyamán 70 új (2 alapító, 61 rendes és 7 családtag) tagot vett fel az osztály; 13 tagot veszített részint elhalálozás, részint eltávozás folytán, a gyarapodás tehát 57 tag. Alapító tagok: Sárosvármegye, Eperjes sz. kir. város, Uhlarik Mátyás, a 67. gyalogezred tisztikara, Dr. Vályi János gör. kath. püspök, báró Ghillányi Imre (új), Dr. Balpataky Imre (új); rendes tag 301; családtag 87; anyagi támogatásban részesült az osztály 1913-ban a Nagysárosi Műmalom részéről (20 kor.). A földművelési minisztérium 100 drb puhafát, Szántó Mihály főerdőtanácsos 100 drb elsőrendű karót, a Kassa-Oderbergi vasút osztálymérnöksége 25 drb fát, a M. Kir. Természettud. Társulat 8 drb opálbányai képet adott, Hulyák Valér választmányi tag az osztály céljaira több fényképfelvételt eszközölt. Az osztály sok éven át megállapodott irányelveinek betartása mellett sokoldalú munkásságot fejtett ki: a Tarca partján másfél kilométer hosszban sétánynak vetette meg az alapját, ott 100 drb fát ültetett és 5 új tölgyfapadot és 3 jelzőtablát helyezett el; a kirándulási kedv, dacára az esős időnek, igen élénk volt; az idej kirándulások legtöbbször hölgyek részvételével igen népes volt és mind kitűnően sikerült. A kirándulások közül kiemelendők: *Hulyák Valér* kirándulása a Mincsolra, valamint a Nagy-Chocsra; *Dr. Szilávik Mátyás* kirándulása Rosztoka és Bindt bányatelepekre; *Szutórisz Frigyes* kirándulása a Szinnyelipóci völgybe s onnan másnap a Viszoka-holán át a Branyiszko-émlékhez, onnan pedig Szepesolasziba; *Govrik*

Sándor kirándulása két ízben a Hernád áttöréséhez; *Kameniczky Miklós* kirándulása Korompárol Thurzófüredre; *Vöröss Sándor* kirándulása a Simonkára; *Borsody Károly* kirándulása a Tengerszemcsúcsra. A kirándulási bizottság a kirándulások érdekében havonként egyszer turistaösszejövetelt rendezett, amely intézmény kitűnően bevált. Az osztály Diákszállóját több tanintézet kiránduló csoportja, azonkívül több kisebb csoport vette igénybe. Utjelzést *Vöröss Sándor* és *Schmidt Sándor* végeztek, még pedig Aranybányáról Simonkára és onnan Opálbányára. A *Magyar Baedeker* számára *Szutórisz Frigyes* és *Vöröss Sándor* írták meg a Sárosmegyére vonatkozó részt. Az osztály diákturistapályázatában két pályázó vett részt: *Voloszinovitch Dezső*, az eperjesi kir. kath. főgimnázium VIII. o. tanulója, ki 2 társával részint Sárosmegyében, részint a Magas Tatra vidékén 8 napig tartó túrát végzett és *Tahy Béla* coll. főgimn. VII. o. tanuló, aki egy társával 12 napig járt ugyanezen vidéken. *Voloszinovitch Dezső*nek a válaszmány a II. díjat (40 K), *Tahy Bélának* a III. díjat (20 K) ítélte oda. A *gyógyítónövények gyűjtésére* vonatkozó osztálypályázat ezidén — főleg a sárosmegyei kir. tanfelügyelőség lelkes támogatása mellett — már igen szép eredménnyel járt; e szerint a megye 15 községében megindult a gyógynövények gyűjtése és értékesítése; a gyűjtést az illető községek tanítói irányítják, akik az osztálytól ingyen kapott képes Útmutató után indulnak. A jutalomdíjak csak abban az esetben fognak kiadni, ha a pályázók végzett munkájukat utólagosan igazolják.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 2107.35 K, kiadás: 1876.75 K; marad: 230.60 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1600 K, kiadás: 1520 K; marad 80 K.

Szutórisz Frigyes
ügyvezető elnök.

Gölniczvölgyi osztály.

Elnök: Mattyasovszky Gábor.

Alelnök: Apáthi Vilmos.

Titkár és jegyző: Dr. Streck Imre.

Pénztáros: Weidinger József.

Az elmúlt 1913. évről kevés beszámolni valónk van.

Tagjaink számában, kilépés következtében, sajnos apadás állt be, úgy hogy a múlt évben csak 18 rendes tagot számlálhattunk.

A múlt esztendő különben turisztikai szempontból is a legrosszabbak közé számítandó. Leginkább a rossz idő miatt egy jelentékenyebb kirándulást sem szervezett egyesületünk, de sőt még a thurzóhegyi Gábor-menház látogatottsága is nagyon gyér volt a múlt évben, ami különösen Thurzófüred fürdő csekély látogatottságának volt a következménye.

Egyedüli jelentékenyebb mozzanat itt az volt, hogy a Szepesmegyei Erdészeti Egyesület évi rendes közgyűlését augusztus 31-én városunkban tartván meg, ez alkalommal a társaságnak egy nagy része hölgyekkel is kirándult a Thurzó-hegyre, hol egy villásreggelinek sebtében való elköltése után már alig bírt a társaság eső nélkül Thurzófüredre lemenekülni.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 316·43 K, kiadás: 155·61 K; marad: 160·82 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 391·37 K, kiadás: 246·37 K; marad: 45 K.

Apáthi Vilmos
ügyvivő alelnök.

Gömöri osztály.

Elnök: Dr. Pósch József.

Ügyvivő alelnök: Lajos Győző.

Masodalelnök: Pauchly Rezső.

Ideigl. pénztáros: Lajos Győző.

A *választmány* az előző 1912. évvel szemben változást nem szenvedett.

Alapító tagok: néhai gróf Andrassy Dénes, Bartholomeidesz Adél, Simon Mihály és Sulyovszky István, Rozsnyói Takarékpénztár és Zálogház.

Rendes tag volt 155, pártoló tag 4, az alapító tagokkal összesen 164.

Az elmúlt 1913 év az előző évek rossz gazdasági és pénzügyi viszonyainak folytatása volt s az ezt követő drágaság úgyszólván tisztán fizetéseikre utalt tagtársainkat már egy-maga visszatartotta osztályunk céljait szolgáló társas kirándulásokon részt venni s ha ehhez hozzávesszük az elmúlt év kedvezőtlen időjárását, mely a napról-napra való tervezgetést is lehetetlenné tette, tisztán áll előttünk, hogy ez év alatt a turisztikára legnehezebb évet éltük át.

Szorgalmasan fogtunk hozzá múlt évi abbeli programmunk megvalósításához, hogy a kirándulási utak jelzésével könnyítsük meg a turisztika barátainak kirándulásait s e célból meg-

jelöltettük a Rozsnyó — Betlér — Szulova — Iglófüredi; Rozsnyó — Krasznahorkaváralja — Szadellői völgy; Rozsnyó — Dénesi tó — Stoósi fürdői; Rozsnyó — Rozsnyó fürdői; Rozsnyó — Barátkői; Rozsnyó — Ivágyói; Gombaszög — Szilicei jégbarlangi- és Pelsőcz — Aggteleki cseppkőbarlangi utakat. E ténykedésben buzgó követőink voltak rimaszombati tagtársaink, közöttük Horváth Zoltán főgimn. tanár úr, ki az ottani megbízott tisztségét szívesen elvállalván, fáradhatlan szorgalommal vezette és végeztette ottani turistautaink jelzését, és pedig Rimaszombatból a szabadkai, szépbokori és harapi erdőkhöz; az antali és apáti pusztára; a pokorági hasadékhöz; a szőlőhegyekhez és kis erdőhöz; a pokorági forráshoz; a szép kilátás sziklához; a meleghegyi és balogi vadaskerthez; a szelestei barlanghoz. Rimaránhóról a vivierecska forráshoz; Nyustyáról a Színyec, Osztra és Vepor tetejére; Rimafürész állomásról Fresztyére, onnan Dombosmezőn át Nyustyára; Tiszolcz állomásról a Hrádovára, Fabovára, a Murányi várba és Vashegyre. Sajnos, ebbeli fáradozásaink gyümölcsét a fentebb előadott okok miatt nem élvezhettük s csupán rimaszombati tagtársainknak sikerült egy egnapi kirándulást rendezni az 1444 m magas Fabovahegy ormára és egy kétnapos kirándulást rendezni az 1340 m magas Veporhegy ormára, melyek mindketteje, főképen azonban az utóbbi igen jól sikerült s rimaszombati tagjaink számának gyarapodásához is hozzájárult.

Jövő évi programmunk: útjelzések kijavítása és folytatólagos keresztúlvitele, kirándulások rendezése Rozsnyó, Rimaszombat és Dobsina központból. Tervbe vettük egy-egy védhelynek az építését a rozsnyói és rimaszombati határban, a legjobban látogatott kirándulási helyeken és a két főképen érdekelt város anyagi támogatása reményében.

Tervbe vettük a rozsnyói központban létesítendő turista-zálló alapjának megvetését, a szükséges ágyak és ágyneműek beszerzésével, amelyek ideiglenesen a „Franciska-menháznak“ egy e célra rendelkezésünkre bocsátott szobájában volnának elhelyezendők. E tervünk kiviteléhez mély tisztelettel kérjük a központ áldozatkészségét is abban az irányban, hogy az 1914. évre járó 40⁰/₀ központi járulék beküldése alól osztályunkat felmenteni kegyeskedjék.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 1110'47 K, kiadás 304'19 K; marad: 806'28 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1443'28 K, kiadás 772'80 K; marad 670'48 K.

Lajos Gyöző
ügyvivő alelnök.

Iglói osztály.

Elnök: Róth Márton.

Jegyző: Hajts Béla.

Pénztáros: Nosz Lajos.

1. *Építkezés.* A Márkus-kút melletti menedékházat alaposan kitatarozták és újra fedték; nemkülönben az asztalokat és padokat megújították. Retter Frigyes erdőtanácsos úrnak, ki a hozzávaló anyagot beszerezte és a munkálatokat vezette, ez úton is hálás köszönetet mondunk.

2. *Útjelzés.* A szükséges pótlásokon kívül a Glatz—Sólyomvölgyi (Szokolova dolinai) útvonalat jeleztettük fehér színnel és egyúttal több helyen tájékoztató táblákat is alkalmaztunk.

3. *Kirándulások.* Az elmúlt évben is kedvezőtlen volt az időjárás, mindazonáltal — bár csekélyebb részvétel mellett — 62 kirándulást rendeztünk. Ezek között van 8 iskolai kirándulás és mit különösen óhajtunk kiemelni, *20 sítúra.* A kirándulók ezúttal bejárták, illetőleg megmászák a következő helyeket: Hernádáttörés, Lapis refugii, Kiszelvölgy, Mohavízesés, Sólyomvölgy (Szokolova dolina), Suchabéla, Róth Márton gugyor, Jégbarlang, Branyiszkó, Kecskető (Kosikamen), Királyhegy és a Tátrában: Csorbai tó, Jeges tó, Halas tó, Poprádi tó és Öt tó, Fátyolvízesés, Nyereg (Kopahágó), Lengyelnyereg, továbbá a következő csúcsok: Szélestoronny (2466), Sárkányfal (2120), Ganek (2465), Kis Vizoka (2469), Kriván (2496), Sátán (2432), Simontoronny (2300), Solisko (2414), Batizfalvi (2395), Jégvölgyi (2630), Ferenc József- (2663), Lomnici (2634), Tengerszem- (2503), Menguszfalvi (2437), Pirostavi (2425) és a Tátracsúcs (2565 m.).

Végül tudatjuk még, hogy a kiadandó „Magyar Baedeker“ részére területünket, nemkülönben a Gölncivölgyet osztályunk jegyzője írta meg.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 1393.79 K, kiadás: 221.46 K; marad 1172.33 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1472.33 K, kiadás 521 K; marad: 951.33 K.

Róth Márton
elnök.

Kassai osztály.

Elnök: Dr. Eötvényi Nagy Olivér.

Alelnök: Karsai Károly.

Titkár: Dr. Móricz József.

Jegyző: Tájber Rezső.

Pénztáros: Jaschko Géza.

Az aggteleki cseppkőbarlang. Az aggteleki cseppkőbarlang a Keleti Kárpatok osztállyal kötött egyezség folytán osztályunk tulajdonába ment át. A barlangot pünkösöd hétfőjén vittük birtokba az aggteleki bejáratnál megtartott választmányi ülésen. A választmány a barlangot előző nap végigjárta. A bejárás alkalmával a műtárgyakat elszomorító állapotban találtuk. A lépcsők, karfák elkorhadtak, az új bejáró beomlással fenyegetett, a hidak több helyen olyan állapotban voltak, hogy az azokon való közlekedés valósággal életveszélyes volt. Választmányunk a legsürgősebb és elodázhatatlan javításokat azonnal elrendelvé, megvitatás tárgyává tette mindazon teendőket, melyek a barlang fentartása és látogatottságának fokozása érdekében célirányosnak mutatkoznak. Szabályoztattak a belépődíjak, a világítás kérdése és a barlanglátogatási idők, amely intézkedésekkel az ismételten felhangzott panaszokat óhajtottuk orvosolni.

A belépti díjak személyenkint 3 koronában állapítottak meg, mely összegben a vezetődíj és a világítás díja is befoglaltatik. (2 gyertya, a magneziummal való világítás külön fizetendő.) Iskolák hivatalos kirándulásai alkalmával személyenkint 1 K beléptidíjat fizetnek. Barlanglátogatási idők: a régi bejáratnál d. e. 11 és este 7 órakor; az új bejáratnál d. e. 10 és este $\frac{1}{2}$ 8 órakor. A jegykezelés és ellenőrzés szempontjából a látogató közönség köteleztetett, hogy a beléptijegyét a bejáratnál elhelyezett szekrénybe dobja.

Bár sok javítást foganatosítottunk a nyár folyamán, mégis több panasz merült fel, melyeknek egy része hirlapokban is megjelent. Igaz ugyan, hogy e panaszok nagy része nem bírt megállítható alappal, mégis el kell ismernünk a panaszlók azon állítását, hogy az aggteleki cseppkőbarlang pusztulásnak indult. Ez pedig nem a mi hibánk, sem jogelődünké. Sem a Keleti Kárpatok osztálya nem volt, sem mi nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a rendelkezésünkre álló szerény anyagi eszközökkel még az évenkénti javításokra és pótlásokra szükséges összeget is előteremthessük. A beléptidíjak árának mérsékelt emelésével talán fokozhatjuk némileg jövedelmünket, de ezen összeg még mindig kevés lesz ahhoz, hogy az aggteleki barlangot olyan nivóra emelhessek, aminőt hazánk ezen páratlan és világhírű természeti kincse megérdemelne.

Osztályválasztmányunk a barlang fentartása, fejlesztése és látogatottságának fokozása céljából egy nagyon szép

programmot dolgozott ki. E programmot bemutattuk a m. kir. földművelésügyi minisztériumnak s kérelmeztük, hogy a kormány a totalizátoradó jövedelmének turisztikai célokra fordítandó hányadából részesítse osztályunkat olymértű segélyben, mellyel sikerülne a barlangot a pusztulástól megmenteni. Bár a földművelésügyi magas kormány méltányolta azon nemzeti érdeket, mely az aggteleki barlang fentartásához fűződik, kérelmünket mégis elutasította azon indokból, hogy a totalizátoradó jövedelmének turisztikai célokra fordítandó hányada a M. K. E. elnökségével létrejött megállapodás folytán kizárólag a Magas Tátra fejlesztésére fog felhasználtatni és így még csak kilátásba sem helyezheti, hogy osztályunkat belátható időn belül segélyben részesítse.

Miután nincs arra reményünk, hogy másünnen segélyt kapjunk s egy esetleges társadalmi akciótól sem várunk sok eredményt, felmerült az az eszme, hogy nem-e lehetne a kérdést olyaténként megoldani, *hogy egyesületünk kebelében egy önálló aggteleki barlang-osztály alakulna*, mely osztályunktól átvinné az aggteleki barlangot és megfelelő számu részjegy kibocsátása útján szerezne meg a barlang rendbehozatalához szükséges összeget. Ezen akciót egyesületünk központjának belevonásával óhajtuk megindítani. Magánúton nyert értesülésünk szerint egyesületünk elnöke gróf Teleki Sándor ur ő méltósága igen melegen érdeklődik az aggteleki barlang iránt s ígéretet tett arra nézve, hogy közbenjöttünkkel személyesen fog meggyőződést szerezni a barlang állapotáról és ehhez képest osztályunk törekvéseit tőle telhetőleg támogatni fogja.

Az elmúlt esős nyár a barlang látogatottságára is kihatással volt, amennyiben lényegesen kevesebb turista tekintette meg a barlangot, mint más években. Ez oknál fogva a belépődíjakból befolyó jövedelem még az elodázhatatlan kiadások fedezésére sem volt elégséges, miért is osztályunk kénytelen volt összes egyéb jövedelmeit is a barlangra fordítani s ez az oka annak, hogy osztályunk első évi mérlege tekintélyes hiánnyal zárult, melyet csak úgy tudtunk fedezni, hogy a kassai Havas-menház alából a szükséges összeget kölcsönvettük.

Még megemlítjük, hogy Baksay Dániel ur, aggteleki református lelkész, ki a barlangnak több, mint 30 éven át gondnoka volt, Aggtelekről elköltöztvén, a barlang gondnokságáról lemondott. Választmányunk megleghangú köszönő iratot intézett hozzá távozásakor. A barlang új gondnoka Klein Antal úr, jósvafői földbirtokos lett.

Útjelzés, menházépítés. Az esős nyár folytán s részben fedezet hiányában a tervbe vett útjelzéseknek csak egy csekély része foganatosított. Összesen 55 km. út lett jelezve, illetve a már meglevő jelzések felújítva. Köszönetet mondunk ehelyütt a Természetbarátok Turista Egyesülete kassai csoportjának, melynek tagjai az útjelzések körül osztályunkat hathatósan támogatták.

A kassai Havas-menház a mostoha időjárás miatt felépíthető nem volt.

Kirándulások. Igen szép eredményt ért el osztályunk a kirándulások rendezése körül. Rendeztünk 58 kirándulást (ezek közül 8 síkirándulás). A résztvevők összes száma: 33 nő, 421 férfi, összesen 424.

Említésre méltóbb kirándulások: február 2-án Káposztalutól a Hernádszoroson át a *Hernád jegén* Iglóra (9 résztvevő). 3 kirándulás a Kajsói havasra. A Kiszél patak teljes bejárása (6). Az Ihla. *A Magas Tátrában*: Furkota-csúcs (9). Zöldtő—Fehértavi csúcs; Zöldtő — a Német Létrán át a Lomniczi csúcsra — Tátralomnicz (7).

Téli sportok. Osztályunk télisport bizottsága több kirándulást rendezett, néhányat a Magas Tátrába. A kassai 2 $\frac{1}{2}$ km. hosszú rődlipályát Kassa város tanácsa osztályunk és a Kassai Athletikai Club közös kezelésébe adta, amiből némi jövedelemre számíthatunk.

Felolvasások. „Magyar Világutazók“ címmel osztályunk sorozatos előadások rendezését vette tervbe. Két előadást rendeztünk eddig. Az egyiket dr. Sebők Imre, a budapesti Rákóczi-kollegium igazgatója tartotta „Mongolia és a Bajkál-tó vidéke“, a másikat dr. Gáspár Ferenc, volt cs. és kir. sorhajóorvos, „Geografiai drámák“ címmel. Mindkét előadást nagyszámú és intelligens közönség hallgatta végig.

1914. évi munkaprogramm. Tekintettel az aggteleki barlang javítási munkálatai folytán előállott hiányra, osztályunk 1914. évi munkaprogrammja szűk keretek között mozog. Legnagyobb figyelmünket ez évben is az aggteleki barlangra fogjuk fordítani.

Tető alá juttatjuk a kassai Havas-menházat és az utakat a rendelkezésre álló fedezethez képest tovább jeleztetjük. A sisportot üzök részére a tél folyamán sitanfolyamot rendezünk. A „Magyar Világutazók“ ciklust a tél folyamán folytatni fogjuk.

Osztályunk tagjainak száma 1913. év végén 176 volt.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 1626 K 14 f., kiadás: 1814 K 86 f.; hiány: 187 K 86 f.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1210 K; kiadás ugyanannyi.

Dr. Móricz József
titkár.

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
elnök.

Keleti Kárpátok osztálya.

Elnök: üresedésben.

Ügyvezető alelnök: Farkas Jenő.

Másodalelnök: üresedésben.

Titkár: Dr. Moldován Ferenc.

Pénztáros: Háder Ferenc.

Jegyző: Schultz Ferenc.

Az osztálynak 1912-ben megválasztott elnöke: gróf Schönborn-Buchheim Frigyes Károly állásáról lemondott, ugyanazt tette a helyébe megválasztott báró Perényi Zsigmond is. Üresedésben van tehát az elnöki, valamint a másodalelnöki állás is, amennyiben Bay Gábor az állás betöltésére nem vállalkozott.

Titkárrá dr. Siegmeth Lajos lemondása folytán dr. Moldován Ferenc felsőbányai városi főjegyző s helyébe jegyzőül Schultz Ferenc felsőbányai városi tisztviselő választott meg.

Az osztály tagjai közül elhaltak: Laukó Sándor, (ki központi választmányi tag volt), Scholtz Gyula, Wolafka Antal, Báthy Imre, gróf Andrássy Dénes, Csuka Ödön és Cornides György. Áldott legyen emlékük.

Kilépett 2 tag. Belépett az év folyamán 23 új tag, úgy, hogy a taglétszám az év végén 197 volt.

Az év különben az osztály ujjaszervezésével telt el és pedig, ha nem is fényes, de elég kedvező eredménnyel. A szervezés végett ügyvezető alelnök két ízben járt Máramarosszigeten és egyszer Sátoraljauhelyen, amely helyeken igyekezett nemcsak a régi tagokat összetartani, hanem új tagokat is szerezni.

Az évi rendes közgyűlés, amely augusztus hó közepére Máramarosszigetre volt tervezve, összeköttetésben a kőrösmezei Mencsul-havasra való kirándulással, a kitűzött időben részben az árvízáradások, részben pedig a kolerajárvány miatt nem volt megtartatható.

Igy tehát a közgyűlést Máramarosszigeten december 3-án tartottuk meg kirándulás nélkül és pedig miután Máramarosmegyében időközben megalakult a Magyar Turista-Egyesület máramarosi osztálya, a máramarosi csoport tagjainak csekély részvéte mellett. Nagyobb kirándulások rendezése tekintetében egész év folyamán akadályul szolgáltak az árvizek és a kolerajárvány.

A turistaság élénkítésére útjavítások és útjelzések történtek, de nem olyan mértékben, mint kívánatos lett volna, mert e tekintetben is akadályul szolgált az állandó rossz időjárás, továbbá az, hogy a tagok majdnem 50%-a nem fizette be tagsági illetményét.

Intézkedések történtek még a menházak tűzkárbiztosítása és jókarban tartása tekintetében is.

Dacára annak, hogy a Magyar Turistaegylet máramarosi osztályának megalakulása folytán a máramarosi csoport valószínűleg meg fog szűnni, reményünk van, hogy a jelenlegi tagok összetartásával és új tagok szerzésével fel fogjuk tudni lendíteni az osztály ügyét.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 564 K, kiadás: 308'22 K; marad: 255'78 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 1161'98 K és ugyanannyi kiadás.

dr. Moldován Ferenc
titkár.

Farkas Jenő
ügyvezető alelnök.

Lőcsei osztály.

Elnök: Kaynár Gyula.

Ügyvivő alelnök: üresedésben.

Titkár: Fedor Miklós.

Pénztáros: Hornung Lajos.

Megilletődéssel kell jelentésem elején megemlékeznem Szentistványi Dániel ügyvivő alelnökünk elhalálozásáról, aki nagy úrt hagyott maga után osztályunk életében. Osztályunk az 1896-ik évben alakult s azóta egyhuzamban ő volt az ügyvivője, mindenkor nagy lelkesedéssel, páratlan szorgalommal és teljes ambícióval azon buzgólkodott, hogy városunk környékét úgy a közönséggel, mint az ide ránduló turistákkal megismertesse s megszerettesse. Számos turisztikai utat létesített, pihenőket állíttatott és menedékházakat építtetett. Legmaradandóbb alkotása a nevére elnevezett „*Daniháza*“, mely

legkedvesebb kirándulóhelye közönségünknek; de a „Gyula-“ és a „Gusztáv“-házak is neki köszönhetik létüket.

Tehát e téren való jeles munkássága kegyeletes kötelességünkkel teszi, hogy tisztelettel emlékezzünk meg érdemeiről és emlékét a Kárpát-egyesület évkönyvében is megörökítsük.

Működésünk: Osztályunk a lefolyt évben is buzgó tevékenységet fejtett ki: nagy gondot fordított a már meglévő menedékházak, utak és pihenőhelyek gondozására. Az észlelt rongálások jövőbeni megakadályozására felkérte a kiránduló közönség, hogy a kártevőket — tekintettel nagy áldozatkészségünkre, de a saját érdekében is — kimélet nélkül jelentse fel elnökségünknek, mely hivatalosan fog intézkedni az okozott károk megtérítése és a fenyegető megtorlás végett.

Programmunk: magában foglalja az összes források foglalását, a pihenőhelyek helyreállítását, a menedékházak befestetését; továbbá a „Szönyey-emlékkő“ kijavíttatását. Ez utóbbit annál is inkább készséggel megteszi, mert Szönyey Kálmán nemcsak mint volt polgármester, hanem mint osztályunk első elnöke és megalapítója is oly érdemeket szerzett egyesületünkben, hogy ezzel a szép kegyelettel tartozunk neki.

Ezidén tervbe van véve több társas kirándulás, melyre a közönség falragaszok által hivatik meg.

A tagok száma 92.

Az 1914-ik évre szóló költségelőirányzat megfelel az évi bevételnek.

Fedor Miklós
titkár.

Kaynar Gyula
elnök.

Sziléziai osztály.

Elnök: Müller Johannes.

Alelnök: Stecher Paul.

Pénztáros: Artl Maurin.

Jegyzők: Ausner Berthold és Neumann Arthur.

Választmányi tagok: dr. Pax, Körner Rudolf, Jost Ernst, dr. Freymark, dr. Klingmüller és Johr.

A tagok száma: 743.

Az 1914. január 20-án tartott közgyűlésen Müller elnök, ki a Magas Tátra föltárása körül kiváló érdemeket szerzett, leköszönt tisztségéről, mely alkalommal megható szavakkal búcsúzott kedves foglalkozásától. Helyére az eddigi alelnök Stecher Paul választott. Müllert a közgyűlés fáradhatatlan munkásságaért és idevágó érdemei elismerése jeléül a Sziléziai

osztály tiszteletbeli elnökségével tüntette ki. Müller gazdag tapasztalatait törekvéseink szolgálatában még továbbra is értékesíthetjük majd, amennyiben hűséges tanácsadóképpen továbbra is közöttünk marad.

A válaszmányból ez év folyamán megvált Wilde és Halbscheffel is, kiknek hűséges segítségeért szintén hálás köszönetet mondunk. Az ő helyükre dr. Klingmüller, dr. Freymark és Jahr kerültek.

Valamennyi látogatott havi gyűlésünkön, melyek mindenkor a Gartenstrasse-n levő hangversenyház felső termében folytak le, egy-egy előadás Magyarország és a Magas Tátra látogatásának szolt vagy pedig hangulatot keltett a természet és a hegység szeretete érdekében.

Dr. Neumann Rolf 1913. januári közgyűlésünkön „Bergfahrten in den Mieminger Alpen“ c. útleírásában kiemelte, hogy a magános bolyongás és a legmagasabb csúcsokon való egyedüllét az embert erejének tudatára és megbecsülésére juttatja és azonkívül közelebb hozza a Természethez.

Február 14-én Rumph Hans tartott előadást „Német diákok vándorlása a magyar román határhegységben“ c. alatt. Vándormadár módjára a természet iránti fiatalos lelkesedésével a még műveletlen területen nem csekély erőfeszítéssel folytatta útjait. Előadását képvetítéssel élénkítette.

Március 14-ét honi hegyeinknek szenteltük. Dr. Schube költői lendülettel festette az ő „Téli vándorlások a sziléziai hegyi erdőben“ c. előadását és saját felvételi képeinek vetítésével világította meg botanikai tanulmányait.

Stecher Paul október 28-án „Ein Blick auf Ungarn und auf seine wirtschaftlichen Verhältnisse“ c. előadását tartotta. Tárgyalta benne Magyarország földrajzi és éghajlati viszonyait majd ismertette lakosait és áttért az ország földmivelésére és iparára.

Dr. Maywald Fritz november 25-én érdekesítően beszámolt belseáfrikai útjáról „Mit der Grenzexpedition im Süden von Kamerun“ c. alatt, mely úton az új határ megállapítása érdekében maga is közreműködött volt. Sajtőkészítésű fényképfelvételei valósággal feltárták e vidéket

December 11-én Bröske Käthe asszony Zabrzeból igen népes hallgatóságát valósággal lebilincseltek „Tátrai magastúráim“ c. útirajzai, melyeket szintén képvetítéssel tett szemléletesebbé. Ezzel kapcsolatban Müller Johannes elnök ismételtén óva intett a magashegységben való veszedelmes magános bolyongástól, mivel az ismert, de feltétlenül jogos ellentétbe helyezkedett az eziránt lelkesedő előadókkal.

Még Szilézián kívül Dresdenben is képezte a Magas Tátra vetítéses előadás tárgyát, melynek osztályunk szolgáltatta képsorozatát. Az Óriáshegység egyesületben pedig Müller Johannes elnökünk tartott előadást „Land und Leute in Siebenbürgen c. alatt.

Osztályunk területén való munkálatokból mindenek előtt ki kell emelnünk a „Müller-út“ befejezését, mely ez évben osztályunk anyagi áldozatából a Sziléziai háztól egészen a Dr. Weisz-útig elkészült. Ezáltal a tervezett *felső turistaút* egy jó darabbal és szép vidéket feltáró résszel gazdagodott. Egyesületünk iglói középonti vezetősége ezt a vállalkozásunkat hathatóan támogatta.

További gondoskodásunk tárgya a Sziléziai ház volt. Törekvésünk azt állandóan magas nivón tartani. Hogy betérő hegyi vándoraink számára az ott tartózkodást úgy kellemessé, mint egyáltalában lehetővé tegyük, javítási, valamint megújítási célokra 1952/19 márkát fordítottunk, úgyhogy remélhetjük miszerint házunk jelenleg minden jogos kívánalmat kielégíthet. Mind e munkálatokat pénztárosunk *Artl Maurin*, Dénes Ferenc és Dr. Guhr Mihály-lyal egyetértve és együttesen vezette.

Az 1915. évvel kezdődő tagsági díj-felémelés a Sziléziai osztály valamennyi újonnan belépő tagjaira vonatkozik. Az eddigiiek tagsági díja továbbra is 3·50 márka marad. Ezt az osztályunkat annyira érdeklő jövedelmünket is Artl pénztárosunk fáradozásainak köszönhetjük, ki ez ügyben egyesületünk középonti elnökségénél megértő és hálára méltó előzékenységet tapasztalt.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 6970·20 M, kiadás: 6096·17 M; marad 874·07 M.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 6051·46 M, kiadás: 5430 M.

Stecher Paul
elnök.

Zólyomgyepei osztály.

Elnök: Csipkay Károly.

Alelnök: Huberth Aladár.

Titkár: Dr. Cserhelyi Vince.

Pénztáros: Bruóth Pál.

Kirándulásszervező: Göllner Béla.

Választmányi tagok: Battik Ödön, Boleman Lajos, dr. Burkovszky Kálmán, dr. Bothár Samu, Biró Béla, Bayer

Ferenc, Csesznák Gyula, Dohnányi Jenő, Ferenczy Ödön, Fischle Frigyes, Gáspár Béla, Göllner Béla, ifj. Gally Samu, dr. Herritz Gyula, Hugyecz György, Jeszenszky Sándor, Kócsy János, Keme Ignác, Kézsmárszky Kálmán, dr. Kollár Kamil, Novák Nándor, dr. Petrogalli Oszkár, Puschmann Ignác, Ráner Géza, Renner Pál, dr. Répási Mátyás, ifj. Rosenauer Lajos, Stempel Gyula, Szilassy Kelemen, Szumrák Samu, dr. Tilless Béla, Tulinszky Emil, Zachar István, Krumm Gusztáv.

A lefolyt esztendő a turistáügy iránti érdeklődés emelkedését mutatja. Egyesületünk tagjai dacára az ez évi szokatlanul rossz időjárásnak szorgalmasan látogatták megyénk remek kilátásokban dús hegyeit. A Krizsna csúcsán öt ízben, a Csierny Kamenyen három ízben, a Prasiván két ízben, a Veporon egy ízben jártak, Korytnicára háromszor, Körmöcbányára nyolcszor keltek át. Néhány tag a téli kirándulásokkal is megpróbálkozott, két sikirándulás volt a Rákóczi-kilátóhoz, egyszer pedig a Mosód feletti Vlacshovóra. Sajnos, hogy a sísportnak osztályunkban még kevés barátja van, pedig ezek a kevesen azt tapasztalták, hogy a természet télen még szebb képekkel kedveskedik, mint nyáron.

Részünk volt idegen turisták látogatásában is. A Magyar Turistaegyesületnek mintegy 25 tagja pünkösdi hétfőjén Körmöcbányáról átrándult Besztercebányára s körünkben néhány kellemes órát töltöttek el. Meglátogatott minket dr. Otto August is, akinek a Magas Tátra idegenforgalmának fejlesztése körül oly nagy érdemei vannak. Reméljük, hogy a megyénkben látottak arra fogják őt bírni, hogy osztályunk területének felkeresését honfitársainak figyelmébe fogja ajánlani.

Még a tél folyamán megkereste a Magyar Turistaegyesület osztályunkat, hogy az általuk kiadandó Magyar Baedeker zólyommegyei részét szerkesszük meg. Osztályunk e felhívásnak meg is felelt. A Baedeker besztercebányai részét Jurkovich Emil tankerületi kir. főigazgató, az osztálytitkár és pénztárnok, zólyomi részét dr. Rosenauer Ottó zólyomi polgármester, breznóbányai részét pedig Skrovina Samu tanár, Bruóth Pál osztálypénztárnok és Fáykiss Nándor készítették el. A Baedekernek besztercebányai részét azonfelül Lenk Sándor tagtársunk németre is lefordította, hogy azt dr. Otto újonnan kiadandó németnyelvű Tátra-kalauzában is felhasználhassa.

A turisták tájékoztatására Besztercebányán Göllner Béla tagtárs gyógszertára előtt útmutatótáblát akasztottunk ki. A táblán levő kilométerkép és alatta a magyarázat főleg a Besztercebánya környékén található kirándulóhelyeket ismerteti. Ebből tudhatjuk meg azt is, hogy osztályunk a f. évben ki-

jelezte a Vartovkára és innen a Micsinyei völgybe, a Rákóczi-hegyre a Zólyomszászfalun és Urvölgyön keresztül, a Korynicára Hédelen át, s a Körmöcbányára Kiralykán és Malakón keresztül vezető utat. Sajnos, hogy a közönség egy része még abban is kedvtelést talál, hogy a jelzéseket és különösen a jelzőtáblákat rongálja.

Menházainkat a környékünkön tapasztalható pusztítási hajlam miatt nem vagyunk képesek sem jókarban tartani, sem a kirándulók kívánalmainak megfelelő berendezéssel felszerelni. Különösen szenved a Rákóczi-hegyi kilátó, ahová az idén már több ízben erőszakosan behatoltak s alaposan meg rongálták az ablakdeszkákat és a belső berendezést is. A kir. ügyészségnél e miatt tett feljelentés nem vezetett eredményre, mert a tetteseket nem sikerült kinyomozni.

A tavaly tervbe vett szánkópályát az elmúlt télen nem létesítettük, egyrészt a kevés hó miatt, de másrészt főleg azért, mert amíg a micsinyei úton a szánkózás meg volt engedve, ez az igényeket teljesen kielégítette. Nagyobb gondot okoz ez a jövőben, mert arra kilátás nincs, hogy a szánkózás barátai a micsinyei utat a bekövetkező télen is használhassák. Hugvec György tagtársunk meg is szerkesztette a micsinyei völgyben a megyei úttal párhuzamosan haladó szánkópálya tervét, de ennek költsége 12,000 kor. lévén, ahhoz osztályunknak anyagi ereje nincsen. Ez csakis államsegéllyel volna keresztülvihető, azonban a földművelésügyi m. kir. miniszter úr kiküldöttje, Csik min. tan. úr, aki ezt a pályát megvizsgálta, nem találta alkalmasnak a kiépítésre. Sokkal kedvezőbbben nyilatkozott az úrvölgyi útról, amelyet kellő esése, kanyarulatai és vízbősége miatt érdemesnek talált arra, hogy az iránt az idegenek érdeklődését is felkeltsük. Ennek kiépítéséhez esetleg államsegély elnyerésére is lehet kilátásunk. Emiatt most ezen pálya tervei vannak készülődésben. Bár ez a pálya Besztercebányától mintegy 6 km nyire fekszik, ez a távolság nem akadály a pálya felkeresésének, mert a hermándi h. é. vasutnak az olmányfalvai állomása csak három percnnyire fekszik a pályától és remény van rá, hogy a vasuti közlekedés megfelelő lesz.

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy osztályunk a folyó évben jelentékenyebb adományokban részesült: így a Besztercebányai Takarékpénztár r. t.-tól 150 koronát, a Besztercebányai Hitelbanktól 40 koronát, Breznóbánya városától 50 koronát, a Breznóbányai Takarékpénztártól 20 korona adományt kaptunk. Kívánatos volna, hogy ezt a hálás köszönetre érdemes cselekedetet minél többen megismételjék.

Zárószámadás 1913-ról. Bevétel: 1748·54 K, kiadás: 1475·12 K; marad: 273·42 K.

Költségelőirányzat 1914-re. Bevétel: 820 K és ugyanannyi kiadás.

Dr. Cserhelyi Vince
titkár.

Síosztály.

Székhelye: Igló.

Elnök: dr. Bruckner Győző.

Titkár: Rokfalussy Lajos.

Pénztáros: ifj. Marcsek Aladár.

Intézőbizottsági tagok: Balla Gyula és dr. Forberger Béla.

Az osztály 1913. december 12-én alakult meg, miután a síosztály ügyrendjét a M. K. E. november hó 16-án tartott központi választmányi ülése jóváhagyta. Az osztály igen tevékeny működést fejtett ki a sísport népszerűsítése érdekében. Síkurzust tartott, ugrósáncot építtetett és vasárnaponként kellő propaganda mellett a Magas Tátrába rendezett sikertelt és népes síkirándulásokat. A Tátrába az osztály összesen 15 társas kirándulást rendezett (Csorbató, Furkotavölgy; Mlinicavölgy, Fátyolvízesés, Trigán, Patria, Poprádi tó, Sziléziai ház, Nagytarpataki völgy, Tátralomnic, Zöldtó, Kopahágó). A legtöbb kirándulás célpontja a kitünő sítérep könnyű megközelíthetése és olcsósága miatt Csorbató és vidéke volt. Gyakran rendezett az osztály kirándulásokat a Schulerlochba, a Parnasusra és Gánócra. A síkirándulásokon átlag 20—25 sielő vett részt. Minden kirándulásön voltak hölgyek is. A síosztály szép erkölcsi sikerre is tett szert, amennyiben titkára *Rokfalussy Lajos* az első országos síversenyen Kőrmöcbányán a junior-táversenyen elnyerte az első díjat. Rokfalussy a 8 kilométeres pályát 24 perc 5 másodperc alatt futotta be és szép ezüstserleget nyert. A Tátraszéplakon tartott nemzetközi síversenyen az osztály nevében hárman vettek részt. A kezdők versenyén *Teschler Imre* második lett, aki a 6 kilométeres pályát 29 perc 34 másodperc alatt futotta be és így bronz plakettet kapott.

A síosztály beszerzett az Iglói osztály anyagi támogatása mellett hat pár lilienfeldi kötésű sit és azokat csekély használati díj ellenében rendelkezésére bocsátotta az egyesületi tagoknak. A tervezett háziversenyt a rossz hóviszonyok miatt ezidén nem tarthatta meg az osztály.

A tátrai mentőügy rövid ismertetése.

A Magyarországi Kárpátgyesület,¹ a Magyar Turista Egyesület és a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület a mentőügy szervezésére egymással szövetkeztek és megalakították 1913. december 28-án az egyletközi Tátrai Önkéntes Mentő Bizottságot (rövidített neve T. Ö. M. B.), mely a mentőakció minden teendőinek végzését elvállalta.

A mentés költségeinek fedezéséről oly módon történik gondoskodás, hogy a M. K. E. és a M. T. E. tátrai menházaiiban egyleti tagoktól 10 f., nem tagoktól 20 f. belépti díjat szed. Az ily módon egybegyűlt összeg az egyes egyesületek saját mentőalapját gyarapítja. Ezeket az alapokat átengedik az egyesületek a Tömbnek a mentési költségek fedezésére.

A Magyar Tátra más tulajdonosok kezelésében levő menházaknál is beléptidíjak szedetnek a mentőalapra. Az alap növelésére gyűjtések, előadások, hangversenyek stb. rendeztetnek. Önkéntes adományok köszönettel fogadtatnak.

A Tömb jelenlegi elnöke (az 1914—15 évekre), mint-hogy a M. K. E. van soron az elnöki állás betöltésénél, Dr. Guhr Mihály Tátraszéplak, alelnöke Dr. Szász Ágoston Szepesszombat, jegyzője Hefty Gy. Andor Késmárk, pénztárosa Thirring Gyula Igló.

A mentésről a Magyar Tátra minden mentőhelyén (menházban, fürdőigazgatóságnál, esetleg bazárookban) szerezhető könyvecske ad fölvilágosítást. A könyvecske megmondja, mit kell tennünk balesetkor: kit értesítsünk, hol jelentsünk balesetről jövő hírt, honnan kaphatunk segítséget, mi a vészjel, stb.

A Tátrai Önkéntes Mentő Bizottság szervei: jelentőhelyek, mentőhelyek, önkéntes és hivatásos mentők.

Jelentőhelyek a lakott menházak és vadászházak, valamint egyéb a helységben levő lakóhelyek. A jelentőhely a balesetről kapott értesítést azonnal továbbítja a mentőhelynek, gondoskodik segítségéről.

Mentőhelyek a fürdőhelyek és a mentés azonnali megindítására alkalmas (mentőeszközökkel felszerelt) menházak. A mentőhely, mint ilyen a T. Ö. M. B. táblájával van ellátva. Vezetője a Tömb által erre fölkért egyén, távollétében a Tömb által jóváhagyott helyettese.

A mentőhely, valamint a körzetek vezetősége, ha balesetről értesül, segélynyújtás végett azonnal intézkedni tartozik.

¹ A M. K. E. a Tömb. alapszabálytervezetét az 1913. november hó 16-án tartott választmányi gyűlésen fogadta el.

Minden menházban nyomatott utasítások is ki lesznek függesztve.

A Tömb a Tátrát körzetekre osztja. Minden körzet néhány völgyből, az alattuk fekvő fürdőhelyekből és a legközelebbi városból áll. A körzet vezetője ellenőrzi a jelentő és mentőhelyek felszerelését és működését, nyilvántartja a mentőket, expedíciókat küld ki, stb.

Hivatásos mentők a M. K. E. turistavezetői.

Önkéntes mentők oly hegymászók, akik e célra a Tömbnél jelentkeznek. Mentéskor fölmerülő költségeiket a Tömb megtéríti. [Figyelembe ajánljuk tankönyvként: „*Die erste ärztliche Hilfeleistung bei Erkrankungen und Unglücksfällen auf Alpenwanderungen*“ von Dr. August Lieber. Verlag der Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, Innsbruck. (E kis könyv 83 oldal, ára 60 fillér. Könnyűsége miatt túrán zsebben hordható.) Kitűnő, gazdagon illusztrált tankönyvecske: „*Leitfaden der ersten Hilfe*“ von J. Lamberg. A könyv megjelent 1913. évben, 275 oldal ára 6 K. Kiadja Urban und Schwarzenberg, Wien I. Maximilianstrasse 4.]

A Magas Tátrát gyors mentés céljából a következő körzetekre osztotta a Tömb: 1. javorinai, 2. késmárki, 3. szepesszombati, 4. poprád-nagyszalóki, 5. iglói, 6. líptószentmiklósi. Létrejött tehát a Tömb. Azon egyesületek pedig, melyek azt megalkották, melyek a mentés szép ügyét szívükön hordva, végre valahára alapot találtak a békés, sikeres együttműködésre, tartsanak immár össze őszintén és hűségesen, kerüljék el azon ütközőpontokat és súrlódófelületeket, melyek körül elhínhetnők a széthúzás és a viszály magvát, nehogy az egyesületek között létrejött kívánatos szövetség megbomolhasson. Tartsuk szem előtt a magasztos célt és kövessük vállvetett, serény munkában azon utat, melyen közös ügyünknek legjobban használhatunk. Keressük tehát azon érintkező helyeket, melyek az egyesületek közti bizalmat ébrentartás és növelve, a baráti viszonyt szilárdítják, mert a jelenleg teremtett áldásos szövetségi viszony ápolása, megszilárdítása — nemes ügyünk érdekében — mindnyájunk kötelessége

Ti bajtársak pedig, akik a bércünk rögös sziklaösvényeit járjátok, kiket a Tátra megajándékozott ragyogó emlékek kincses adományával, kik hálával gondoltok a hegyi életre, akik gyakran láttátok, hogy a hegymászók egymásra vannak utalva, nyújtsatok segédkezet rászorult társaitoknak! Jertek, fogjunk össze mindannyian, legyünk eggyek bajtársi szent törekvésünkben: segítsünk annak, kit hűtlenül cserben hagyott a bércet csapodár szerencséje!

Grósz Alfréd.

A Magyar Turista Szövetség megalakulása.

1913. november hó 30-án megalakult a Magyar Turista Szövetség Budapest székhellyel. A szövetség működési köre kiterjed a magyar szent korona országainak egész területére és célja a magyarországi turista- és hegymászó-egyesületek tömörítése, a turistaság, természet szeret, hegymászás és idegenforgalom fejlesztése s széleskörű terjedése az erre a célra szolgáló összes eszközök felhasználásával. A szövetségnek rendes tagja lehet minden turistasággal, hegymászással vagy idegenforgalommal foglalkozó, jóváhagyott alapszabállyal bíró más egyesületek ily célú al- vagy szakosztályai. A rendes tagsági díj, a tagegyesület vagy szakosztály tagjainak számát véve alapul, személyenként és évenként az első ezer tag után 20 fillér, ezer tagon felül kétezer tagig 15 fillér, kétezer tagon felül 10 fillér. Ez a díj azonban egyik rendes tagegyesület, illetve szakosztály után sem lehet kevesebb évenként 20 koronánál. A tagsági díj félevenként fizetendő, a július 31, illetve január 31 iki taglétszám alapján. Minden rendes tagnak minden befizetett 20 fill. tagjáruléka után egy szavazata van, a közgyűlésen igazolt szavazatok egyharmadánál többet azonban egy tag sem gyakorolhat. A szövetség szervei a szövetségi közgyűlés, a szövetségi tanács, számvizsgáló bizottság és egyéb bizottságok. A legfontosabb hivatása kétségkívül a szövetségi tanácsnak lesz, mely elnökből és a rendes egyleti funkcionáriusokon kívül 12 választott tanácsosból, a tagegyesületek, illetőleg szakosztályok mindenkori elnökeiből, illetve vezetőiből és a bizottságok elpökeiből áll. A Magyar Turista Szövetség vagy maga ad ki hivatalos lapot, vagy a szövetségi közgyűlés, illetve ennek felhatalmazása alapján a szövetségi tanács egy bizonyos időszakra valamely lapot szövetségi hivatalos lapul választ szerződésben megállapítandó feltételek mellett.

Ezek azon főbb, alapszabályokban lefektetett intézkedések, melyek a Magyar Turista Szövetség célját, törekvéseit és szervezetét képezik. Egyesületünk választmánya 1913. év november 16-án tartott választmányi ülésén foglalkozott behatóan a Magyar Turista Szövetségbe való belépés kérdésével. És bár ezen választmányi ülésen azon nézet is nem csak kifejezésre jutott, de visszhangra is talált, hogy a M. K. E.-nek országos jellegénél, a szövetség által kitűzött feladatok ugyanazonos voltánál és a szövetségbe való belépésből reája háramló tetemes megterhelésnél fogva nem feltétlenül szükséges a csatlakozás, a választmányi ülés nagy többsége mégis azon álláspontra helyezkedett, hogy nem akar akadályokat gördíteni

az országos turista szövetség megalakítása elé, mely az összes hazai turistaegyesületek tömörítésének és együttműködésének szép eszméjét űzte ki céljául és ezért elvileg hozzájárult a szövetség megalakításához. Ugyanezen választmányi ülés egyesületi képviselőket küldött ki az 1913. évi november hó 29. és 30-án Budapesten tartott országos turista nagygyűlésre, melynek keretében a Magyar Turista Szövetség megalakult. A M. K. E. képviselőtében az alakuló közgyűlésen a következők vettek részt: gróf Teleki Sándor elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Dr. Dalmady Zoltán, Dr. Filárszky Nándor, Dr. Forberger Béla, Dr. Groó Béla, Dr. Haberern J. Pál, Dr. Jármay László, Münnich Kálmán, Dr. Posewitz Tivadar, Reichart Dezső, Seltenreich Kornél, Dr. Szász Emil és Weisz Miksa.

Az alakuló közgyűlésen 45 turistaegylet, osztály, illetve sportegyesületek turistaosztálya jelent meg 11,662 hazai turista képviselőtében. A nagyobb turistaegyesületek közül nem képviseltette magát az Erdélyi Kárpátgyógyászati Egyesület. Ezernél több taggal bíró egyesületek a Magyarországi Kárpátgyógyászati központtal és 10 osztállyal (3000), a Magyar Turistaegyesület központtal és 6 osztállyal (2730) és a Mecsek-Egyesület (1400). Ötszáz tagnál többet számláló egyesületek: Aradi Turistaegyesület (600), Dunántúli Turistaegyesület (520), Magyar Tanítók Turistaegyesülete (800), Természetbarátok Turistaegyesülete központtal és 8 csoporttal (800). Ezenfelül megjelentek az alakuló közgyűlésen: Alba Siklub (52), Anonymus Turistaegyesület (60), Budapesti Egyetemi Turistaegyesület (100), Budapesti Turistaegyesület (200), Gyopár Turistaegyesület (100), Magánalkalmazottak Turistaegyesülete (70), Nyugatmagyarországi Turistaegyesület (150), Budai Tornaegylet turistaosztálya (200), Selmechányai főiskolai atlétikai klub (70), Munkástestedzők Egyesületének turistaosztálya (60), Fővárosi Sportkör turistaosztálya (180), Sportkedvelők Köre (80), Magyar Általános Hitelbank Sportegyesületének turistaosztálya (20), Rigler-Sportklub (30).

A M. K. E.-et az a megtiszteltetés érte, hogy agilis, ügybuzgó elnökét, gróf Teleki Sándort az alakuló közgyűlés egyhangú lelkesedéssel az alakuló közgyűlés vezetésére kérte fel, majd pedig az alapszabályok letárgyalása és megállapítása után, a nyomban megtartott tisztújítás alkalmával újból egyhangú lelkesedéssel a Magyar Turista Szövetség elnökévé választotta. Elnökünk azonban ezen megtiszteltató állást többszöri felkérés dacára sem fogadta el, egyrészt nagy elfoglaltságára való hivatkozással, másrészt pedig arra való tekintettel, hogy ő tisztán és kizárólag a M. K. E.-nek akarja minden erejét

és idejét szentelni és mert az egyesület a Tátrával együtt a szívéhez nőtt.

Az alakuló közgyűlés alelnökévé Münnich Kálmán, jegyzőjévé Dr. Forberger Béla választott. Az igazoló és jelölő bizottság elnöki tisztét Fischer Miklós látta el. Ő terjesztette elő a magyar turistaszövetség alaptervezetere vonatkozó módosító indítványokat, melyek nagyrészt elfogadtattak. Így biztosítva lett az alapszabályokban az is, hogy a Szövetség mint ilyen, menedékházakat, utakat, kilátótornyokat nem építhet, hanem ha megfelelő anyagi eszközökkel rendelkezik, úgy az illető egyesület rendelkezésére bocsátandó a megfelelő összeg, melynek területén a tervbevett építkezés létesítendő és ezen egyesület közreműködése mellett építendő az országoérdekű turistalétesítmény.

Az alapszabályok letárgyalása után megejtett tisztújításként alkalmával a szövetségi tanácsba megválasztottak a M. K. E. tagjai közül társelnöknek Fischer Miklós, alelnöknek Déne Ferenc, tanácsstagoknak Dr. Jármay László, Münnich Kálmán és Dr. Posewitz Tivadar.

A Magyar Turista Szövetségnek az alakuló közgyűlése megválasztott tisztviselői a következők: Elnök: gróf Telek Sándor (M. K. E.); ügyvezető elnök: Dr. Thirring Gusztáv (M. T. E.); társelnökök: Balogh Károly (Mecsek E.), Fischer Miklós (M. K. E.), Hatvan Ferenc (D. T. E.), Dr. Jankovics Marcel (M. T. E.), gróf Lázár István (E. K. E.), Röser János (T. T. E.), Schill József (Aradi T. E.); alelnökök: Dr. Demjén Géza (M. T. E.), Dénes Ferenc (M. K. E.), Kiss József (Mecsek E.); főtitkár: Votisky Zoltán (B. Egyetemi T. E.); titkár: Dr. Csepesányi Tibor (B. E. T. E.); jegyző: Királ Albert (Termb. T. E.); II. jegyző: Dr. Gáspár Ernő (B. T. E.); ellenőr: Dr. Jolesz Imre (F. S. K.); tanácsstagok: Benkó Mihály (M. T. E.), Déri József (M. T. E.), Dezső Árpád (Mag. All. T. E.), Dubiczky István (Termb. T. E.), Wissinger Árpád (B. T. E.), Dr. Jármay László (M. K. E.), Dr. Komarniczky Gyula (B. E. T. E.), Münnich Kálmán (M. K. E.), Plökl Antal (M. T. E.), Dr. Posewitz Tivadar (M. K. E.), Dr. Vigyázó János (B. E. T. E.), Dr. Vita Emil székesfővárosi tanácsnok; szánvizsgáló bizottság: Holfeld Henrik elnök, Fischer Richárd, Dr. Weisz Miksa tagok; póttagok: Wildmann Imre és Kozma Árpád.

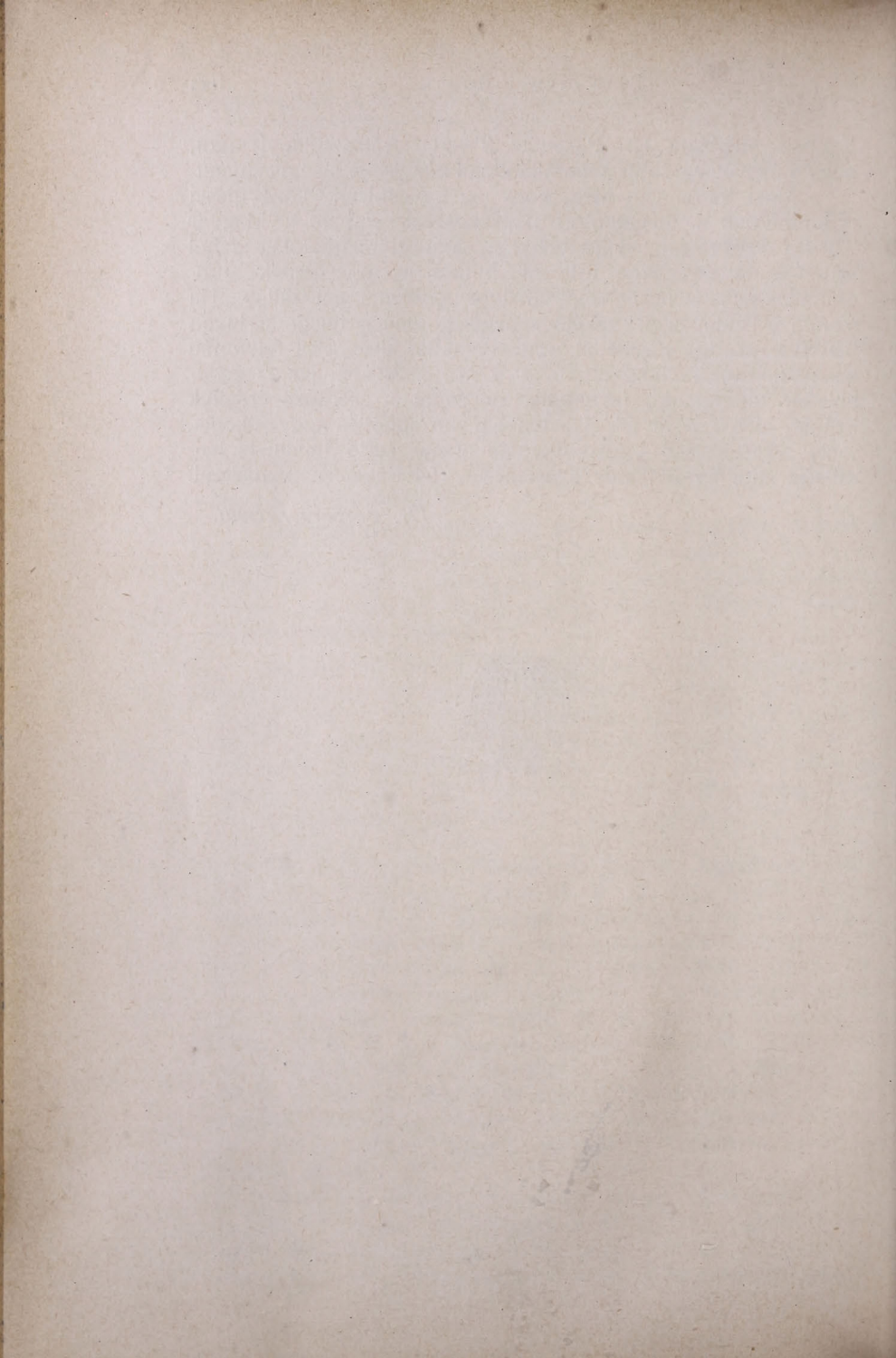
A f. évi február hó 14-én tartott választmányi ülés tudomásul vette az elnökségnek a M. T. Sz. megalakulásáról szóló jelentését és elhatározta, hogy a M. K. E., mint egysegyes egyesület összes tagjaival belép a szövetségbe tagnak

Egyben megbízta Dr. Posewitz Tivadar választmányi tagot, hogy a szövetségi tanácsban állandóan képviselje az egyesületet.

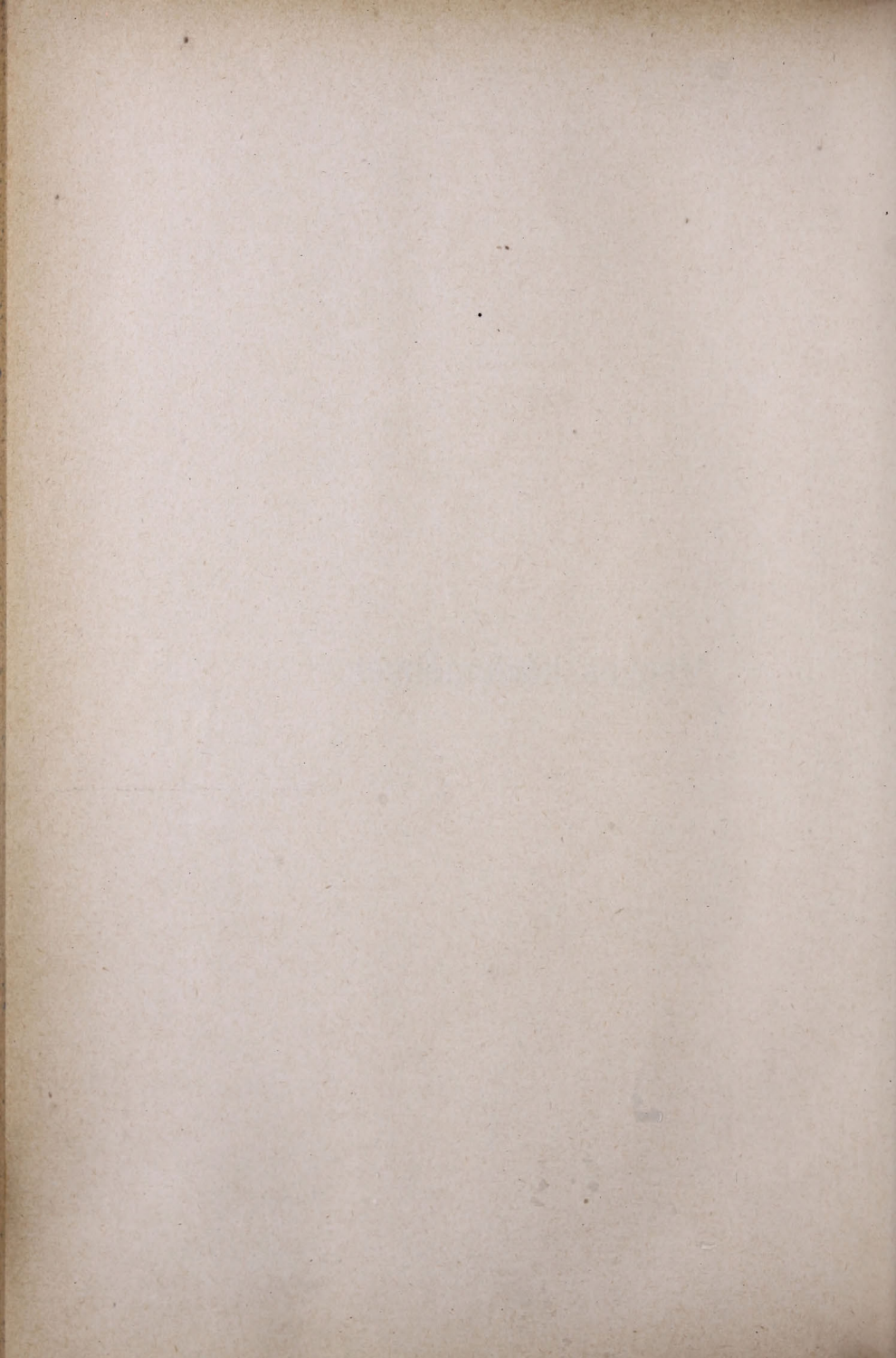
Most hátra van még, hogy az egyesületek közgyűlései is kimondják a megalkotott alapszabályok alapján a Magyar Turista Szövetségbe való belépést, ami előreláthatólag sehol sem fog nehézségekbe ütközni, miután az egyesületek autonómiáját a szövetségi alapszabályok kellően respektálják. Ha azután a Budapesten székelő szövetségi tanács feladatát híven betöltve arra fog törekedni, ami az alakuló közgyűlés folyamán számtalanszor felhangzott, hogy a M. T. Sz. legyen az egyesületek támogatója, istápolója, ne pedig a széthúzó érdekek szítója, akkor a M. T. Sz. tényleg hézagpótló nagy alkotás, mely hivatva lesz a turisztikának országszerte hatalmas lendületet adni és általános elterjedését, felvirágzását biztosítani.

Dr. Forberger Béla.





Vegyes közlemények.



A Magas Tátra 1913. évi új túrái.

I. Új túrák.

Az 1913-iki év, az előbbi esztendőök gazdag eredményéhez viszonyítva, kevés új túrát hozott, főleg azért, mert a nyári hónapok folyamán majdnem szüntelenül tartott esőzés és a többszöri erős havazás rendkívül akadályozó tényezőként szerepelt. Ha egy-egy ritkán előforduló derűsebb nap jobb idők csalfa reményével kecsegtetett, sietve igyekeztek a csúcsok régióiba az új tervek megvalósítására törekvő hegy-mászók csapatai. Nagy lelkesedésüket és duzzadozó ambíciójukat azonban mindig kegyetlenül lehűtötte egy tisztességes zuhany, amelynek víze a nagy pénzáldozatok árán megépített turistaösvényeket borzasztóan megrongálta, sőt néha a patakok hidjait is elsodorta.

Ennek folytán csak kevés új túráról számolhatok be:

Koprova-csúcs. Az északnyugati gerinc első teljes bejárása a csúcstól az 1926 m. pontig. Grósz Alfréd. Június 5.

Kopkicsorba és a **Róth Márton-csúcs** közti gerinc első teljes bejárása. H. Bednarski, R. Jaeger, K. és A. Schiele. Július 24.

Sárkányfal. Új variáns délről: a déli fal kéménysorozatainak (Kienast—Komarniczki Román—Vanjura út) átmászása után, a Breuer-torony csúcstömegéhez közel érve, nem térünk le a keleti falba, hanem mindvégig a gerincet követtük a Breuer-torony tetejéig Grósz Alfréd és Zuber Oszkár. Június 4.

Kis Viszoka. Az északkeleti fal első átmászása. Teschler Imre és László. Szeptember 5.

Vöröspataktorony. A déli gerinctörés első átmászása. Dr. Komarniczki Gyula és Teschler Imre. Május 11.

Petrik-csúcs. Az északkeleti fal első átmászása. Dr. Z. Klemensiewicz és neje. Július 24.

Nyugati Villa-csúcs Új út a déli falon. Hefty Gy. Andor és Dr. Komarniczki Gyula. Július 23.

Stara (A Novi mellett). Új út nyugatról. Grósz Alfréd. Június 20.

II. Első téli megmászások.

Hlinszka-torony. Rokfalussy Lajos. Január 5.

Javorove (Antónia)-*csúcs.* Hefty Gy. Andor és Laufer István. Január 5.

Roth Samu-csúcs és Tetmayer-hágó. Hefty Gy. Andor és Dr. Komarniczki Gyula. Február 9.

Középhegység (sível). Dr. Komarniczki Gyula. Február 11.

Sirató Dr. Jordán Oszkár, Rokfalussy Lajos és Votisky Zoltán. Március 17.

Kopki. Hefty Gy. Andor és Dr. Komarniczki Gyula. Március 22.

Krygowski horhos—Keleti Vaskapú-csúcs. Horn K. Lajos és Kátai Ernő. Március 22.

Róth Márton-csúcs. Horn K. Lajos és Kátai Ernő. Március 23.

Csubrina. Laufer István és Maurer Arthur. Március 24.

Döller-torony—Martin torony—Rumpelt-torony—Dyhrenfurt-torony. Hefty Gy. Andor és Rokfalussy Lajos. Március 25.

Simon-torony. Grósz Alfréd és Kregczy Tibold. Március 26.

Kozia Przelecz—Kozí Wierch—Kozie Czuby. J. Lande. J. Malachowski. Március 26.

Átkelés a *Rovátka-hágón a Poduplazki-völgyből.* J. Borkowszki, Stanislaus Byrcyn és W. Skóvczewski. Március 28.

Erzsike-torony. Dr. O. Erich Meyer és neje Március 30.

Békástavi torony—Ökörhát-torony. Grósz Alfréd. Április 5.

Osztratornyok Schmidt Gizella és Grósz Alfréd. Április 27.

Jegestavi hágó és Jegestavi csúcs. Hefty Gy. Andor és Rokfalussy Lajos. Április 27.

Csorbai torony—Mlinicavölgy-torony. Grósz Alfréd. Április 30.

Grósz Alfréd.

Hazslinszky Fr. és K. G. Limpricht levelezéséből.

Közli: Györffy István (Lőcse).

Hazai botanikai történelmünk fényesen kiemelkedő alakja: *Hazslinszky Frigyes*, akinek életére vonatkozó minden kis adat felemlítésre méltó, hiszen az ő működési ideje külön kort képez, annyira, hogy joggal jegyzi meg *Dr. Degen Árpád Simonkai*-ról írott szép biographiájában: „Azt hiszem,

nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy *Hazslinszky* működésének derekán a növényrendszertani disciplinák művelésének centruma nem egyetemeinken, hanem az eperjesi evang. collegiumban keresendő“ (Magy. Bot. Lapok IX. 1910. : 4.)

A nagy férfiúnak egypár levele került kezembe, részben tulajdonomba, amelyeknek közlését érdemesnek tartom tudományos értékük nélkül fogva.

Két *Hazslinszky*-féle levél tulajdonomat képezi, amelyhez úgy jutottam, hogy a híres bryologus: *K. G. Limpricht* halálával a *Max Weg* leipzig-i antiquariumába került könyvek közül megvettem az „Északi Magyarhon lombmohái“ (Math. és Természettud. Közl. IV. 1865/66 : 404—470) c. füzetet, amelybe — végtelen nagy öröömre — *Hazslinszky*-nak két, *Limpricht*-hez írott levele volt beragasztva.

Ez a két *Hazslinszky*-féle levél már magában is igen becses, de még értékesebbé teszi és teljesen érthetővé válik azok által az alábbiakban közölt levelek által, amelyeket *Dr. Dégen Árpád* úrtól (Budapest), egyetemi m. tanár, a m. kir. állami vetőmagvizsgáló állomás igazgatójától kaptam volt meg másolatban — amiért e helyen is őszinte és hálás köszönetemet fejezem ki — akinek viszont *Hazslinszky* fia: *Dr. Hazslinszky Húgó* orvos úr bocsátotta rendelkezésre a két *Limpricht*-féle, *Hazslinszky*-hoz intézett levelet.

Szükségesnek találom külön megjegyezni, hogy a leveleket — természetesen — a legnagyobb pontossággal másoltam le.

Hazánk mohflóráját érdeklő 2 levele *Hazslinszky*-nak tulajdonomban van, mint előbb említém, a *Limpricht*-nek küldött cikk hátsó részén beragasztva.

Limpricht nagy művében (in *Rabenhorst's Krypt.*—Fl. II. Aufl. IV. Bnd. I—III. Abt.) sokszor hivatkozik *Hazslinszky* adataira s olyan *Hazslinszky*-féle adatokat is említ, amelyeket maga *Hazslinszky* nem említ fel írásaiban. *Limpricht* javításait és pótlásait részben éppen ezeknek a leveleknek alapján tette.

Az első levélben évszám nem szerepel, de ezt is elég pontosan megállapíthatjuk, mert *Limpricht* egyik cikkében (*Über die Laubmoose der Hohen-Tátra* — 52. Jahr.-Ber. d. Schles. Gesellsch. für vaterl. Cultur. Breslau 1875) már beveszi a *Hazslinszky* leveléig közölte adatait: „Inzwischen sind von *Hazslinszky* für die Tátra nachgewiesen, aber noch nicht veröffentlicht worden — etc.“ (l. c. p. 93).

Később, amikor *Dr. Degen Árpád* igazgató úr rendelkezésemre bocsátotta a két *Limpricht*-féle levelet, az időpont is pontos megállapítást nyert.

Célszerűség és érthetőség kedvéért a leveleket a levelezés és feleletadás sorrendjében közlöm:

I.

K. G. Limpricht 1. levele Hazslinszky Frigyeshez.

„Breslau, Paradiesgasse 4, d. 22./7. 73.

Hochgeehrter Herr!

Ohne die Ehre zu haben, Ihnen bekannt zu sein, bin ich so frei, Sie um eine Gefälligkeit zu bitten.

Ich habe im Juli die Hohe Tatra besucht und dort Laub- und Lebermoose gesammelt. Allerdings konnte ich aus Rücksicht auf meine Begleiter nur wenig Zeit aufs Sammeln verwenden, dessen ungeachtet glaube ich mit einigen Arten die Flora dieser Gebirge bereichern zu können.

Eben bin ich nun damit fertig, das schon Bekannte zusammenzutragen, doch ist es mir unmöglich gewesen, Ihre Arbeit: *die Laubmoose Nordungarns* aus den Schriften der ungar. Akademie 1866 zu erlangen. Allerdings wird mir die Benützung nur zum Theil möglich werden, doch hoffe ich wenigstens mit den Standortsangaben ins Klare zu kommen, wie mir das mit Ihrer Arbeit über die Lebermoose der Hohen Tatra in den Verl. des Vereins für Naturkunde zu Pressburg ja halb und halb gelungen ist.

Jedenfalls möchte ich mich sichern, nicht schon publicirte Standorte zu wiederholen.

Es bleibt mir daher nichts anderes übrig, als mich direct an Sie mit der Bitte zu wenden, mir die Einsicht in Ihre Arbeit gütigst zu vermitteln.

Wenn ich Ihnen für diese freundliche Bemühung auf irgend eine Weise gefällig sein kann, so bin ich dazu mit dem grössten Vergnügen bereit.

Hochachtungsvoll und ergebenst

G. Limpricht

Lehrer a. d. ev. Mittelschule.“

II.

Hazslinszky Frigyes 1. levele K. G. Limprichthez.

„Hochgeehrter Herr!

Beiliegend übersende die gewünschten Arbeiten. Sollte manches für E Wohlgeboren unverständlich sein, so belieben einen der in Berlin studierenden Ungarn aufzufordern, er

wird Ihnen gern das Ganze mit Einschluss der Einleitung, die Sie vielleicht auch interessieren wird, übersetzen.

Ich war schon fast seit 8 Jahren nicht in der Tatra, höchstens von heuer einen halben Tag — meine Aufmerksamkeit habe ich gegenwärtig dem südöstlichen Theil des Landes zugewandt —: dem ohnerachtet hat sich auch die Tatraer Moosflora erweitert — Eine neuere Zusammenstellung habe ich nicht versucht, höchstens in Excursionsberichten einen oder d andere Erfahrung angeführt. Einige Berichtigungen oder Erweiterungen will ich mittheilen.

Pleuridium subulatum d Nordens ist *P. alternifolium*.

Anoetangium compactum β *depauperatum* sammelte ich auf d Altwaldödorfer Felsenwand.

Weisia fugax viel in d gr Kohlbach u im Hinszka Thal.

Cynodontium gracilescens ist *C. alpestre* Wahlb. [? adnot. Gv.]

D. polycarpum subalpinum Kohlbach.

Dichodonticum pellucidum Tatra Na Koscharisko Belaer Alpen.

Dicran. Sauteri Drechselhäuschen.

D. scottianum neue Form d *D. flagellare*.

Fissidens crassipes b. Bartfeld, ferner in d Tatra.

Blindia acuta auch b. Fischsee.

Pottia crinita gehört z. *P. cavifolia* Dick.

Anacalypta latifolia Störnberg, Rothe Lehm, Eisernes Thor.

Barbula convoluta Hegwasserthal bis herauf zum eisernen Thor.

B. laevipila ist *B. papillosa* Wils.

B. gracilis Tatra Lange Seethal.

Leptobryum pyriforme zieht sich bis auf die Kralova hola u ins Hinszka Thal bis subalpin.

Webera polymorpha Kopa Pass = Sattel.

W. cucullata Hinszka Thal, Polnischer Kamm.

B. Pseudotriquetrum im Hinszka Thal bis subalpin.

Pyl. polyantha, β *rostrata* S. 445. gehört zu *Platygyrium* repens.

Brachythec Mildeanum Tatr. b. Kesmark.

Hypnum arcuatum Lindb. Vorberge d Tatra.

Meine u Rehmann *Grimmia torquata* falsch ebenso *Gr. sulcata*.

Orthotrichum rupestre bei Schwarzwaag von Lojka gesammelt.

Taylori serrata samt β *stoloniferum* bei Meerauge v. Lojka gebracht.

Splachnum sphaericum Tatra Meerauge.

Sphagn. fimbriatum Wils. am Fusse der Tatra.
— *Girgensohnii* bei Schmecks.

Das wäre wohl das Vorzüglichste meiner Erfahrungen
— was Sie wenn Sie wollen benützen u publiciren können.

Die Tatra ist zwar das best durchforschte Gebiet im
Lande, u doch liefert auch jetzt mir noch jede Excursion
was Neues, obwohl meine Aufmerksamkeit sich auf Alle
Naturprodukte zerstäubt — Und muss natürlich mehr liefern
wenn man die Aufmerksamkeit auf eine Arte Producte con-
centrirt.

Mit Hochachtung Eperies d. 27. Aug.

Prof. *Friedr. A. Hazslinszky.*“

III.

K. G. Limpricht 2. levele Hazslinszky Frigyeshez.

„Breslau, Paradiesgasse 4, d. 10/9. 73.

Hochgeehrter Herr!

Sie haben mir durch gütige Zusendung Ihrer beiden
geschätzten Arbeiten eine recht grosse Freude bereitet, wofür
ich Ihnen hiermit meinen wärmsten Dank ausspreche. Gleich-
zeitig erlaube ich mir, Ihnen einen Separat Abdruck zuzusenden,
der in meinen Nachträgen zur Bryologia Silesiaca einige Be-
reicherungen zur Laubmoosflora Ihrer Heimath enthält, so
Tetraplodon angustatus, *Anomodon apiculatus*, *Thuidium*
decipiens etc. indem nämlich bei auf wenige Ausnahmen sich
alle Standortsangaben von der Babiagora sich auf die unga-
rische Seite beziehen. Ich habe aus reiner Bequemlichkeit,
um nicht einen eigenen Aufsatz zu schreiben, meine Funde
hier aufgeführt, damit sie an die Oeffentlichkeit kommen; die
Lebermoose von der damaligen Excursion habe ich noch
nicht publiciert. Wie ich mich durch Ihre Arbeit überzeuge,
sind die Laubmoose Nordungarns viel besser bekannt, als ich
ahnte, daher schrumpfen auch die Ergebnisse meiner Excur-
sion, soweit sie die nordungarische Moosflora im Allgemeinen
betreffen, auf wenig Novitäten zusammen, so *Brachythecium*
Starkii (geht vom Fusse der Südseite bis zu den 5 Seen des
Kl. Kohlbach-Thales), *Webera Breidleri* Jur., *Timmia austriaca*,
Neckera Besseri, *Cylindrothecium concinnum*, *Hypnum*
stramineum (noch bei 6000'); dass *Sphagnum rigidum* et
subsecundum schon bekannt sind, glaube ich annehmen zu
müssen, wenn auch die letzte Seite Ihrer Arbeit fehlt.

Manch schönen Fund hat Freund *Fritze* schon vorweg genommen, vergl. dessen Karpatenreise (Zool. bot. Verh. Wien 1870). Für Ihre handschriftlichen Nachträge bin ich Ihnen ebenfalls dankbar; ich werde sie in meiner Arbeit, der ich doch die Form eines Reiseberichtes geben werde, mit Ihrer gütigen Erlaubniss verwenden.

Hinsichtlich der *Wahlenberg'schen* Angaben kann hier und da nicht mit Ihnen übereinstimmen. Einige *Rehmann'sche* Irrthümer haben Sie bereits berichtigt, z. B. *Spachnum urceolat.* und *Leskea pallescens* betreffend.

Mir ist *Dicran. heterom. β minus* Wahlbg 1124 β = *Dicranella subulata*. *Grimmia sudetica* Wahlbg. 1110 = *Gr. Donnii* Sm. *Mnium serpyllifotium* Whlg 1145 = *M. punctatum*. *Meesea longiseta* Whlbg 1149 = *Mees. tristicha* Funck, *Pterogonium gracile* Whlbg 1097 = *Pterigynandrum filiforme* Timm. *Hypn. myosuroides* Whlbg 1197 = *Isothecium myurum* Dill.

Wahrscheinlich ist auch:

Hypnum stellatum β minus Whlg = *H. chrysophyllum* Brid. *Trichost. microc.* W. 1109 = *Rac. microc. Funck*, weil dieses die häufigste Art im granitischen Tatra ist.

Zweifelhafte bleiben mir noch:

Leskea pall. Wahlbg 1169 trotz des *Hedwig'schen* Citats und *Fissidens sciuroides* wegen des Passus *Folia nervo evidentissimol!*

Sehr gewagt erscheint es mir ferner, *Anictang. aquat.* Whlg 1078 ohne weiteres für *Cinclid. aqu.* zu erklären. Was *Wahlbg* darunter verstanden, werden nur die Originale nachweisen. Oberhalb des Felka Sees sammelte ich in Bächen eine sehr robuste sterile *Grimmia apocarpa*, die durch Habitus an *Cincl. aqu.* erinnert. Jedoch ist es immerhin möglich, dass *Wahlbg* in der That *Cinclid. aqu.* gefunden hat.

Aulacomn. palustre β imbricatum sammelte ich ebenfalls in den Kupferschächten und zwar an der Höhe des Kopa Sattels (dies ist wahrscheinlich auch Ihr Standort) und zwar in gutem Glauben als *Aulacom. turgidum*. Jedenfalls steht diese ausgezeichnete Varietät dem *A. turgidum* viel näher als dem *A. palustre*, wohin es *Schimper* gebracht. Es ist überhaupt ein grosser Irrthum, die Blätter des echten *A. turgidum* als beiderseits glatt zu bezeichnen. Ich besitze die Pfl. von 8 verschiedenen Standorten und allerwärts zeigt sie deutliche Papillen. — Wo *Aulacom. palustre* in der Tatra auch bei 6000' noch auftritt, zeigt es sich immer noch als Normalform.

Da *Grimmia alpestris* auf den Höhen der granitischen Tatra eine sehr häufige Pflanze ist, so dürfte auch *Grimmia*

sulcata, die ich nur als Varietät derselben betrachte, kaum fehlen. Hoffentlich findet sie sich noch unter meinem Material.

Als neue Lebermoose bezeichne ich vorläufig:

Gymnomitrium coralloides, *Sarcosc. Funckii* (jedenfalls Ihr *Gymnom. adustum*), *Plagiochila interrupta*, *Sarcosc. Ehrharti*, *Scap. aequiloba* et *nemorosa* et *uliginosa*, *Jung. obovata* et *Mülleri* et *Michauxii* et *obtusifolia*, *Harpanthus Flotowianus*.

Wenn Sie die grosse Freundlichkeit hätten, mich gelegentlich durch einige Zeilen zu erretten, so bitte ich um eine Uebersetzung Ihrer Auslassungen über *Cinclidotus* p. 460 u. *Aulacomnium turgidum* p. 443.

Mit bestem Danke u. ganz vorzüglicher Hochachtung ergebenst

G. Limpricht.“

IV.

Hazslinszky Frigyes 2. levele K. G. Limprichthez.

„Hochgeehrter Herr!

Als Nachtrag zu meinem letzten Schreiben will ich noch Folgendes mittheilen.

Die angeführten Sphagneen auf S. 471 sind folgende:

Sphagn. acutifolium γ *capillifolia*. Lipócz Kralova hola
S. fimbriatum Wils. Tatra. Schwarz waag Erlau Pop Ivan
S. rigidum Sch. Grüne See.

— — *compactum* Hinszka Thal, besonders schön, wenn die dichten Rasen mit langen einfachen schnurförmigen Ästen durchwebt sind.

S. cymbifolium. Tatra. Salgo Pressb.

— — *pycnocladum* Sz. Olaszi.

— — *turgidum* Roxer Moorgrund Kopa Pass.

S. fimbriatum β *strictum* = *S. Girgensohnii* Ruth. Smeks Kralova hola Orlova Thal.

S. subsecundum nur nach Rehmman.

S. squarrosum β ten. Grüne See Weisswasserthal. Marmaros.

Zu *Pterogon. gracile* Wahl nur *Pteryg.* filiforme mit mehr zugespitzte Blätter, — die *Br. Schp.* Pflanze fand ich nirgends im Gebiet.

Eurch. myosuroides fand ich nirgends selbst mein Singlerer Exemplar erwies sich später nur als schlanke Form des *Isoth. myurum* — u. wäre zu streichen.

Hypn. stellatum β *minus* Wahl. hielt ich als kleine Form des *stellatum* fest — klein Exemplar mit unregelmässiger Verästelung u. rigiden Ästen.

Fissidens sciuroides Wahl macht mir keinen Skrupel — er verstand jedenfalls *Leucodon sciuroides* darunter — obwohl ich scherzend bemerken musste, dass diese Pflanze zu Zeit *Wahlenberg* in dieser Gegend reichlich fructificierte — in den jüngst verflossenen 3 Decennen, überall unfruchtbar erscheint.

Was *Wahlb* unter seinen *Cinclidotus* gemeint darüber habe ich keine Meinung — Sehr viel habe ich in meiner Jugend, von Kesmark aus darnach gesucht — später auch aber fruchtlos.

Mit Hochachtung Eperies d. 11. Nov. 873

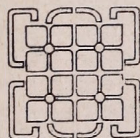
Ihr ergebenster

Friedr. Hazslinszky

Meinen freundschaftlichen Gruss an Prof. Körber.“

A IV. levélre vonatkozólag még csak azt jegyzem meg, hogy a *Limpricht*-nek küldött könyvpéldány a 470-ik oldallal végződik, az utolsó a 471-ik hiányzik. Erre vonatkozik a IV-ik levél eleje, de ez a nyomtatott szövegtől lényegesen eltér.

Limpricht a két levél javításait *Hazslinszky* cikkében kék ceruzával jegyezte be.



Irodalmi ismertetések.

A szepesi szász nép. Irta dr. Bruckner Győző. A Nemzeti-ségi Ismertető Könyvtár kiadványa. Budapest, I. Alkotás-utca 31. Ara 8 korona.

A Magas Tátra iránt érdeklődő közönségnek és turistáknak vélek szolgálatot tenni, amikor a Tátra környékével és életével szorosan összefüggő népcsoportról szóló könyvre hívom föl figyelmüket.

A mű rövid, áttekintő, könnyed és élvezetes módon teljes képét nyújtja az a Tátra vidékén a XII. század óta élő német anyanyelvű lakosság itteni múltjának és jelenének. A könyv (172 oldalon) 11 fejezetre oszlik.

I. fejezet. *A szepesi szász nép múltja.* Itt a szerző előadja e lakosság néprajzi hovatartozását és bevándorlásának valószínű idejét. Külön a Szepesség északi felében lakó német-ség egységes szervezetté történt tömörüléséről és külön a bányavárosok kifejléséről. Előadja jogaik, illetve politikai helyzetük fejlődését, átalakulását egészen a mai állapotig. Közben említést tesz a tatárjárás pusztításairól, majd a tizenhat város Lengyelországnak történt elzálogosításáról és 1772-ben bekövetkezett visszacsatolásáról, a protestáns vallás elterjedéséről, a városoknak lengyel és egyes magyar főurakkal szemben kifejtett küzdelmeiről és a magyar szabadságban való részvételükről.

II. fejezet. *A szepesi szász nép közgazdasága.* E fejezet főleg a múltban termelt növényeket, tenyésztett állatokat és a mezőgazdasággal kapcsolatban volt iparágakat. Kutatja némely iparnövénynek az újabb korban elmaradt termelésének és az állattenyésztés hanyatlásának okát. Általános tájékozódást kapunk az állattenyésztés jelen állapotáról és az ennek fejlesztése érdekében történt lépésekről. Említés történik a volt és jelenlegi hal- és vadállományról, az erdőségekről, gyümölcsstermelésről és méhészetéről. Tudomást szerezhettünk a Kárpátgyegetnek némely fa- és állatfajták megmenésztésében szerzett érdemeiről.

III. fejezet. *A szepesi szászok ipara és kereskedelme.* Ismerteti az ipar nagymérvűségét és kiváló fejlettségét a múltban és hanyatlását a jelenben. Bemutat céhrendszeri szabályokat és szokásokat. Képet nyújt nemcsak a helyi, de az

országos, sőt a külfölddel folytatott árukicserélésről, illetve kereskedelemről, a némely városban életbeléptetett vásári rendelkezésekről és egyes városoknak egymásközi versenygéséről. Ismerteti e népcsoportnak a jelenlegi iparban megkereskedelemben való szerepét és a hanyatlott ipar és kereskedelem emelésére módokat keres.

IV. fejezet. *A szepesi szász nép bányászata.* Tartalmazza a múltban és jelenben termelt bányászati termékek ismertetését és az újabb időben bekövetkezett tulajdonosváltásnak okát.

V. fejezet. *A fürdőügy és az idegenforgalom hatása a szepesi szász népre.* E fejezet említést tesz a fürdőtelepek keletkezéséről és a Magyarországi Kárpategyesületnek a Magas Tátra feltárása és az idegenforgalom érdekében véghezvitt tevékenységéről. Külön is szól a „Sziléziai osztály“ eredményes működéséről. Megszívlelendő indítványokkal szolgál a tátrai fürdőtulajdonosoknak és a kormánynak.

VI. fejezet. *A szepesi szász nép családi és társadalmi élete.* Ismerteti a szepesi szász alaptermészetét. Előad keresztelői, házassági, illetve eljegyzési és esküvői szokásokat, amelyek némelyike helyenkint még ma is megmaradt. Megemlékszik temetési szokásokról és különösen a bányászok közt elterjedt babonáról. Elmond néhány babonás hiedelmet és szokást, továbbá egyes ünnepi és más alkalmi szokásokat. Ismerteti régi löversenyeket, az ezeknél követett szokásokat, a céhlakomákat, a lövészegyesületek működését, a múltban volt komoly célját és az azokkal kapcsolatban állott vigalmakat.

VII. fejezet. *A szepesi szász nép lakása, ruházata és étkezése.* E fejezet tartalmazza a lakóház, az udvar és mellékhelyiségek elrendezésének leírását. A lakásberendezés kapcsán megemlékszik a régi bútorokról, mely utóbbiak ma már a közönséges használatból kimentek. Leírja részletesebben a régi német jellegű és itt-ott még ma is föllelhető jellegzetes ruházatot és szól a ruházatkodást korlátozó régi hatósági rendelkezésekről. Főlemli a régi főételeket és közli ételeknek 1610-ik évi ár-
szabását.

VIII. fejezet. *A szepesi szász nép művészete.* Először általában jellemzi e nép művészeti megnyilatkozásait. Majd ismerteti képzőművészetüket, ennek fejlődését, átalakulását, sajátos templomépítkezésüket, képzőművészetüknek még megmaradt termékeit és ezek előfordulási helyét. Evvel karöltve egyenkint felsorolja és méltányolja a Szepességen aránylag nagy számban előforduló régi templomokat és ezek berendezését, múkincseit. Az előadottakból tudomást szerezhetünk e

népnek a múltban volt nagyszerű műiparáról, ércöntéséről, ötvösségéről és műasztalosságáról. Külön említés történik a harangtornyokról.

IX. fejezet. *A szepesi szász népköltészet*. E fejezetben a szerző elmond néhány mondat, különösen a Tátrára vonatkozó közül. Megemlékszik azokról az írókról, kik szepesi német dialektusban írt költeményekben avagy prózában visszatükröztetik e népcsoport kedély- és gondolkodásvilágát.

X. fejezet. *A szepesi szász nép a magyar irodalomban*. Ebből megtudjuk, hogy a legkitünőbb magyar írók sokszor merítenek anyagot a szepesi szász népköltészet gazdag forrásából. A szerző felsorolja ez írókat azon műveikkel együtt, amelyekben ilyenmű témák nyertek feldolgozást.

A XI. fejezet. „*A szepesi szász nép jellemzése*“ címmel előadja a jelenlegi, az utóbbi időben meglehetősen átalakult népcsoport kedélyi- és szellemi tulajdonságait. Befejezésül módokat keres e kiveszésnek indult népcsoport megmentésére.

A könyv azáltal, hogy az anyag tárgyalásánál mindentűt vagy az eredeti okmányokat, vagy pedig a forrásmunkákat említi, egyszersmind igen értékes útmutatóul szolgálhat olyanoknak, kik valamely részlettel behatóan foglalkozni szándékoznának.

Alapos készütséggű író lelkiismeretes munkája e könyv.

Prohászka Lajos.

Dr. Gyórfy István: A Magas Tátra növényvilága (13 képpel). Különlenyomat a „Turistaság és Alpinizmus“ 1914. IV. évf. 10–11. számából.

Ebben a 34 lapos füzetben a szerző részben jól ismert hirneves Tátrakutató botanikusok munkái, részben pedig saját 9 éves kutatásai alapján ismerteti meg velünk röviden összefoglalva, főbb vonásokban a Magas Tátra növénytakaróját. A munka 9 fejezetében teljesen ki vannak merítve mindazon nézőpontok, melyekből a modern növényföldrajz valamely terület növényvilágát vizsgálja s így teljes képet nyújt nemcsak a Tátra legfontosabb növényfajairól, hanem azokról a növényföldrajzi tényezőkről is, melyektől létük és külső megjelenésük függ. A rájuk vonatkozó kutatások történetéből pedig az irodalomról is tudomást szerezhetünk.

Ezt a történelmi áttekintést az I. fejezet foglalja magában. G. Wahlenberg svéd tudóssal nyitja meg szerző a kutatók sorát, nem mintha övé volna az elsőség, hanem mert épen

100 éve annak, hogy a „Flora carpatorum principalium etc.” című műve megjelent. Felsorolja azután valamennyi hazai és külföldi botanikust, kik akár csak egyes adatokkal is hozzájárultak a Tátra flórájának ismeretéhez, kiemelve közülök az érdemesebbeket, kiknek idevágó műveit címük szerint is méltatja.

A II. fejezet statisztikai adatokat közöl a Tátra különlegességeiről. Először táblázatban mutatja ki, hogy az egyes rendszertani csoportok az eddigi kutatások alapján milyen számmal vannak képviselve, azután felsorolja mindegyikből a legjellemzőbb fajokat, melyek csak a Magas Tátrában nőnek.

A következő fejezet megismertet azokkal a helyekkel, melyeknek flórája a legváltozatosabb. A mészkőtalajon általában jóval több faj terem, mint a grániton s e tekintetben legdúsabb terület a Greiner, hol 300-nál több fajt gyűjthet a botanikus. A gránittalajú helyek közül a Tarpataki, Felkai, Menguszfalvi és Omladék-völgyek a leggazdagabbak.

A mű legérdekesebb része a IV. fejezet, melyben a szerző a növényzet háztartástani tényezőiről szól. Magyarázza, mennyiben járulnak a Magas Tátra növényvilágának kialakulásához az éghajlat, a talaj chemiai és fizikai sajátosságai és az idegen szervezetek. A klíma minden egyes elemének: a hőnek, fénynek, levegőnek, szélnek és víznek a hatását külön-külön vázolja s különösen a melegnek rendkívül érdekes befolyását saját vizsgálati adataival is megvilágítja.

Az V. fejezetben arról szól, hogy a különböző bűvárok milyen magassági övekre (régiókra) osztották fel a Tátra flóráját. A hozzá mellékelt táblázat szerint összesen 7 régiót lehet megkülönböztetni, egy általánosabb felosztás szerint pedig 4-et: 1. Tátraalji régió. 2. Erdő régió. 3. Alhavasí legelők. 4. Sziklák régiója. A határok megállapításában a különböző szerzők között kevés az eltérés.

Az egyes régiókon belül a különböző háztartástani tényezők szerint csoportosuló növénytársaságokat (formációkat) lehet megkülönböztetni. Ezekről Dr. F. Pax nyomán, saíat tapasztalataival kiegészítve, szerző a VI. fejezetben emlékezik meg, hol a formációk főbb tagjait is felsorolja.

A VII. fejezetből megtudjuk, milyen viszonyban van a Tátra más területekhez, nevezetesen milyen idegen flóraelemek járultak hozzá növényzetének kialakulásához. Két tenyészeti határvonalat lehet rajta megkülönböztetni, „melyen túl egész sora a növényeknek vagy nem terjed tovább, vagy nem lép be e vonalon a Magas Tátra területére.” Pax szerint 10 flóraelem vesz részt növényzetében s Győrffy felemlíti, hogy ezek az elemek hogyan oszlanak el a különböző helyeken. Végül

a IX. fejezetben művét a Tátrai flóra rövid fejlődéstörténetével fejezi be és teszi teljessé.

Nem mulaszthatom el annak a ténynek kiemelését, hogy a szerző minden kínalkozó alkalommal felemeli tiltakozó szavát az okatlan erdőirtás és a legeltetéssel okozott kártevés ellen, sőt rámutat azokra a veszedelmekre is, melyeket az előbbivel előidézték. Derék művecskéjét nagy haszonnal forgathatja mindenki, aki Tátránkban való bolyongásainak mélyebb tartalmat akar adni. Tudományos szempontból is nagybecsű, mert újabb adatokkal gyarapítva, dióhéjban mindazt felöleli, amit a Tatra növényvilágáról manapság tudhatunk s azért bizvást vázlatául szolgálhatna egy mind általánosabban és erősebben óhajtott monografikus feldolgozásának.

A szöveg illusztrálására Nyárády E. Gyula, Hulyák Valér és Hensch Aladárnak jellemző növényekről és formációkról felvett sikerült fényképei szolgálnak.

Thirring Gyula.

Dr. Karl Ungar: *Die Alpenflora der Südkarpathen.* Mit 136 Abbildungen in Farbendruck. — Herausgegeben vom Siebenbürgischen Karpathenverein. Nagyszeben 1913. Kommissionsverlag von Josef Drottleff. S. 1—92, Taf. I—XXIV. — 8°.

Szerző bevezetőjében kifejti, hogy könyvét a természetkedvelők, turisták és a havasi vidékeket látogatók részére írta, hogy járás-kelésük alkalmával ők is gyönyörködhessenek a havasi Flora szépséges tagjaiban.

A mű megírásában szerzőnek *Dr. Gayer Gyula* az *Aconitum* nemzetség feldolgozásával, *J. Römer* pedig a Barcaság havasain élő virágokra vonatkozó revidálásával volt segítségére. A 24 tábla színes ábrái *Hegi, Hegi & Dünzinger, Hoffmann és Römer* ismeretes könyveiből s a D. u. Ö. Alpenverein kiadta Atlas-ból vették kölcsön.

Rövid történeti összefoglalása után a növényrégiókat ismerteti, majd a havasi növények életére befolyással levő factorokat s azoknak e tényezőkhöz való alkalmazkodását; növénygeographiáját és fejlődéstörténetét adja a szóban forgó [Barcaságtól (Csukás, Hohenstein, Bucsecs, Királykő, Schuler) a Paring-ig húzódó (Fogarasi-, Szebeni-, Cód-, Lotru, Szászsebesi hegyek)] területnek, ügyesen és tömören. Röviden adja a systemát, majd p. 16—83 összesen 410 növényt sorol fel. Minden egyes növény rövid jellemzése mellett felemlíti szerző előfordulási körülményeit, elterjedését és a virágzás idejét.

Szóval mindazt, ami rövidre fogva általános érdeklődésre számot tart. Külön megjelöltek az endemicus fajok (p. 61 no. 271 *Rhododendron Kotschyi* nem endemismus, ismeretes a Sar-Dagh-ról is).

Egypár ritka, értékes adat kimaradt [p. o. *Allium xanthicum* Gris. (Fogarasi havasok), *Bupleurum ranunculoides* L. (Bucsecs), *Crepis succisifolia* (All.) Tausch. (Bucsecs), *Primula Baumgarteniana* Degen et Moesz, *Viola Paxiana* Degen et Zsák (Builea tó) és a t.]

A kölcsönvett táblák mind igen szépek, gyönyörködtetők. Ábrák jegyzéke, külön latin- és németnév index teszi szerző művét könnyen kezelhetővé.

Nem számítva szerző szokatlan rövidítéseit (S., Sch., F. — *Simk.*, *Schur*, *Fuss* helyett), továbbá hogy helytelen, elferdített neveket használ („Bistrütz“, „Broos“, „Grossscheuer“, „Hermannstadt“, „Klausenburg“, „Kronstadt“, „Langenthal“, „Mediasch“, „Schässburg“ etc.) (s nem tekintve, hogy több csoportnév kis betűvel szedettet ki) — teljes elismeréssel adózunk a szerzőnek szerencsés gondolatához s csak mindnyájunk hálaája illeti a S. K. V. érdemes vezetőségét, hogy ily szép kiállítású könyv megjelenését lehetővé tette, ami által bizonyára sokan válnak botanophilus-szá. Örömmel olvastuk azt is, hogy jóemlékű bold. *Dr. Lindner* professor — akit e sorok írója is személyesen tisztelhetett — alpinetumában az oda átplántált ritkaságok (nra 83, 120, 130, 135, 207, 287, 288) még mindig életben vannak.

Vajha *Dr. Ungar* érdemes könyve mintájára a M. K. E. is kiadhatna egy hasonlót a Magas Tátra növényzetéről.

Györfly (Lőcse.)

Turistaság és Alpinizmus. III. évfolyam, 1912–13. Szerkeszti Dr. Vigyázó János. Kiadja a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület. Ara 6 K.

A lap ezévben is megfelelt azoknak a reményeknek, amelyeket pártolói s köztük a Magyarországi Kárpátgyógyászati és Alpinizmus Szövetség hivatalos lapja, hozzáfűztek. A szerkesztő és kiadó mindent elkövetett a lap tartalma és külseje színvonalának emelésére. A nagy gonddal megválogatott cikkek mind nagyobb területet ölelnek fel, megismertetvén az olvasóval a megtekintésre méltó dolgokat. A különböző rovatok mindent felölelnek, ami az alpin élet gazdag eseményeiből megjegyzésre érdemes. A közölt képek és műmellékletek a

legjobbak közé tartoznak, amelyet hazai folyóiratokban találhatunk.

A tartalom legnagyobb részét természetesen a Magas Tátra foglalja el, amelynek számos költői és még több szak-szerű leírását olvashatjuk az ifjabb nemzedék tollából. Dr. Komarniczki Gyula a *Hrubo* gerincnek, a Tátra egyik leghossz-szabb gerincének szakszerű leírását közli, továbbá a Tátra egyik „nagy fal”-ának, a *Triumetal* északi falának első megmászását. Ugyancsak ő számol be pompás „Őszi sítúrái”-ról, amelyeket a lengyel oldalon szokatlanul korán, szeptem-ber végén végzett. Mervay Sándor két nagy gerinctúrát közöl: a Téry-hágótól a *Lomniczi csúcsra* húzódó és számos csúcst hordozó — és a *Szoliszko* szakgatott gerincének leírását. Dr. Szafika Tihamér megkapó, költői átérzésű leírást ad a *Majunke-torony* megmászásáról. Maurer Artur a *Triumetal* első téli megmászását közli. Schmidt Gizi igen kedvesen ír a Zöldtónál töltött Sziüveszter-éjjelről, Hefty Gyula Andor pedig a Tátra legnehezebb téli vállalkozását, a *Vöröstavi csúcs* első téli megmászását ismerteti. Az idősebb, — de csak korra idősebb — generációból gróf Teleki Sándor szólni meg és „Csevegünk a Nyugati Tátráról” című cikkében ismert lelke-sedésével buzdít hegyeségünk e szép részének feltárására.

Hazánk többi részét is ismertetik érdekes cikkek. Szó esik a Káposztafalvi hegység hegysorainak regényes alakula-tairól ép úgy, mint a gömörszepesi érchegység magas tetőiről, a lipói havasok magasanfekvő tájairól és a Bükkök bájos Karsztjáról, az erdélyi havasok bércéről s a Velencei tó andalító zenéjéről; messze Horvátországban a plitvicai tavak páratlan szépségéről és Romok között c. cikkben a múlt emlékeiről.

A külföldi túrák leírásai közül első helyen említendők Dr. Jankovics Marcell leírásai. Csak egy túrát ír le, az *Aletsch-horn* megmászását, de egy másik cikkben érdekesen cseveg „Alpesi furcsaságokról”. Ugyancsak a Berni Alpokba vezet Jordán Oszkár, a *Jungfrau* és a *Finsteraarhorn* ormába, míg Romeiser László szelidebb vidéken, a Gemmi-hágón való át-keeléséről ír. Ifj. Kregczy Tibold az Ortlercsoport egyik leg-nevezetesebb túráját, az *Ortler—Zebra—Königsspitze* kapcsolt gerincvándorlásáról számol be. Jaross Pál szintén a Keleti Alpokba, a szomszédos *Stubai* Alpokba visz. (*Becher és Wilder Freiger*), Kátai Ernő pedig a *Wilde Kaiserbe*, ezen már félig-meddig mászó iskolává vált hegységnek ormaira (*Totenkirchl, Kleine Halt*).

„Északolaszországi naplótöredékeket” közöl Neumann Szigfrid, Sávely Dezső pedig a Vesuvio megmászását. Ugyan-csak ő vezet a Földközi tenger partjain is (Sicilia, Eszak-

Afrika) s hangulatos leírása az évfolyam legértékesebb cikkei közé tartozik.

Az útleírások mellett nem hiányoznak a szakszerű cikkek sem, különösen a Tátrára vonatkozóak. Hefty Gyula Andor a Tátra rövid, de teljes útikalauzát közli, Dr. Vigyázó János a Tátrai síversenyről számol be, Oppitz Sándor néhány Kárpáti növényesaládot ismertet, Dr. Csepcsányi Tibor pedig értékes tanácsokkal szolgál a téli fényképezéshez.

A turistaság általános érdekű kérdéseire szól Bilgeri százados az önkéntes sícsapatokról és Tas József a cserkész-örszemmozgalomról írt cikkében, a hegymászás technikájához pedig Dr. Serényi Jenő a sziklamászásról írt igen érdekes ismertetésében. Ő emlékezik meg Bilgeri százados munkásságáról is, míg Dr. Kormaniczki Román egyik kiváló s Tátránkban is megfordult hegymászóról, Hackerről. Votisky Zoltán pedig a Tátra egyik legérdemesebb bajnokáról, Döller Antalról ír nekrológot.

A cikkek mellett kiválóan értékesek a lap többi rovatai, amelyeknek száma itt eggyel megszaporodott. „Tátrai tûrák“ cím alatt Dr. Komarnicki Gyula összeállításában nevezetes tátrai hegyeknek, különösen nagy falmászásoknak rajzokkal kísért szakszerű leírásai jelennek meg, egyúttal mutatványul szolgálva a készülő, s a lap kiadásában május végén megjelenő részletes Tátra-kalauzból. Ezen évfolyam a Krátka, Osztra, Koprova-csúcs, Menguszfalvi gerinc, Ganek, Bibires, Varangyostavi csúcs és Antónia-csúcs, Hegyestoronny és Középorom nevezetesebb útjait közli, tehát majdnem csupa oly tûrát, amelynek leírása másutt még nem jelent meg. Ez a rovat igazán hézagpótló és értékes része a lapnak, annál is inkább, mert a Tátrában tett összes új és nevezetesebb hegymászásokat is pontos összeállításban közli.

A hivatalos rész a támogató egyesületek (Bp. Egyetemi Turista Egy., Bp. (Budai) Torna Egy. Turista Osztálya, Dunántúli Turista Egy., Magyarorsz. Kárpátegy., Mecsek Egy. és Selmezbányai Fõiskolai Atletikai Club Turista Szakosztálya) hivatalos híreit közli kimerítõen.

Igen érdekes rovat az „irodalmi ismertetés“, amely az összes hazai turistalapok és könyvek kimerítõ méltatásán kívül ismerteti a német, francia, angol és olasz alpesi irodalom legnevezetesebb termékeit is és így állandóan a legújabb színvonalon tartja az olvasót. A „Figyelõ“ rovat a turistaságot érdeklõ minden részletkérdésre is kiterjed, és pedig különösen gyakran a tátrai élet minden mozzanatára, aztán a hegymászói felszerelés újabb vívmányaira.

A szöveget kísérő és diszitó képek és műmeilékletek legjobb amatőr-fényképezőink felvételei közül kerültek ki s a nyomdai sokszorosításuk is olyan, hogy párjukat ritkítják a magyar folyóiratirodalomban.

A lap, amely minden ízében magyar kéz munkája, egy lelkes kis csapat az „egyetemiek“ önzetlen munkájának terméke. Igazán önzetlen munkáé, mert a kiadók minden fillér hasznát a lap szépítésére, bővítésére fordítanak. Ez persze csak mindazoknak támogatásával lehetséges, akik számára a lap készül s turistaegyesületeink, elsősorban a M. K. E. is nem fukarkodtak a támogatással. De ebben részt kell venni az egyesület tagjainak is. Az az ár, amelyért a kiadók az egyesületi támogatás fejében a lapot a tagoknak nyújtják, oly csekély (évi 4 K), hogy azért ezt a gyönyörű, számonkint megjelenő folyóiratot megszerezni mindenkinek *kötelessége*. S aki egyszer olvasójává szegődött, az soha többé nem fogja megvonni tőle azt a támogatást, amelyre a hazai turistaügynek, elsősorban pedig a Tatra ügyének tett szolgálatai révén bőven rászolgált.

H. Gy. A.

Budapesti Egyetemi Turista Egyesület II. Évkönyve
1910–1913. évekről. Szerkesztette: Mervay Sándor. Egyesületi kiadvány.
Terjedelme 126 oldal.

Kicsit megkésve bár — de mégis csak megjelent a B. E. T. E. II-ik Évkönyve. A könyvet lapozva, legelsőbben az egyesület vázlatos történetét olvashatjuk, melynek előszavában utalást találunk arra, miért jelent meg az Évkönyv késedelmes négy évi időközben.

Ezekután mintegy 30 oldalon keresztül ismerteti a szerkesztő az egyesületnek 1892-ben való létrejöttét, eddigi fennállását, örvedetes fejlődését, melyből kiviláglik, hogy az egyesület működésében — a tagok nagyfokú közönye folytán — nem egyszer pangás állott be, míg végre 1904-ben történt harmadszori megalakulás s 1908-ban a Magyar Turista Egyesülettől való elszakadás, azaz különválás után a tagok lelkesedése biztosította az egyesület létjogosultságát. Kítűzött céljuk: a hegyek s főleg a Magas Tatra vezetónélküli bejárása s annak ismertetése. S kik szorgalmas figyelmességgel kísérték működésüket, kell, hogy elismerjék a kítűzött cél elérését. Dicsérettel kell megemlékezni a „Turistaság és Alpinizmus“ című lap megjelentetéséért. Tevékeny részt vettek minden egyes mozgalomban, pl. a Tátrai Önkéntes Mentő Bizottság

megalakításában, sőt nem egyszer mint kezdeményezőök szerepeltek, pl. siversenyek rendezése, Siszövetség megalakítása stb.

Feltünteti a könyv az egyesületnek az utóbbi négy éven át volt vezetőségét, tagjait s egyben betekintést nyújt az egyesületnek pénztárába.

A túrajegyzék részletessége, az egyesület tagjainak szakirodalmi működését, valamint az első megmászásokat feltüntető fejezetek tanuskodnak a tetterőtől duzzadó gárdának eredményes tevékenységéről. Csak így tovább!

Közölve találjuk a „Wachter Jenő- emléklap“ alapítványi okiratának szövegét, a Siosztály ügyrendjét, valamint Hefty Gy. Andor alpinista tollából a „Hegymászó-szótárt“ magyar-német, sőt angol francia-olasz nyelven.

A rendkívül fáradságos statisztikai adathalmaz gyűjtése a szerkesztő munkásságát tünteti fel s kivívja részére az elismerést.

R.

Csorbatavi sicalauz (Skiführer für den Csorber See). Irta Hefty Gy. Andor. Késmárk 1914. Ara 40 fillér.

Ha visszapillantunk az elmúlt 1913 – 1914. évi szezónra, igaz örömmel kell konstatálnunk, hogy az a sport, mely csak rövid pár év előtt honosodott meg minálunk, mennyire vált népszerűvé Tátránkban. Ez a körülmény készítette szerzőt, mint szenvedélyes síelőt, hogy fenti kis művével utikalauz adjon a Csorbai tó téli látogatóinak a kezébe, mivel ennek a környéke könnyen hozzáférhető és talán egyúttal a leggazdagabb is alkalmas síterekben. Igen helyes szempontok alapján járt el, mikor sicalauzát először a kezdők részére alkalmas gyakorlóterepekre, azután pedig a haladottabbak részéről tehető kirándulásokra osztja föl. Előbb a völgyekbe vezet bennünket, majd pedig útmutatással szolgál az azokból tehető csúcsmászásokra vonatkozólag is. Az egyes sí-túrák idejét és nehézségeit pontosan írja le, melyekhez kiegészítésképen egy jól sikerült térkép is van mellékelve, a „sí-utak“ pontos feltüntetésével. Nem magyaráz, hanem útbaigazít s ami a fő: röviden sorolja fel nagy körültekintéssel összegyűjtött adatait s így e sport kedvelőinek valóban hasznos szolgálatot tett kis műve kiadásával.¹

Marcsek Aladár.

¹ A sicalauz csak német nyelven jelent meg. Ára 40 fillér. Jövedelmét a T. Ö. M. B. javára fordítja a szerző, kinél a kalauz meg is rendelhető.

Mars-lábszárvédő.

Minden turista, hegymászó, valamint minden síző igen jól tudja, mily nagy fontossága van a jó lábszár- és bokapólyának. Ezért mindenki nemcsak a legjobb cipőt, hanem a legcélszerűbb lábszárvédőt is igyekszik beszerezni. Ez utóbbiakkal eddig nem voltunk teljesen megelégedve; bőrkamáslik természetesen már eleve ki vannak zárva, a nemez-kamásli nagyon vastag és a lábat túlságosan izzasztja, a loden-kamásli pedig nem simul eléggé a lábszárhoz és könnyen lecsúszik, s hogy csak némileg is biztosan álljon, nagyon meg kell feszíteni, miáltal gyakran a vérkeringést akadályozza. A nemez- és loden-kamásli ezenkívül igen gyorsan megázik és csak nehezen szárad. Mióta azonban a Mars-lábszárvédő került forgalomba, ezen a bajon is segítve van. A Mars-lábszárvédő a legideálisabb lábszárpólya, mivel semmi fogyatékosága sincs: rugékony, szellős és mégis vízhatlan, igen könnyen erősíthető meg és pompásan simul a lábszárhoz; viselés közben nem feszül s így a vérkeringést sem akadályozza. Szellős voltánál fogva a lábszárat nem izzasztja. Igen nagy előnye ezen lábszárvédőnek, hogy egész nap viselhető anélkül, hogy csak egyszer is meg kellene igazítani. Mint már említettük, ez a lábszárvédő vízhatlan is, hó nem tapad rá és még nagy eső után is igen gyorsan szárad. Azonkívül, hogy a Mars-lábszárvédő igen elegáns viselet, meg kell még említenünk, hogy nemcsak nyáron, de télen is hordható.

Kérelem.

Bibliographia Tátraensis. (A Magas Tátra irodalma). Saját lelki gyönyörűségemnek áldoztam, amikor a Magas Tátrára vonatkozó irodalmat összegyűjtöttem.

Emléket akarok állítani Szepesmegye nagy szülőiteinek, tudósainak s mindazoknak, akik hozzájárultak hazánk legzebb hegyvidékének, a Magas Tátrának feltárásához.

Mielőtt munkámat sajtó alá bocsátanám, tisztelettel kérem fel a Tátra barátait, azokat, akik a Tátra ügyét szeretettel hordozzák szívükön, hogy a Tátrára vonatkozó adatokkal támogassák munkámat, de különösen felkérem a szerzőket, miután teljességre törekszem, hogy munkálatainknak teljes jegyzékét beküldeni méltóztassanak.

Munkám beosztásáról a következő tervezet tájékoztat:

- I. Könyvészet.
II. Monographiák.
III. Folyóiratok. 1. Hazaiak. 2. Külföldiek.
IV. Geologia. 1. Mineralogia 2. Petrographia. 3. Strati-
graphia. 4. Tektonika.
V. Geographia. 1. Morphologia, 1^a Geomorphologia. 2. Oro-
metria 3. Kartographia. 4. Meteorologia. 5. Hydrographia.
6. Botanika. 7. Zoologica. 8. Település. 9. Közlekedés. 10.
Ethnographia. 11. Helynévmagyarázatok.
VI. Biographia.
VII. Praehistorika.
VIII. Historika.
IX. Gazdasági viszonyok. 1. Bányászat. 2. Erdészet
2^a vadászat. 3. Mezőgazdaság. 4. Ipar. 5. Kereskedelem. 6.
Idegenforgalom.
X. Balneologia. 1. Közegészségügy. 2. Gyógyászat.
XI Turistaság. 1. Egyletek története. 2. Útak, menedék-
házak. 3. Feltárások, Első bejárások 4. Sport.
XII Művészet. 1. Festészet. 2. Szobrászat. 3. Építészet
4. Zene.
XIII. Szépirodalom. 1. Regények, elbeszélések. 2. Nép-
költészet, költemények. 3. Regék, mondák. 4. Babona. 5.
Humor
XIV. Közigazgatás. 1. Törvények, 2. Rendeletek.
XV. Térképek.

Barcza Imre

Budapest, V., Dorottya-u. 12.



Szentistványi Dániel

1857—1914

A M. K. E. „Lőcsei osztályának“ gyásza van. Február hó 19 én osztályunk egyik legbuzgóbb munkatársa, legkiválóbb alelnöke 57 éves korában meghalt.

Mélyen megilletődve fogok tollat, hogy a kegyelet adóját lerőjjam lelkes vezetőnk és felejtethetlen jóbarátunk emlékezeté előtt, mindnyájunk nevében, akik őt tisztelni, szeretni és becsülni tanultuk.

A kételkedés kifejezésével arcunkon fogadtuk halála hírért, mert hiszen városunkban és megyénkben egyaránt ismert és általánosan kedvelt alakját annyira megszoktuk, szinte nehéz volt elhinnünk, hogy már itt hagyott bennünket. Érdekes, gazdag és a munka eredményében termékeny élet záródott le halálával, pedig még mindig ritka erőben, munkakedvűnek és csodálatra méltó szellemi képességének teljében volt. Mindig jókedvű s eredeti humorával, szellemes mondásaival sok derűs órát szerzett másoknak. Mint tanárt, mindenkor a legnagyobb szorgalom, pontosság és buzgóság, az ifjú nemzedék iránt való lelkesedés jellemezte; mint embert a közbecsülés, tisztelet és közszeretet vette körül. Szó-szoros értelemben: közkedvelt, népszerű ember volt.

A tanári pályán 30 évig működött, kártársai tisztelték és nagyrabecsülték; növendékei pedig őszinte szeretettel ragaszkodtak hozzá. Megérdemelte! Ő tele volt jósággal és meleg részvétellel mindenki iránt, vigasztaló szava volt mindenkinek, valamint minden életrevaló eszme és jó törekvés iránt lelkesedett. Szebbnek, jobbnak sohasem akart látszani, mint amilyen valóban volt, azért tanítványai mindig lelkesedtek érte s emlékét is kegyelettel vitték magukkal az életbe.

Az ő áldásos működéséről hasábotkat lehetne írni, de erre nincs szükség, mert hiszen senki és semmi sem volna képes meghatóbban méltányolni és ékesebben hirdetni az ő

érdemeit, mint azok a bánatos szívek mélyéből fel-feltörő fohások, melyeket ezek bocsátottak érette — áldásért az egék Urához; mint azok a szálvirágok, amelyeket szeretett intézetének növendékei koporsójára helyeztek; mint azok a nemes törekvések, melyeknek alapkövét — nevének megörökítésére — szerető kartársai tették le; s azok az igazi, őszinte könnyek, melyeket szerető barátai és nagyszámú tisztelői sirjánál hullattak.

Szentistványi Dániel társadalmi téren is sokat dolgozott a köz érdekében. Különösen a Magyarországi Kárpátgyesület „*Lőcsei osztályának*“ érdekében, melynek fáradhatatlan ügyvivő alemnöke volt. Az osztály megalakulásától, vagyis az 1896. évtől kezdve folyton azon buzgólkodott, hogy városunk szép környezet megismertesse s megszerettesse közönségünkkel s az ide ránduló turistákkal egyaránt. E téren ő volt az egyik úttörő; írt is egy „*Lőcse város és környékét ismertető kalauzt*“, mely részletesen foglalkozik a turisztikai kiválóbb pontokkal és szebb kirándulóhelyekkel. Fenséges fenyveserdeinkben, ahol olyan jól érezte magát s amelyeket Isten legszebb templomának nevezvén el — évről-évre utakat és ösvényeket készíttetett, pihenőhelyeket és menedékházakat építtetett. Ezek közül legszebb és legmaradandóbb a nevééről elnevezett „*Daniháza*“, melyhez úgy ragaszkodott, mint a jó gyermek édes szülőházához. Most már a Daniháza is hirdeti szerető urának, gondozó gazdájának elhunytát! — Ugyancsak az ő nevéhez fűződnek a „Gyula“ és „Gusztáv“ házak is.

Rendkívüli módon szerette a szabad természetet, különösen a „Vinna“ pagonyt, ahonnan az egész Tátrát lehetett átlátni, egészen imádasig szeretett szülővárosáig: Késmárkig. A nyári hónapokon állandóan tartózkodott a vinnai vadászlakban s idejét új utak kijelölésével és kilátó pontok berendezésével töltötte el. Ilyenkor, a csendes magányban írta zene-szerzeményeit, amelyekkel nagy sikert aratott. Csak néhányat felemlítve: Múzsák indulója, Studentenlust, Salve Regina, Zapfenstreich, Bányászdal, Trapper-induló, Vinna-keringő, Milleniumi örömdal, Mágnás-csárdás, Fragmentek, Népdalok stb. Kossuth Lajos temetésére írt gyászindulóját az illető szakkörök a legnagyobb elismeréssel és dicsérettel fogadták.

Irodalmi működésében külön helyet foglalnak el azok a pedagógiai és turisztikai szakdolgozatok, amelyek a maguk idejében feltűnő érdeklődést keltettek. „Antibarbarus“-a pedig a legszélesebb körben van elterjedve s a német nyelv helyes elsajátítása céljából ma már mindenütt használják, mint egyik nélkülözhetetlen kézi útmutatót.

Ravatalára megszámlálhatatlan koszorút helyeztek rokonai, barátai és tisztelői. Osztályunk szintén egy hatalmas koszorút helyezett koporsójára s emlékét és érdemeit az egyesület jegyzőkönyvében is megőrökíti. Temetésén, mely óriási részvét mellett folyt le, a központ képviselőjében Thirring Gyula és Wiese Gyula jelent meg.

Es most mi is elbúcsúzunk osztályunk volt nemeselelkű vezetőjétől, szeretett barátunktól: Isten veled! A legőszintébb hála és kegyelet érzelmeivel gondolunk frissen hantolt sírodra s igaz kegyelettel őrködünk jóságos poraid fölött!

Fedor.



Körözüvény.

1. Egyesületünk t. c. tagjait felkérjük, hogy folyó évi tagsági díjaikat, valamint a netaláni hátralékokat, az *egyesület pénztárosához Iglóra címezve, minél előbb beküldeni*, vagy a helyi képviselőnél, illetőleg az osztály pénztárosánál lefizetni sziveskedjenek.

2. Felkérjük a t. c. tagtársakat, hogy tévedések és zavarok elkerülése végett lakás- és címváltozásukat velünk közölni ne terheltessenek.

3. A szép Tátra-látképpel díszített egyesületi *tagokmány* 2 K 20 f-ért, csinos *egyesületi jelvények* (aranyszínű kerettel szegélyezett kék mezőben havasi gyopár) 2 koronáért kaphatók az egyesület pénztáránál Iglón. Ugyanitt kaphatók kiadványaink is.

4. A t. tagtársak szives jóindulatába ajánljuk a Poprádon lévő „*Kárpátgyesületi múzeum*“-ot, melynek számára múzeumi tárgyakat vagy pénzadományokat a legnagyobb köszönettel fogadunk. A *múzeumi pártoló tagok* évenként legalább 2 K-t fizetnek.

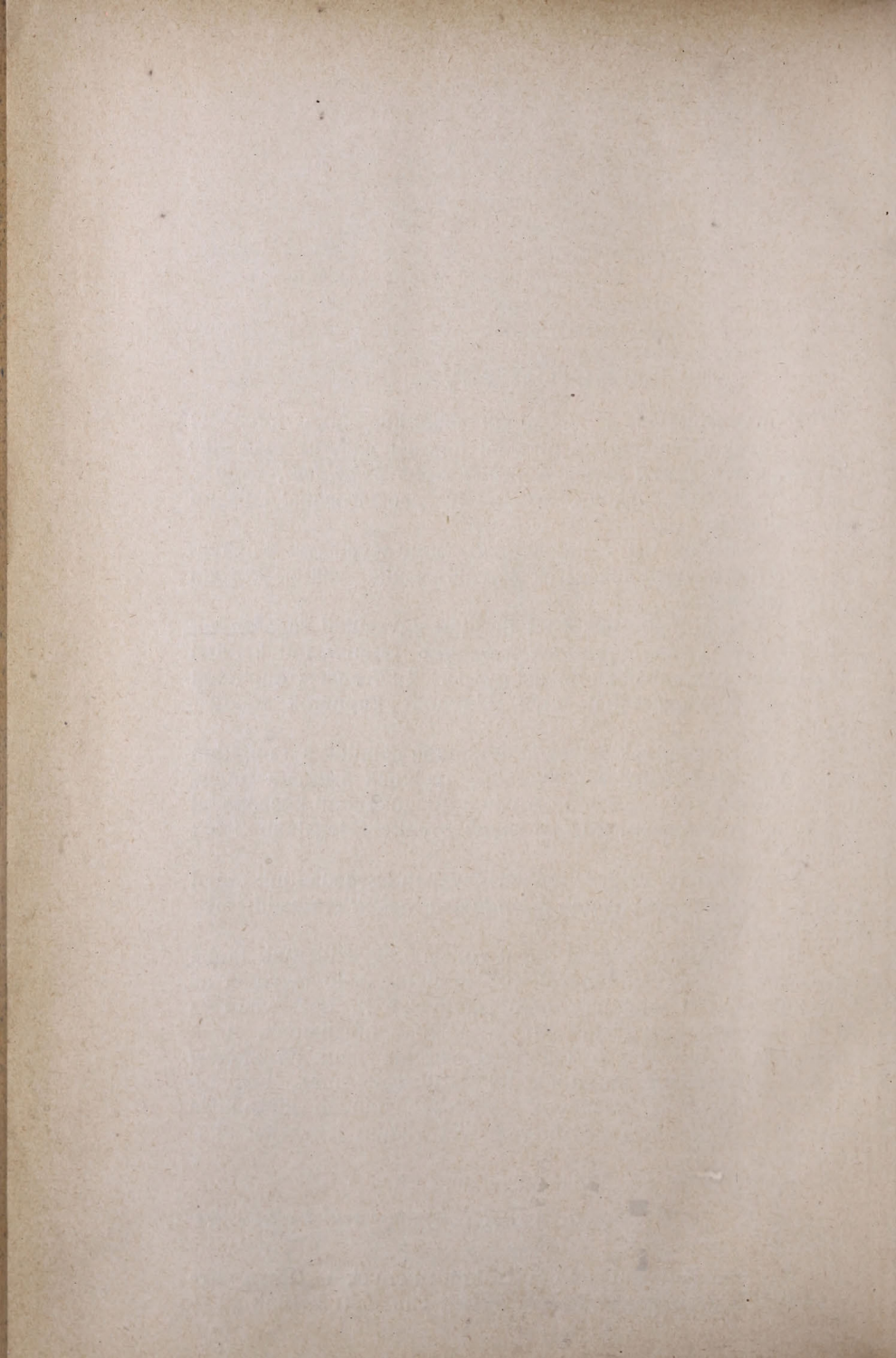
5. A zöldségi Frigyes-menedékházban egyesületünk tagjai *csak az arképes igazolvány felmutatása mellett* részesülhetnek kedvezményben.

6. A Kassa-Oderbergi vasút vonalain egyesületünk tagjai társaskirándulások alkalmával II. osztályra szóló jeggyel az I. osztályban, III. osztályra szóló jeggyel a II. osztályban és fél II. osztályú jeggyel a III. osztályban utazhatnak, ha a kiránduláson legalább 5 tag vesz részt és azok *fényképpel ellátott igazolványt* mutatnak fel. Szükséges még, hogy a központ, illetve az osztályok elnöksége minden kirándulás alkalmából a résztvevőkről bélyegzővel ellátott jegyzéket állítson össze.

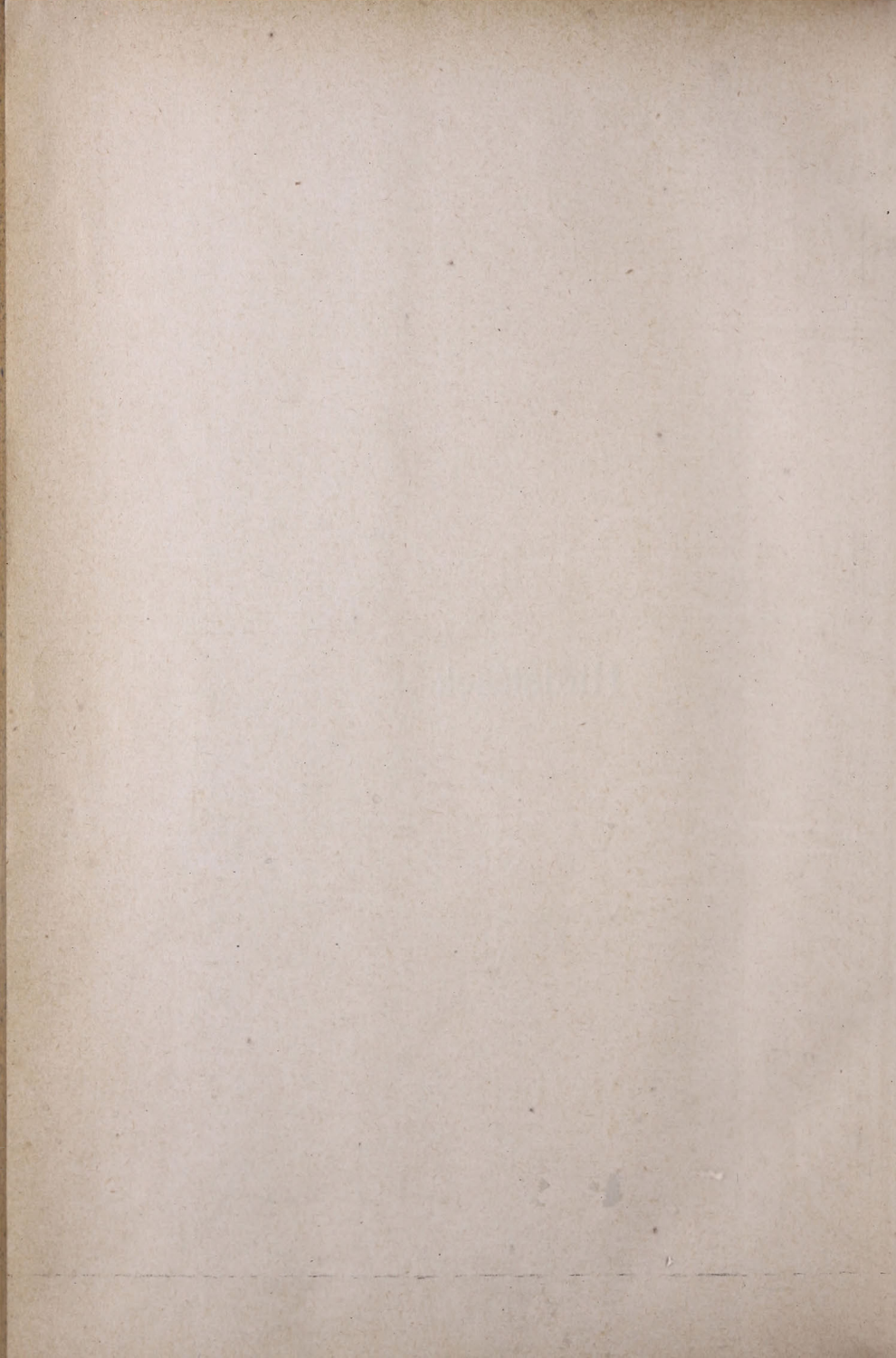
Iglón, 1914. évi április havában.

A Magyarországi Kárpátgyesület elnöksége

Cserepéldányokat és egyéb küldeményeket „**Magyarországi Kárpátgyesület, Igló**“ cím alatt kérünk.



Hirdetések.



SZENTIVÁNYI- CSORBATÓ.

Magaslati gyógyhely a Magas Tátra déli lejtőjén 1356 m. tengerszín feletti magasságban fekszik a Csorba-Csorbatói fogaskerekű és a Tátralomnicz-Csorbatói villamos vasút végállomásának közvetlen közelében. Havasi levegője élénkítő és edző. Különösen javalva vérszegénység, idegesség, légzőszervi bántalmak ellen, Basedow-féle kórnál és üdülőknek. Elsőrangú szállodák. Villamos világítás. Központi fűtés. Pensio. Térdzene, hangversenyek, alkalmi előadások, táncmulatságok, hegyi kirándulások, vadászat, pisztráng-horgászás, tennis, több kilométerre kiterjedő kitűnő karban levő hegyi sétautak. Tuberkulózisban szenvedők nem vétetnek fel. Posta-, távirda- és távbeszélő-állomás a telepen. Idény június 1-től szept. 30-ig. Ismertetővel, mindennemű felvilágosítással szolgál a fürdőigazgatóság. ∴

Tátra-Lomnicz

Nyári és téli magaslati gyógyfürdő és nyaralótelep 848–1030 m. tengerszín feletti magasságban a Magas Tátra déli lejtőjén, hatalmas fenyvesek által övezve. A poprád-felka-tátralomniczi vasút és a csotbató-tátra-lomniczi villamos vasút végállomása. Havasi levegője élénkítő és edző. Modern vizgyógyintézet, gyógytornaterem. Uszoda. Szállodák. A „Palota-szálló” a szálloda-építészeti újdonsága. Lift. Nagyszerű csarnok és étterem, olvasó. Pensio-rendszer. Remek kilátás a poprádi völgyre és a havasokra. Kitűnő ivóvíz, vízvezeték, villanyvilágítás. Térzene, hangversenyek, alkalmi előadások, táncmulatságok, hegyi kirándulások, lóversenyek, vadászat, halászat, galamblövészet, tennis, golf, téli sportok, 3400 m. hosszú bobsleigh és külön rodli-pálya. 14 fordulós és állandó 9% esés. A pályák villamos erőre berendezett nyílegyenes sodronykötél felvonó pályával (2460 m.) és vízvezetékekkel vannak ellátva.

Különösen javalva üdülőknek, vérszegénységnek, sápkórnál, Basedow-kórnál, légzőszervi hurutos bántalmaknál, ideges túlzgatottságnál, kimerültség-nél. Tuberkulózisban szenvedők nem vétetnek fel. Nyári idény május 15-től szeptember végéig. Téli idény december 15-től február végéig. Ismertető és mindennemű felvilágosítással szolgál a fürdőigazgatóság.

TÁTRASZÉPLAK

Posta, táviró, Magaslati gyógyhely, vízgyógy-
telefon helyben. intézet, nyaraló- és turistatelep.

Fekszik 1010 méter tengerfölkötti magasságban, a Magas Tátra déli lejtőjén, fenyvesek közepette, Tátrafüredtől három kilométernyire.

Éghajlata kellemes, üdítő és edző. — **Vízgyógyintézete** modern berendezésű, központilag fűtött. — **Gyógytényezők:** Vízgyógymód, svéd gyógygimnasztika, masszázs, villamozás (galvan és farad.) terrain és diétakúrák. **Szénsavas fürdők.**

Villamos vasút egész évi üzemben.

Fürdőorvos:	Téli szezon:	Az árak
Dr. Guhr Mihály.	december elsejétől március hó végéig.	mérsékeltek.

Szobák ára 1.20—5.—, ellátás hetenként 24 K tavasszal és ősszel. — 30 K július és augusztusban.

Bővebb tudósítással szolgál a Fürdőigazgatóság Tátraszéplakon.

BARLANGLIGET

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő
a Tátra alján 763 m-nyire a tenger színe fölött.

Hideg vízgyógyintézet, villamos fény- és melegfürdők. Közvetlen kősziklából fakadó forrásvíz. Ozónús üdítő levegő a fenyvesek között.

Szobaárak a legjutányosabbak.

Gyógy- és zenedíj nincs. — Kitűnő konyha.
Vadászat és pisztrángahalászat.

Vasúti állomás **Szepesbéla-Barlangliget.** Bér- és társaskocsi-összeköttetés. Posta-, táviró- és telefonállomás Barlangligeten. A látványos cseppkőbarlang villamvilágítással van berendezve, valamint a telep is.

▣ Fürdőleírással a fürdőigazgatóság szolgál. ▣

UJTÁTRAFÜRED

elsőrangú klimatikus magaslati gyógyhely.
Téli sport. Vizgyógyintézet és szanatórium.
Magasság 1010 m. — Egész éven át nyitva.

Főorvos: Dr. SZONTAGH MIKLÓS.

IGLÓFÜRED

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő

Szepesmegyében, Igló város határában, 580 méternyire a tenger fölött.

Évad :

május 20-tól szept. 20-ig.

::: Vizgyógyintézet. :::
Meleg kád- és fenyőfürdők.
Napfürdők. Dr. Wagner-
féle szénsavas fürdők. Vil-
lamos fürdők. — Dr. Bul-
::: ling-féle inhalatorium. :::

SZOBAÁRAK 1'20—7 Kor.-ig.

::: **PENSIO.** :::

Fürdőorvos :

Dr. LORENZ HUGÓ

budapesti rendelőorvos.

Posta-, táviró- és távbeszélő-állomás

a fürdőben egész idény alatt
nyitva. — VILLAMVILÁGÍTÁS.

Vasúti állomás : IGLÓ.

(Kassa-Oderbergi vasút.)

**Bérekoci- és automobil-
omnibuszösszeköttetés.**

Bővebb felvilágosítással szolgál a
fürdőgondnokság Iglófüreden.

Nemzeti szálloda Poprád.

A poprád-felkai
vasúti állomás-
sal szemben.

Harminc szépen berendezett és kitűnő ágyakkal ellátott szoba.
Szobaárak 2-80 K-tól feljebb. Villamos világítás.
Kitűnő konyha olcsó árakkal.

Tiszta hamisítatlan italok. — Saját fogatok.

A dobsinai jégbarlangot látogatók számára igen alkalmas szállóhely. A t. c.
vendégek rendelkezésére áll a nagy árnyas fenyőpark. — A t. c. közönség
szíves pártfogását kéri a Nemzeti szálloda tulajdonosa és kezelője

Özv. PAYER GUSZTÁVNE.

JERUZSÁLEMHEGYI KIOSZK KÉSMÁRKON.

Mindazon idegenek, akik Késmárk szab. kir. város nevezetességait megtekintik, ne mulasszák el a jeruzsálemhegyi kirándulást. A várostól 20 percnyi séta. Gyönyörű erdei utak. Kitűnő vendéglő. Válogatott menu. Elsőrangú borok a Thököly-várpincéből. Frissen csapolt sör. Kitűnő uzsonnakávè. A legjobb forrásvíz. Gyönyörű kilátás a Kárpátokra.

FRIEDRICH KÁROLY, bérlő.



Amatőrök figyelmébe!

Az összes fényképeszeti cikkek és gépek eredeti gyári áron kaphatók:

MILDNER FERENC

fényképeszeti szerek raktárában

KASSA, FŐUTCA 52. SZÁM.

Vidéki megrendelések posta fordultával
:-: elintéztetnek. :-:

A Pathe-Kok kinogép képviselte.

Bemutatós díjtalan.

A MAGAS TÁTRA

uj térképe legközelebb megjelenik.

Mérték: 1 : 75.000.

Uj Tatra-térképünk az Österreichischer Alpenverein térképéhez hasonlóan, barna szintvonalakkal, fekete sziklarajzzal készül.

Ára — — — K 1:20
Vászonra vonva „ 2:—

Megrendelhető minden könyvkereskedőnél és a kiadónál:

MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Budapest, V. Rudolf-tér.

VÁROSI VIGADÓ-SZÁLLODA IGLÓ.

Kényelemmel berendezett 20 szoba.
Étterem. Kávéház Kitűnő konyha.
Bel- és külföldi italok. Központi fű-
tés. Villanyvilágítás.

PFANCZELTER KÁROLY, SZÁLLODÁS.

LŐCSEFÜRED

Lőcsétől 20 pernyi távolságra, fenyves-
erdőben, 610 méter a tenger színe fölött.
Vizgyógyintézet és nyaralóhely.

Vasúti állomás: Lőcse, Szepes, megye. Postaügynökség július 1-től
szeptember 1-ig a telepen. Éva június 1-től szeptember 15-ig.
Vizgyógyimód. Szénsavas fürdők. Massage és svéd manualis gim-
nasztika. Elektroterápia. Dr. Bulling-féle inhalatók. Terrain-kúrák.
Fekvő-kúra. Hizlaló és soványító kúrák. 65 szoba 1 K 60 f.-től
3 K 60 f. árban. Kitűnő konyha. Pensio házi kezelés folytán a
mai általános drágaság dacára is csak 3'60 és 3'80 K. Kocsi az
állomáson mindig kapható. Bővebb felvilágosítással szolgál:

MÜLLER ANTAL tulajdonos, LŐCSÉN.

FEKETEHEGY-SZÁLLÓ IGLÓN, szemben a vasúti állomással.

Feketehegyre, Iglófürdre, Lőcsére, Szepesváraljára
utazók, a Branyiszkóra, Hernádáttöréshez, a Kiszél-,
Szokol- és Szuchabéla-szurdokokba, a Dobsinára ki-
rándulók részére a legalkalmasabb szálló. A vasúti
étterem bérletjének tulajdona. Kitűnő konyha. Modern
berendezésű, tiszta, olcsó szobák. Pontos kiszolgálás.

ANTAL IMRE, szállótulajdonos.

Gabriel Adolf
borovicskakivitele
Szepeshéján.

— Saját főzője. —

Szállítja naponta posta vagy
vasút útján kicsiben és nagy-
ban a kipróbált

szepeshéjai kárpáti —
— **boróka-borovicskát.**

Árjegyzék kívánatra díjmen-
tesen küldetik.



Elsőrendű turistafelszerelés

Turista-ruha, szeges cipő, hátizsák, jégcsákány, kötél, hágóvas, mászócipő, hálósák, sátor stb.

Téli sportfelszerelés

mindenfajta sí és aprólékos szerelvényei, sí-ruhák, cipők. alsó ruházatok :: Szánkók, bobok kizárólag a legjobb kivitelben.

Skaba és Plökl

≡ sportüzletében ≡

Budapest, VI., Váci körút 33. szám.

Turista-árjegyzék. □ Fegyver-árjegyzék.

MÓRY SZÁLLODA

UJCSORBATÓ

KLIMAT. MAGAS-
LATI ÜDÜLŐHELY

□ 1320 méter a tenger színe felett, védett fekvésű, 50 modern berendezésű vendégszobával, mindegyik remek kilátással. Házi kezelés. Fürdők a házban. Csorbató tőszomszédságában. Május 31-től szeptember 30-ig nyitva. Fogaskerekű vasút állomás „Móry telep.” Villamos vasút állomás „Uj Csorbató.” Pensio lakással a földényben (julius, augusztus) személyenként és naponként 8—10 K, az elő- és utóidényben 7—9 K, szoba minősége és fekvése szerint. Egyes szobák egy személyre 3—6 K, két személy részére 4—10 K. — Turista ágyak 1·20 K naponta. — Étkezés étlap szerint minden időben. — Elismert kitűnő konyha. **Tanintézetek, egyletek és társaságok** az elő- és utóidényben **kedvezményekben** részesülnek. Csorba állomáson a vendégek fogadására egy alkalmazottam „**Hotel Móry**“ feliratú sapkát visel. Tisztelt vendégeimet kérem, hogy kizárólag ehhez fordulni sziveskedjenek.

□ Tulajdonos **MÓRY KÁROLY** építész.

„MARS” lábszárvédő

::: bel- és külföldön szabadalmazva. :::

Legcélszerűbb és kitűnően bevált lábszárpólya télen és nyáron. Minden tekintetben felülmulhatatlan. A turistáskodásnál, vadászatnál, hegymászásnál, kerékpározásnál stb.-nél **kitűnően vált be.**



Sportszakemberek által elismert **legjobb lábszárvédő.**

Legelegánsabb sétakamásli.

Utolsó kitüntetését, a wieni nemzetközi téli sport-kiállítás **aranyérmét**, 1912. októberében nyerte.

Három színben kapható minden sportüzletben. — Beszerzési forrásokat ajánl:

Wilh. Jul. Teufel, Stuttgart.

MIZZI LANGER WIEN, VII.,

Kaiserstrasse Nr. 15.

Glecsér-kötelek. Hátizsákok. Jégcsákányok. Turista-botok. Jégpatkók. Táborigyűjtők.

Felszerelési és ruházati cikkek nagy raktára turisták, téli sportúzők, vadászok stb. számára.

KÜLÖNLEGESSÉGEK :
ELEGÁNS SPORTKOSZTÜMÖK
NŐK ÉS FÉRFIAK RÉSZÉRE.

Viharálló KÖPENYEGEK
nők és férfiak részére minden fazonban és különféle posztónemekben.

Tessék illusztrált árjegyzéket kérni!

Alpesi sí, lilienfeldi lábszánkók, leobeni acélszánkók főraktára.

Tapasztalataim, melyeket több évi működésem alatt bécsi, német és belgiumi gyógyszerárakban szereztem, arra indítottak, hogy a dr. **Kvapil** orvosi utasítása szerint összeállított

kárpáti egészségi labdacsokat

forgalomba hoztam, melyek **eldugulás, nyálkásodás, étvágyhiány, gyomor-baj, felfúvódások, azédülés, fejfájás, váltóláz, aranyer, bőrkiütések, köszvény, vízkór és vesebajok** ellen a legfényesebb sikerrel alkalmazhatók.

Szétküldési főraktár:

Friedrich János gyógyszerésznél Malackán, Pozsonymegye.

Egy skatulya ára 42 fillér, egy tekeres 6 dobozzal 2 korona 10 fillér. Ha a labdacsook árához 40 fillér mellékeltetik, akkor a megrendelt mennyiség az egész birodalomban bárhova bérmentve küldetik.

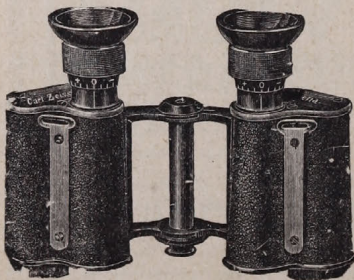
Tisztelt gyógyszerész úr! Van szerencsém felkérni, legyen szíves nekem 12 dobozzal az ön kárpáti piluáiból küldeni, melyeknek hatásáról már meggyőződtem s ezentúl másoknak is ajánlani fogom. — Pécskán, 1896. február hó 7-én. Tisztelettel dr. **Temesi Rastler Ödön**, járási orvos.

Tekintetes gyógyszerész úr! Szíveskedjék újból két tekerestet az ön kárpáti egészségi labdacsoiból küldeni, mert azok oly hírnévre tettek szert ezen a vidéken, hogy egy házban sem nélkülözhetik. Különösen nagyon használhatók végbélnehézségknél és nagyon elősegítik a folytonosan ülő egyéneknél az emésztést. — Görgény-Szt.-Imre. Tisztelettel dr. **Harberth Károly**, járási körorvos.

Küldjön nekünk postautánvétellel 10 tekerestet a jelesen bevált kárpáti egészségi labdacsoiból. — 1894. szeptember 2-án. Tisztelettel Vízgyógyintézet Kaltenleutgeben, dr. **Wilhelm Winternitz**, tanár.

Tekintetes gyógyszerész úrnak, Malacka. Szíveskedjék az ön által készített kitűnő hatású kárpáti labdacsoiból saját szükségletemre 2 tekerestet 12 skatulyával küldeni. Egyszermind megígérem, hogy labdacsoait bámulatos hatásuk miatt gyakorlatomban mindenkinek ajánlani fogom. — Kelt C.-Bercelen, 1898. április 19-én. Kíváló tisztelettel **Balázs Gyula**, községi orvos.

Kettős utazó-látócsövek



kívül chagrin-bőrrel bevonva, feketére lakkozott foglaltványban, achromatikus tárgylencsékkel 10 K, nagyobb alakban 20 és 24 K. Ugyanaz gyors használatra (a tirage rapide) 30 K, kettős utazó látócsövek alumíniumból 30—40—50 K.

Távolságmérők, zsebhőmérők, zsebaneroidok, iránytűk, fényképészeti készülékek

művészek, műkedvelők, turisták, nyaraló-tulajdonosok stb. számára. Igen egyszerű eljárás, biztos sikerrel, Nagy választék 40 K-tól feljebb.

Calderoni és Társa **BUDAPEST, Gizella-tér 1. szám.**

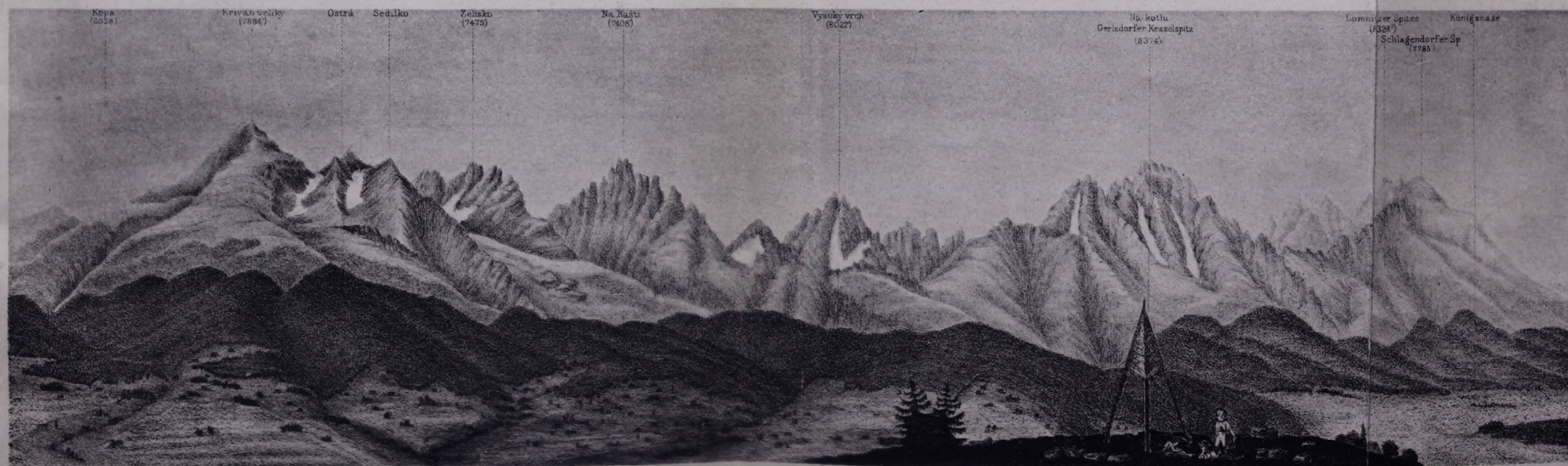
Képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Koristka 1864.



Az északi Tátra látóképe (Szaflary-ról).

Ansicht auf die Nord-Tátra von Szaflary.



A déli Tátra látóképe (Vágfalváról).

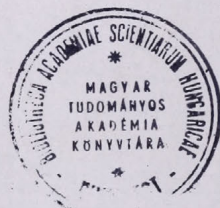
Ansicht auf die südliche Tátra von Vársec.





Husz Dávid-emlék

a Magyarországi Kárpátgyesület poprádi múzeumának kertjében.
Lelepleztetett 1913. évi augusztus hó 3-án.



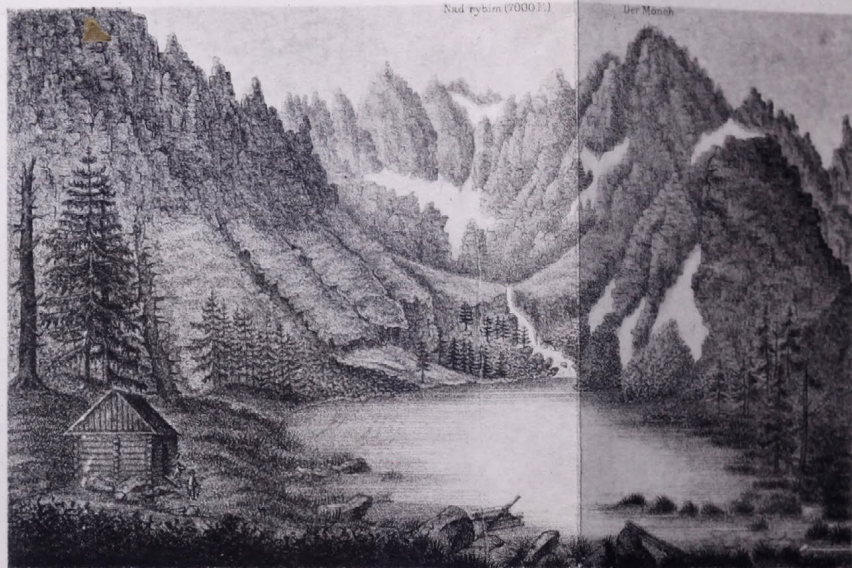


1.

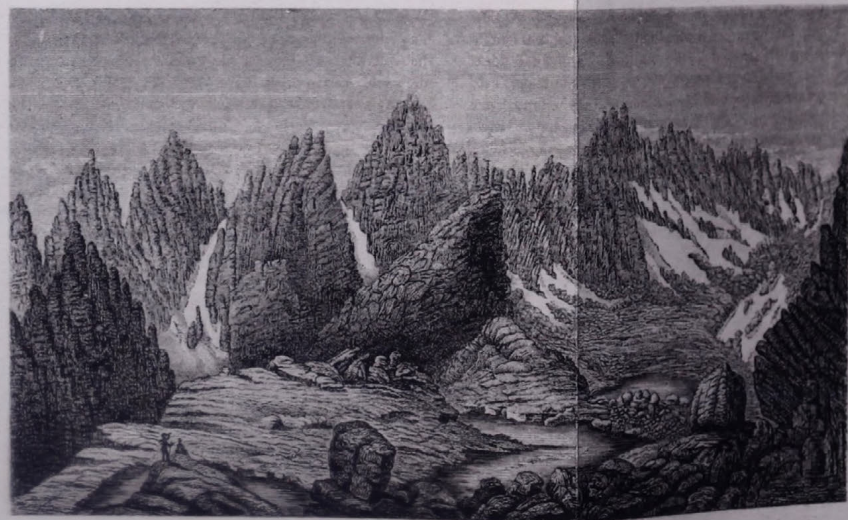
Koristka Tátrarájzai. 1864.

- | | |
|--------------|----------------|
| 1. Csorbató. | 1. Csorbersee. |
| 2. Halastó. | 2. Fischsee. |
| 3. Öttó. | 3. Fünfseen. |

Koristka's Tátraskizzen. 1864.

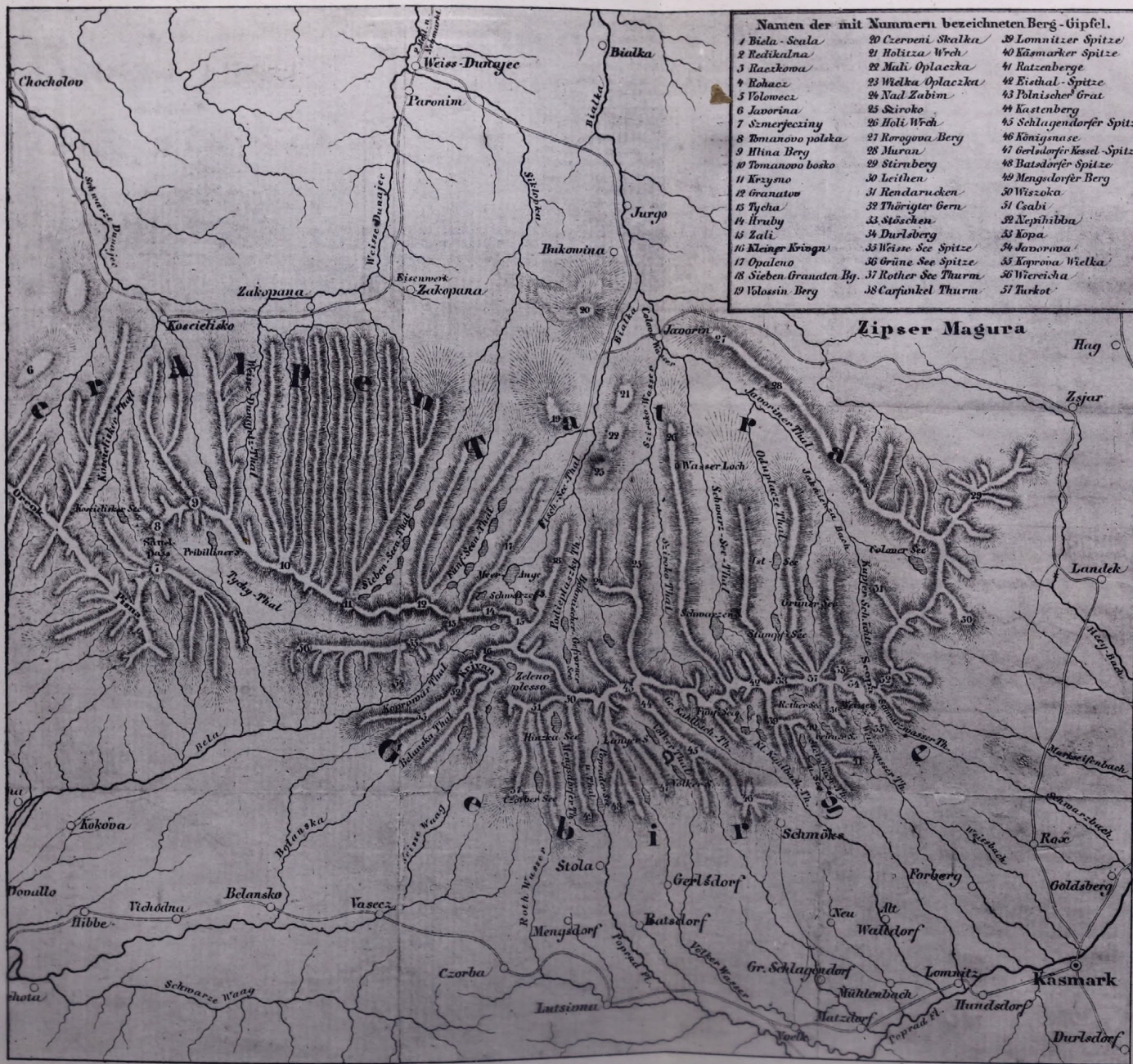


2.



3.





Tátraterkép.

Ruemhol. 1842.

Karte des Tátragebirges



ALSÓTÁTRAFÜRED

GYÓGYFÜRDŐ

900 m. tengerszínfeletti magasságban a Magas Tátra szép fenyőerdői közepén fekszik.

Évad: június 1-től szeptember 15-ig.

Lápfürdője, kapcsolatban a **havasi levegővel**, messze felülmúlja Franzensbad hatását a legtöbb női bajnál.

Mint **klimatikus gyógyhely** versenyezhet már 900 méter magasságánál fogva bármely más elsőrangú hasonló teleppel.

Vízgyógyintézete, külön a nők és külön a férfiak részére, a vízkezelés összes procedúráira, pontosan szabályozható zuhanyokkal, gőzszekrény stb. kifogástalanul van berendezve.

A szénsavas fürdők egy — dr. Wagner-féle — készülékkel állíttatnak elő.

A fenyőfürdők készítésére csakis a törpefenyő friss hajtásai használatuak fel.

A villamos hő- és fényfürdőkhez egy 48 ivilámpával ellátott szekrény áll rendelkezésre.

A belélegzési gyógymód (inhalatio) használatára két kamara van berendezve, melyeknek levegőjét porlasztott sóoldattal és fenyőkivonattal telítik.

Massage és villamozás fürdőorvosilag alkalmaztatik.

Tiszta alpesi levegő és kristálytisza ivóvíz.

Fürdőorvos: **Dr. PAPP SAMU.**

Gyógyjavaslatok: Különösen mindennemű idült női bántalmak, vérszegénység és sápkór, izom- és ízületi csúz, bél- és gyomorhajok és mint utógógymód más, különösen hévízfürdők után.

225 a legnagyobb kényelemmel berendezett szoba kizárólag villamos világítással ellátva.

Kitünő vendéglő, **penzió-rendszerrel.**

Nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem bel- és külföldi lapokkal, könyvtár, croquet, lawn-tennis és kuglizó-pályák, zongora stb.

Hegyi kalauzok, háttaslovak, bérkocsik mindig kaphatók.

Tömeges kirándulásoknál rendkívüli árengedmény külön megállapodás szerint úgy a lakásra, mint az ellátásra nézve.

Vasúti állomás: **Poprád-Felka**, innen új, modern, síneken járó villamos vasút a fürdőbe. Villamos vasúti összeköttetés Tátrafüred, Tátraszéplak és Tátralomnic telepekkel.

M. kir. pósta-, táviró- és telefon-hivatal.

Tudakozódást vagy lakásmegrendelést az alulirt fürdőigazgató-sághoz kérünk címezni.

Horti Valér, kir. tanácsos, fürdőigazgató.

Alsóátráfired, Szepes megye.

TÁTRAFÜRED.

Klimatikus gyógyhely és vizgyógyintézet
a MAGAS TÁTRA központjában, 1020 m magasságban.
A MAGAS TÁTRA LEGREGIBB ÉS LEGNAGYOBB FÜRDŐTELEPE.



Északról védett, páratlan szép fekvéssel, sűrű fenyvesek közepette.
Grandhotelben és 19 lakóházban 400 szoba 600 ágygal. Teljesen modern, pazarul berendezett fürdőház. Törpefenyő-, szénsavas-, sós- és oxgyén-fürdők. Forrólég és villamos kezelés. **A turisztika központja.** Villamos vasút Csorbató felé, Tátralomnic felé, a Tarajkára és Poprádfelkára. E négy útírányban országút is, azonkívül több mint 30 kilométer gondozott sétaút központja. Hegyi vezetők. Hátaslovak. Bérautók. Autó-garage. A legtöbb kirandulás kiinduló pontja. Több vendéglő. Kitűnő konyha. Pensió rendszer. Kávéház. Ásványvízforrások. Gyógyszertár. Villamos világítás. Szobák ára 2 koronától fölfelé. **Elsőrendű téli gyógyhely és téli sporttelep.** 5 $\frac{1}{2}$ kilométeres ródli- és bobleigypálya. Korcsolya-pálya. Ski tanfolyam. — **Nyári idény:** május közepétől szeptember végéig. — **Téli idény:** december elejétől március közepéig. — **Vasútállomás: Poprádfelka,** onnét $\frac{1}{2}$ óra villamos vasúton. — **Fürdőorvos:**
Dr. Groó Béla.

∴ **Prospektust küld a fürdőigazgatóság.** ∴